

zvaigzne

1969 APRĪS • 8

TĀLIVALDIS GAUMIGS.

«V. I. Ļeņins». [Granīts]

NO TĒLOTĀJAS MĀKSLAS IZSTĀDES, KAS VĒLTĪTA 50. GADADIENAI KOPŠ PADOMJU
VARAS NODIBINĀŠANAS LATVIJĀ, LPSR VALSTS MĀKSLAS MUZEJĀ RĪGĀ.

VOLDEMĀRA UPIŠA foto

ZAĻĀ GAISMA

NO ŠUŠENSKAS CIKLA

1.

Kad pār žogu
zaļa lapa
atver logu, —
neizmirstulītes
plaukst uz kapa,
saule
novēļ ledus slogu,
spārni
zilgmē uzrauj sloku.

Saknes
rudo irdni
rok un rok —
zaļo zāle.
Blāzmo tāle —
sirdi
sagrābj
varavīksnes loks.
Debeszilā pakalnā
kāpj
koks.

2.

Kad no mirtes zariņš
iekrīt
brūnās cirtās, —
vainags
apvij pieri,
prieka dzirkstis
krūtīs ierit,
skropstās staro
retas
laimes asaras.

Gari kāzu galdi garo
tā kā druvas pavasaros.
Tā kā putnu būros
raibas dziesmas
saspurdz visos stūros;
priekšā —
garas,
garas
mūža vasaras.

3.

Sušas sala
saltā svelmē,
Sibīrijas pusnakts
dzelmē
tā kā baltā peklē
sūri sūro
laika griežu
ritums
krit.

Cauri
bargām ciedru grēdām
kāds vēl ceļu meklē,
kaut gan skropstas
nevar atdarīt.
Cauri
rūgtām bēdām
kāds sauc:
«Roku spiežu!»
Kāds vēl brien
pa senaizvērtām

kaut gan
lausks nerimst
civī trīt,
kaut gan
lauska cirvois
skan un skan,
kaut gan
kājas
bedrēs
brūk un
slīd...

Kad būs rīts?

Vilku acis
dreb
no sala
taigas galā.
Zari krit.
Zvaigznes
dreb
no sala:

nepaglābj tās
mākonpalags.
Dreb
no sala
mēness mala.
Nespēj,
nespēj
brokastbriža
dūmu grīsti
sagaidīt.

Gluda ceļa nav neviens.
Bedres... bedres... bedres...
Baltā aklas tumsas alā,
sniegpuķeņa durkļa spalā
tikai viena
gaisma nedreb,
tikai viena
gaisma
spīd.

pēdām,

Tā grib nelokāmā spītā,
tā grib ritam
sārtus
vārtus
atdarīt.

Kādā logā gaisma spīd.
Zaļa gaisma
spīd.

Meklē.
Sirmā zeme
sniegpuķeņi baismā
zaļo logu meklē.
Meklē šonakt,
meklēs rit,
meklēs aizparit.

Zaļā gaisma spīd.

VISU ZEMJU PROLETĀRIESI, SAVIENOJĪETIES!

ZVAIGZNE

SABIEDRISKI POLITISKS UN LITERĀRI
MĀKSLINIECISKS ILUSTRĒTS ŽURNĀLS.
IZNĀK 19. GADU, DIVAS REIZES MĒNESĪ.
Nr. 8 [450]. 1969. GADA 20. APRĪLIS.

4.

«Rit...

Varbūt pabeigsi šo rakstu rit?» — Nadja pienāk klusi, klusi. «Vai tad neesi vēl iemīgusi?» — Iļjičs taujā bažu pilnā balsī. — «Klausos sniegpuķeņa valsī. Klausos savas rakstāmspalvas dziesmā.» — «Būs mums sava avīze kā liesma — mūsu domu vienotāja, mūsu pulku pulcētāja!» — Iļjičs satraukts berzē rokas, it kā ašāk gribot izglaust krokas no šīs važās kaltās pasaules, kas daudz raižu darba cilvēkiem vēl nes. Abažūrs virs lampas zaļu telti pleš. Istaba kā silts un saulains mežs. Divi cilvēki pa mežu iet. Viņiem acīs zaļa gaisma zied. «Pastāsti, kā viņa šurpu vesta! Pastāsti, kā viņa trimdā nest!» — Iļjičs lūdz, kaut zina Nadjas stāstu, pazīst to kā labu drauga glāstu. Kaut kur Maskava... nīrb spožas ielas... Dzelzceļš... Vilciens... Tāles — lielas... lielas... Krasnojarska. Jeņiseja plūst kā bezgalīga dzeja... Rati grambru grambrās kratās... Nadja izmisusi skatās: kaut no rokām lampa neizkristu! — «Vai bez lampas zaļā gaisma dzistu? — Iļjičs smejas: — Tu jau pati viņu nesi, tu jau pati mana zaļā gaisma esi!»

Staru straumes pāri mežam slīd. Staru pietiks cilvēkiem un putniem rit.

5.

Spīd.

Sušas sala
saldā svelmē,

piecu kontinentu
pusnakts dzelmē
tā kā peklē
sūri sūro
laika griežu
ritums
krit.

Cilvēks meklē:
«Kad būs rīts?»

6.

Vai jau zaļā gaisma arī šaubās tric? Izmisuma vēji taigu stampā. Vai tad gaisma vid tai lampā, kas zem zaļā abažūra guni dedz no viņa stūra? Zaļā gaisma krit kā pavasara rīts. Krit no loga, kas aiz Sušas žoga. Krit no mājas, kur Uļjanovs mīt. Kur Uļjanovs, stāvot kājās, steidzas baltās lapās zilās vagas dzīt. Zaļā gaisma krit. Rādās, kāda milzu arkla šķindas atbalsojas uzrakstītās rindās, kurām pāri graudu spieti veļas un no kuru čaulām asni ceļas. Asni zaļus stiebrus stīgo, apskauj druvu bezgalīgo. Šalc un žvīgo vārpu jūra, griezēm dziesmas paņēmot no zaļā pūra. Vai tad gaisma krit no abažūra? Neticiet! Gaisma petrolejas dakti nedeg, — gaisma dzīva zied. Gaismā saule lec un saule riet. Gaismā — Putnu Ceļa stīgas klājas. Gaismā — mēness sildīdamies pastaigājas. Gaismā — tēraudkausu blāzma. Gaismā — pirmo mītiņu un

streiku brāzma. Gaismā — Minusinskas vīžu pinēju drūms vairs. Gaismā — pārliecība: nokratīts tiks spāids, kas ar odzes indi lodā apkārt visai zemeslodei. Gaismā — ass kā zobens naidis pret kibītkām, kuras katordzniekus trimdā met. Gaismā — tilts, kas jaunus pārus pretī liksmāi kāzu naktij ved. Circeņis čirkst aizkrāsns ierī. Zaļā gaisma noglauž pieri — zemes lodes gudro māsu, kas ar zaļo ceres krāsu ļoti, ļoti tuvos draugos. Zaļā gaisma — zemes augos. Zaļā gaisma pat ir lapai, kas plaukst piemiņai uz kapa. Vai to lapai pasniedz hlorofils? Varbūt zemes sirds, kas dzīvi mīl? Dzīvības un mīlestības zaļā gaisma cauri mūžiem zvil.

7.

Mil.

Mil to cilvēki,
un mīl to
koks,
kuram saknes
rudo irdni
rok.
Mil to
mirtes zars
un pavasars.
Mil to
varavīksnes loks.

Sameklē

un
nepazaudē to!

KREISO ESERU DUMPIS

JUKUMS VĀCIETIS

Mihaila Satrova dokumentālā drāma un kinofilma «Sestais jūlijs» ir hronika, kas ataino vienu dienu no Ļeņina un viņa cīņas biedru dzīves. Šī diena ir bezgala smaga dramatisma piesātināta, tā draud iznīcināt Oktobra iekarojumus un pašu Padomju republiku, tā ir diena, kad notiek nodevīgais kreiso eseru dumpis.

1918. gada pavasarī Jukums Vācietis bija iecelts par Latviešu strēlnieku divīzijas komandieri. Šajā postenī viņš piedalījās kreiso eseru dumpja likvidēšanā.

Soreiz «Zvaigznes» lasītājus iepazīstinām ar fragmentiem no J. Vācieša darba «1918. gads», kas glabājas Oktobra Revolūcijas Valsts centrālajā arhīvā. Memuāri tiek publicēti saīsinātā veidā.

J. Vācieša atmiņas par 1918. gada notikumiem Maskavā vispirms vērtīgas tāpēc, ka tās atklāj faktus, stāsta par latviešu strēlnieku attieksmi pret šiem notikumiem, kā arī parāda paša Vācieša uzskatus. Memuāru autors, kuram iznāca vadīt kreiso eseru dumpja apspiešanas galvenos spēkus, neizvirza sev uzdevumu parādīt pilnīgu dumpja ainu. Viņš stāsta tikai par to, ko redzējis kā Latviešu strēlnieku divīzijas komandieri, kuram V. I. Ļeņins uzticēja dumpja apspiešanu. J. Vācietis nebija arī sīki informēts par dumpja politiskajām aizkulisēm, viņa rīcībā nebija sīkāku ziņu par Maskavas garnizona stāvokli un vispārējo situāciju galvaspilsētā. Tāpēc vairāki viņa spriedumi ir subjektīva rakstura un ne vienmēr sakrīt ar to, ko stāsta citi notikuma dalībnieki, un ar to, kā šie notikumi atspoguļoti vēlāk izdotajā literatūrā. Publikāciju sagatavojis A. Golubevs.

Kreiso eseru dumpi vadīja: VĀK priekšsēdētāja palīgs Aleksandrovičs un Kara kolēģijas un Augstākās Kara Padomes loceklis Prošjans.

Vai kāds zināja, ka Maskavā tiek gatavots dumpis un vai bija kādi konkrēti norādījumi? Uz šo jautājumu varu atbildēt pilnīgi apstipriņoši.

Ap divdesmito jūniju ievērojām, ka kāda tur «vadoša roka» cenšas aizvērt no Maskavas latviešu strēlnieku daļas, kas tika nosūtītas komandējumā Maskavas provinces pilsētu vietējo Padomju rīcībā. 4. latviešu pulku no Kremļa noņēma un nosūtīja uz Austrumu fronti. Mani, Latviešu strēlnieku divīzijas komandieri, gribēja aizvadīt uz Kazanū par Muravjova štāba līdzstrādnieku. Maskavā palika tikai 1. un 3. Latviešu pulks, abi samērā vājā sastāvā.

Dažas dienas pirms dumpja Latviešu divīzijas štābā (Znamenka 10) bija saņemta pavēle 1. Latviešu pulka vienu bataljonu ekstra aizsūtīt uz Nižņijnovgorodu Izpildkomitejas rīcībā. Pēc rīkojuma šis bataljons bija nosūtīts, bet otrā dienā divīzijas štābā no bataljona komandiera saņēma ziņojumu, ka Nižņijnovgorodas Izpildkomiteja nav griezusies Maskavā ar lūgumu sūtīt latviešu strēlniekus un ka viņu palīdzība nav nepieciešama.

Ziņoju divīzijas komisāram b. K. A. Pētersonam un norādīju, ka Maskavā tiek gatavots kaut kas ļauns un ka latviešu daļas vajag saukt atpakaļ uz Maskavu. Biedrs Pētersons pret manu ziņojumu izturējās ar manāmu neticību, bet pēc divām dienām (3. vai 4. jūlijā) man paziņoja, ka VĀK atklājusi dumpja sagatavošanas pēdas, bet kur un kā, par to nekā netaica. Tad mēs izdevām rīkojumu ļoti steidzami visas latviešu daļas atgriezt Maskavā, taču... aizkomandētās daļas ieradās jau pēc dumpja likvidēšanas.

Dumpja sākums bija nolikts uz 6. jūliju, tas ir, Jāņu dienas priekšvakarā, kad latviešu strēlnieki, pēc šo svētku senas tradīcijas, izbrauc no pilsētas, lai papriecātos pie dabas krūts.

Tajā laikā, kad latviešu strēlnieki liksmojo Maskavas apkaimē, kreisie eseri izgāja ielās un ieņēma VĀK ēku L. Trjohsvjatitelskajas šķērsielā. (Maza neprecizitāte: lai ieņemtu VĀK ēku, kreisajiem eseriem nemaz nevajadzēja iziet ielās, jo tieši šajā mājā bija novietota kreisā esera Popova vienība, kas sāka dumpi. Red.). Viņi saņēma ciet VĀK priekšsēdētāju Dzeržinski un viņa palīgu Lāci.

VĀK telpas (Morozova savrupmājā) kļuva par kreiso eseru valdības (ne valdības, bet kreiso eseru CK. Red.) rezidenci. VĀK karaspēks pārgāja kreiso eseru pusē, sāka ielās celt nocietinājumus un ēkas sagatavot aizsardzībai.

UZAICINĀJUMS PIE GARNIZONA PRIEKŠNIEKA N. I. MURALOVA

Bija 6. jūlijs, apmēram pieci pēc pusdienas. Es atrados «Izvestijas» tehniskās redakcijas telpās Sadovo-Kudrinskas ielā. Tur bija arī Antonovs-Ovsejenko un citi. Pie durvīm piebrauca automobilis, no tā izlēca Muralova adjutants un, ieskrējis pie mums istabā, pieprasīja, lai es nekavējoties braucu pie garnizona priekšnieka. Uz manu jautājumu, kādēļ tāda nepieciešamība pēc manis, adjutants atbildēja: «Tur uzināsīt». Ceļā mūsu automobili vairākkārt apstādināja bruņotas mašīnas, kas meklēja kādu tur melnu automobili, ar kuru nozuduši vācu sūtņa Mirbaha slepkavas.

Mēs piebraucām pie bijušās Aleksandrova karaskolas ēkas un apstājāmies pie Augstākā Kara tribunāla ieejas. Visur stāvēja pastiprināta sardze. Mani ievēda plašā dzīvoklī, ko aizņēma pilsētas komandants. Vienā no istabām tālāk no loga pie galds sēdēja Muralovs un Podvoiskis. Uz galds bija izklāts Maskavas pilsētas plāns, kuru viņi abi uzmanīgi pētīja. Ar Podvoiski mēs bijām pazīstami, bet Muralovu es redzēju pirmo reizi. Podvoiskis iepazīstināja mani ar radušos situāciju un teica, ka ar nakts uzbrukumu kreisie eseri jāsasīt tā, lai ap pulksten četriem rītā viss būtu likvidēts. To prasīja b. Podvoiskis, pie tam norādīja, ka uzbrukums sāksies divos naktī un ka šajā naktī triecienā latviešu strēlniekiem sevi jāparāda.

J. VĀCIETIS.

Līdz šim momentam man viss bija skaidrs. Galvenais uzdevums domāts latviešu daļām, un man, kā divīzijas komandierim, būs jāvada to darbība.

Bet mans pieņēmums izrādījās nepareizs. Muralovs paziņoja: «Karaspēku jūs nekmandēsīt, jūsu uzdevums — izstrādāt kreiso eseru sagraves plānu.»

Tāds Muralova paziņojums mani galīgi satrieca, un es viņam jautāju, kas tad karaspēku komandēs. Uzdodot šādu jautājumu, domāju, ka būtu pilnīgi dabīgi, ja padomju karaspēku nakts kaujā vadītu pats Muralovs. Kā garnizona priekšniekam viņam bija pilnīgas revolucionāras tiesības uz to. Es paliktu it kā štāba priekšnieka lomā.

Bet es atkal kļūdījos savos minējumos, jo Muralovs teica, lai dodot viņiem komandieri.

Tagad jau iznāca kaut kāda nejedzība, un būtībā man tika izteikta neuzticība.

Es jautāju Muralovam: vai tas nozīmē, ka man tiek izteikta neuzticība? Muralovs dusmīgi atbildēja, ka nekādi paskaidrojumi netiks doti un ka nepieciešams steidzīgi sastādīt uzbrukuma plānu un nozīmēt komandieri.

Es ieteicu 1. latviešu brigādes komandieri Dudinu. Pēc viņa aizsūtīja automobili. Jau-

tāju Muralovam, kādas daļas piedalīsies triecienā un cik liels karaspēks būs Dudina rīcībā.

Muralovs atbildēja:

— Viss Maskavas karaspēks dalās trijās kategorijās. Pie pirmās kategorijas pieskaitāmas visas tās daļas, kas atrodas Hodinkas nometnē. Šis karaspēks tiek gatavots iespējamam karam ar Vāciju un ir paziņojis par savu neitralitāti. Ar to jūs nerēķinieties...

Pie otrās kategorijas pieder dažādas vienības, kas — ne šur, ne tur.

Pie trešās kategorijas pieder latviešu strēlnieki un viena kursantu skola — 80 cilvēku. Šis karaspēks, bez šaubām, ir uzticīgs boļševikiem, un ar to varat rēķināties kreiso eseru dumpja apspiešanai.

Muralovam piezīmēju, ka nakts triecienam ar latviešiem vien nepietiek, un izteicu savu nesapratni par to, kāpēc dumpja apspiešanai netiek piesaistīta Sarkanā gvarde. Bez tam vēl norādīju Muralovam, ka uzbrukuma plānu, kuru sastādīšu, varu realizēt tikai es. Muralovs pārgāja uz pavēles toni un norādīja man darīt to, kas pavēlēts. Sāku apdomāt priekšā stāvošās operācijas darbības plānu.

Kreiso eseru spēkus sastādīja ap 2000 durkļu, 8 lielgabali, 64 ložmetēji, 4--6 bruņumašīnas. Kur atrodas šis karaspēka daļas un ko tās dara, — nebija zināms.

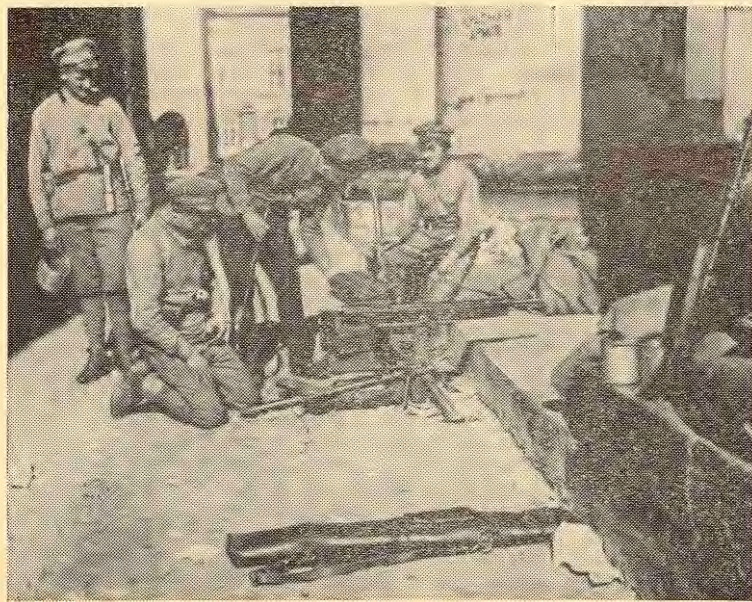
Laiku pa laikam atnāca kaut kādi izlūki ar ziņojumiem. Vispārējais iespaids man radās tāds, ka kreisie eseri darbojas nedroši.

Atbrauca Dudins. Pateicu, ka viņš nozīmēts par nakts uzbrukuma karaspēka komandieri, un uzdevu viņam nokļūt Hamovničeskas kazarmās un sapulcēt karaspēka daļas pie Kristus katedrāles...

Dudins sāka atrunāties, norādot, ka nav sagatavojies darboties lielas pilsētas centrā. Muralovs uzklēdza viņam un nepaklausības vai uzdevuma sliktas izpildes gadījumā piedraudēja ar tribunālu.

Dudins aizbrauca ārkārtīgi satraukts. Es no jauna sāku apdomāt nakts trieciena plānu. Pirmkārt, — vajadzēja mūsu rokās noturēt Kremli. Tur, kā garnizons bija novietots 9. latviešu strēlnieku pulks — ap 1500 cīnītāju. Tāds spēks bija pilnīgi pietiekams, lai uzskatītu, ka Kremlis no ieņemšanas triecienā pasargāts.

Sāka jau krēsnot. Brigādes komandieris Dudins atgriezās galīgi satraukts un ziņoja, ka strēlnieki izbraukuši ārpus pilsētas uz svētkiem, un tāpēc pulki tik ātri nesapulcēsies. Muralovs klusēja, bet Podvoiskis nesavaldījās un sāka kliegt uz Dudinu par nekārtībām karaspēka daļās un pavēlēja par katru cenu sapulcināt strēlniekus nakts triecienam. Dudins kļuva drošāks un atkārtoti paziņoja, ka viņš sevi neuzskata par spējīgu vadīt nakts operāciju, un ieteica, lai karaspēku komandētu Podvoiskis. Bet te iejucās Muralovs un, asi uzbrūcis Dudinam, paziņoja: ja viņš atteiksies no pavēles izpildes, tad nekavējotī tiks nodots kara tribunālam un nošauts. Šis rupjais uzblāviens Dudinu iespaidoja nomācoši. Viņš apjuka, skaļi ieraudājās un lūdza mani viņu aizstāvēt. Es norādīju Muralovam un Podvoiskim uz Dudina apjukumu un teicu, ka vadīt tik atbildīgu operāciju viņš tiešām nespēj. Dudins — jauns cilvēks, gadus 22—23, bez kaujas pieredzes. Es ieteicu viņiem nozīmēt savu komandieri, bet viņi atbildēja, ka tiem sava kandidāta nav. Man radās tāds iespaids, ka Podvoiskis būtu gatavs ņemt savās rokās operācijas vadību, bet Muralovs to nevēlās. Visi klusēja. Es no jauna sāku apdomāt darbības plānu. Laukā lija. Tumsa uzņāca ātri. Elektrostacija nestrādāja. Iedzīnājām sveces. Tā kā laiks gāja un pretinieks darīja, ko gribēja, vajadzēja rīkoties, bet pie mums notika kaut kādi man nesaprotami strīdi par to, kuram komandēt latviešu strēlniekus tajā laikā, kad likumīgais komandieris ir uz vietas. Šķita ļoti divaini, kāpēc man neļauj kaujā komandēt latviešu daļas, kurām esmu tiešais priekšnieks. Tajā pašā laikā redzēju, ka nakts triecienā un ielu kaujās uzticēt gadījuma cilvēkam komandēt latviešu strēlniekus — ir riskanti. Tādās reizēs uz panākumiem cerēt nevar. Mans stāvoklis kļuva ārkārtīgi kutelīgs, jo strēlnieki varētu domāt, ka esmu nodevis revolūciju. Bez tam nevarēju saprast, kas bija ieinteresēts, lai Ļeņinam tik kritiskā brīdī mani atstādīnātu. Ļeņinu

Latviešu strēlnieku padomju divīzijas ložmetējnieki apsargā Lielā teātra ēku Visokrievijas V Padomju kongresa laikā.

Maskavā, 1918. gada 4. jūlijs (Uzņēmums no LPSR Centrālā Valsts kino-fotofonodokumentu arhīva).

latviešu strēlnieki, tanī skaitā arī es, taču uzskatīja par savu idejisko vadītāju un mēs viņu nesvarīgi atbalstījām.

Nonācu pie lēmuma, ka situācija prasa, lai dumpja apspiešanas operāciju es ņemtu savās rokās.

Muralovam un Podvoiskim paziņoju šādu lēmumu un lūdzu viņus par to nekavējoties ziņot biedram Leņinam. Piezīmēju, ka, liekot galvu ķīlā, atbildu par panākumiem. Tajā brīdī biju nedaudz satraukts, tā kā tagad nevaru atcerēties, kādu iespaidu uz Muralovu un Podvoiski atstāja mans kategoriskais paziņojums. Atceros tikai, ka viņi iegāja blakus istabā un no turienes sarunājās ar Kremli, bet mēs ar Dudinu sākām apspriest radušos stāvokli, kuru atzinām par ārkārtīgi grūtu.

Pirmkārt, mums bija ļoti maz ziņu par pretinieka darbību.

Otrkārt, mums nebija uz vietas nepieciešamā karaspēka.

Pagāja apmēram pusstunda, bet Muralovs un Podvoiskis vēl joprojām sarunājās ar Kremli. Beidzot viņi atgriezās un informēja, ka biedrs Leņins piekritis manam lēmumam uzņemties dumpja apspiešanas operācijas vadību, pie tam tika paziņots, ka viņi abi nozīmēti par maniem komisāriem, ar piedevās vēl diviem komisāriem — K. A. Pētersonu un K. H. Daniševski no Latvijas Komunistiskās partijas CK. Tātad pie manis bija četri komisāri: N. I. Muralovs, N. I. Podvoiskis, K. A. Pētersons un K. H. Daniševskis. Biedrs Pētersons paziņoja, ka Trockis ļoti enerģiski centies panākt manu atcelšanu un ka beigu beigās Leņins pieprasījis paskaidrojumu no Latvijas Komunistiskās partijas CK locekļiem: vai viņi var galvot par manu uzticību boļševikiem? Atbilde bija apstiprinoša, bet Trockis uzstāja, lai no Latvijas kompartijas tiktu nozīmēti man vēl divi komisāri. Trockis četras reizes naktī apjautājās, vai Vācietis nav kļuvis nodevējs, pie kam norādīja modri man sekot. Ierosināju pāriet uz latviešu divīzijas štābu, kas atradās turpat blakus, bet Muralovs palika pie tā, ka jāpāriet uz apgabala štābu. Mēs pārbraucām turp, kad jau bija pavisam satumsis.

STĀVOKLIS PILSĒTĀ

Kā rokās bija Maskava naktī no 6. uz 7. jūliju? Dot noteiktu atbildi bija samērā grūti. Dumpis. Tā dalībnieku rīcībā bija pilnīgi pietiekams bruņots spēks, lai gūtu panākumus. Zinājām, ka dumpi vadīja Aleksandrovičs un Prošjans, kas labi pārzināja Maskavas garnizona izvietojumu un noskaņojumu.

6. jūlija vakarā Prošjans uzticīgu daļu padarbības sagrāba Centrālo telegrāfa centrālī un sāka pa Maskavu un uz citām pilsētām izsūtīt savus uzsaukumus, aicinot gāzt boļševiku varu un pieteikt karu Vācijai. Sagrābtajās tipogrāfijās tika izgatavotas proklamācijas Maskavas iedzīvotājiem un sarkanarmiešiem.

Lai kreisajiem eseriem atņemtu Centrālo telegrāfa centrālī, no 9. latviešu strēlnieku pulka nosūtīja divas rotas, bet tās darbojās tik nemākulīgi, ka tika saņemtas gūstā, atbrūnotas un nogādātas Trjohsvjatjeļskajas šķersielā, kur daļu strēlnieku aizturēja kā ķīlniekus, bet pārējos palaida uz Kremli.

PIRMO REIZI PIE BIEDRA LEŅINA KREMLI

Pēc četrus komisāru nozīmēšanas stipri sarežģījās jautājums, kam tad man tieši jāpalkļaujas un no kā man jāsaņem direktīvas. Tā kā mūsu stāvoklis pilsētā palika galīgi neskaids, mums vajadzēja rēķināties ar nozīmīgām sekām, jo zaudēto laiku dumpinieki varēja izmantot, lai nostiprinātu savas pozīcijas. Politisko grupējumu nostādni jautājumā par karu ar Vāciju mazāk vai vairāk es zināju, bet katras grupas aktivitātes pakāpe sakarā ar kreiso eseru dumpi man bija mīkla.

Zināju, ka Hodinkas nometnes daļā boļševistiskā agitācija netika organizēta nemaz, un tādos apstākļos šī karaspēka masa varēja nostāties ar ieročiem rokās pret mums. Vai nebija labāk Hodinkas nometni izklīdināt, pirms tā nav ieņēmusi pozīciju galvenajā frontē?

Braucu kopā ar Daniševski. Bija apmēram pusnakts.

Kremli, tāpat kā visur, bija sagatavotas caurlaides, acīmredzot mūs gaidīja un nekur nekādas apstāšanās nebija.

Kremli bija tumšs un kluss. Mūs aizveda uz Tautas komisāru Padomes sēžu zāli un lūdzta pagaidīt.

Daniševskis aizgāja pie Leņina, kurš bija savā kabinetā.

Samērā plašo telpu, kurā es atrados pirmo reizi, apgaismoja kaut kur stūri pie griestiem piekārtā viena elektriskā spuldzīte. Logu aizkari bija nolaisti. Noskaņojums atgādināja karadarbības teātra piefrontes joslū.

Ieejot zālē, pēc pieciem soļiem apstājos. Pēc nedaudz minūtem zāles pretējās puses durvis atvērās un ienāca biedrs Leņins. Viņš ātriem soļiem pienāca pie manis un pusbalsi prasīja:

«Biedri, vai izturēsīm līdz rītam?»

Uzdevis šo jautājumu, Leņins turpināja skatīties man acīs. Es tajās dienās jau biju pieradis pie negaidītā, bet biedra Leņina jautājums ar savu aso formu mani mulsināja. Es sapratu, ka proletāriskās revolūcijas vadonis gaida no manis kategorisku atbildi un ka jebkura cita runa šeit kļūst lieka.

Bet atbildēt uz tādu jautājumu es absolūti nebiju sagatavojies.

Kāpēc tik svarīgi izturēt līdz rītam? Vai tiešām neizturēsīm līdz galam? Vai mūsu stāvoklis bija tik draudošs? Varbūt mani komisāri no manis slēpa mūsu patieso stāvokli?

Zem Iljiča ciešā skatiena es izklāstīju to, ko zināju: situācija vēl nav noskaidrota; tā kā mūsu karaspēku nevar sapulcināt, uzbrukumus pulksten četros nevar notikt.

Es lūdzu biedru Leņinu dot man apmēram divas stundas laika, lai apbraukātu pilsētu, savāktu man vajadzīgās ziņas un 7. jūlijā pulksten divos dotu pilnīgi precīzu atbildi. Leņins piekrita un, pateicis: «Es jūs gaidīšu», aizgāja tādā pašā ātrā solī kā ienācis.

STĀVOKLIS 7. JŪLIJĀ AP PULKSTEN DIVIEM

7. jūlijā ap pulksten diviem mūsu stāvoklis stipri uzlabojās. Pie Kristus katedrāles pulcējās 1. latviešu strēlnieku pulka daļas ar artilēriju un Paraugpulkus. Strastnāja laukumā ieradās 2. latviešu strēlnieku pulks ar artilērijas skolas 4 lielgabaliem. Katrā gadījumā mums karaspēka grupas bija pie Kristus Glābēja katedrāles, Kremli, Strastnāja un Arbatas laukumos. Mēs jau izklūvām no tā smagā stāvokļa, kurā atradāmies pēc kreiso eseru uzstāšanās 6. jūlijā.

Ziņas par dumpiniekiem bija ļoti skopas un maldinošas. Noteikti bija tikai zināms, ka kreiso eseru štābs un valdības rezidence atradās Morozova savrupmājā.

Un tomēr visai svarīgas ziņas bija, un tieši: kreiso eseru vadītāji bija palaiduši garām isto darbības momentu, un tagad bez liekiem zaudējumiem viņi vairs nevarēja uzvarēt boļševikus, jo mēs bijām gatavi dot prettriecienu.

7. jūlijā ap pulksten diviem man radās iespāids, ka mēs, ja rītā ar visiem spēkiem, kas savākti naktī, pāriesim izšķirošajā uzbrukumā, tad uzvarēsīm.

OTRO REIZI PIE BIEDRA LEŅINA

Otrā tikšanās ar biedru Leņinu notika, kā bija norunāts, 7. jūlijā pulksten divos. Ar mani bija Podvoiskis, bet viņš palika sekretāra istabā.

Tāpat kā pirmo reizi, es stāvēju. Biedrs Leņins iznāca pa tām pašām durvīm un ātrā solī pienāca pie manis. Es spēru dažus soļus viņam preti un raportēju:

«Ne vēlāk kā 7. jūlijā pulksten 12 Maskavā mēs būsīm pilnīgi uzvarētāji.»

Leņins abām rokām satvēra manu labo roku un, stipri, stipri paspiedis to, teica: «Paldies, biedri! Jūs mani ļoti iepriecinājāt.» Viņš lūdzta mani piesēsties, pats apsedās blakus un palūdzta pastāstīt, kas notiek pilsētā, par pretinieka stāvokli un tā karaspēku.

Es izstāstīju visu, ko zināju par kreisajiem eseriem, par Maskavas garnizona noskaņojumu un līdzīgi arī par mūsu karaspēku.

Biedrs Leņins uzdeva dažādus jautājumus par latviešu strēlnieku noskaņojumu, īpaši interesējās, vai to vidū neaģitē eseri.

Uz visiem jautājumiem devu precīzas atbildes, ar kurām, kā redzams, biedrs Leņins bija pilnīgi apmierināts. Izklāstīju viņam arī savu darbības plānu.

Mūsu saruna ilga minūtes divdesmit. Beidzot ziņojumu un redzot, ka biedrs Leņins vairāk jautājumu neuzdod, es piecēlos un lūdzta atļauju braukt prom. Vladimirs Iljičs vēlreiz izteica sirsnīgu pateicību un izgāja kopā ar mani sekretāra istabā, kur mēs atvadījāmies.

UZBRUKUMS

Padomju karaspēka uzbrukums sākās pēc kaujas pavēles un izvērtās samērā sekmīgi. 7. jūlija rītā bija bieža migla, kas ar neaurospidīgu priekškaru aizsedza pilsētu. Redzēt varēja tikai kādus 15—20 soļus uz priekšu, bet atšķirt savējos no pretinieka, tā kā vienī un otri bija pelēkos tērpos, bija pilnīgi neiespējami. Mūsu karaspēks pretinieku ielenca visā frontē un pulksten 9 jau piegāja pavisam tuvu. Visā frontē sākās apšaudīšanās. Laiku pa laikam kreiso eseru baterijas izšāva dažādos virzienos.

Maskava pārvērtās par kaujas lauku. Publīka, kaut arī tā bija svētdiena, ielās neiznāca.

Man bija telefona sakari ar brigādes komandieri Dudinu, kurš ziņojumus sūtīja bez kļūdām. Ap pulksten desmitiem 2. latviešu pulks ar kursantu bateriju ieņēma daļu no Pokrovskas kazarmām.

Grūtāks stāvoklis bija 1. latviešu un Paraugpulka frontē, kuriem nācās cīnīties šaurās ieliņās zem spēcīgas uguns. Abiem pulkiem bija ievērojami zaudējumi. Brigādes komandieris Dudins man ziņoja, ka pretinieka aizstāvēšanās kļūst aizvien sīvāka, ka dumpinieku rīcībā ir daudz ložmetēju un darbojas bruņumašīnas.

1. latviešu strēlnieku un Paraugpulkus uz laiku pārtrauca uzbrukumu un sāka nostiprināties.

Laudis sāka iekārtoties tuvīnās mājās un pielāgot aizsardzībai žogus un laukumus. Brigādes komandieris Dudins mūsu stāvokli raksturoja kā ārkārtīgi smagu un, ja piedalās tikai kājnieku vienības, šaubījās par atklāta triecienuzbrukuma iespējām. Šis jautājums mani nodarbināja jau no paša rīta, un es dažādi izplānoju, kā tikt galā ar dumpiniekiem un izpildīt Leņinam doto solījumu. Beigu beigās sakarā ar brigādes komandiera Dudina ziņojumiem pieņēmu sekojošu lēmumu: ar artilērijas uguni sagraut kreiso eseru valdības rezidenci, kas izvietojusies Morozova savrupmājā, pēc tam pāriet vispārējā uzbrukumā. Šī uzdevuma izpildei biju devis rīkojumu pilnīgi slepeni pievest vairākus lielgabalu iespējami tuvāk Morozova savrupmājai un, kad uzdevums izpildīts, pa telefonu par to man ziņot. Šis rīkojums tika nodots ap pulksten 9 rītā, un, to izpildot, manevrēšanā varēja rasties ļoti nozīmīgi traucējumi. Katrā gadījumā, pēc manām domām, ap pusdienas laiku man vajadzēja saņemt Dudina ziņojumu, ka lielgabali notēmēti uz kreiso eseru rezidenci.

Kaut arī bija lielas grūtības, šis uzdevums tika izpildīts. Artilērijas divīziona komandierim E. P. Bērziņam izdevās pievest divus lielgabalu pie Vladimira katedrāles un uzstādīt tos 300 metru attālumā no Morozova savrupmājas.

Viens no pirmajiem lielgabala šāviņiem ielidoja pa logu un sprāga blakus tai istabai, kurā apspriedās kreiso eseru valdība. Tā panikā bēga. Tūlīt vēl tika raidīti kādi desmit šāviņi. Pavisam izlietoja 17 granātas.

Apdullinošie granātu sprādzieni satriecoši iespaidoja sēdi, tās dalībnieki momentāni metās uz ielas un, glābjoties no kartečas, izklīda uz dažādām pusēm. Vadoņu pēdās aizbēga arī karaspēks.

Ap pulksten 12 brigādes komandieris Dudins pa telefonu man ziņoja, ka kreisie eseri bēg un ka Morozova savrupmāju ieņēmis 1. latviešu strēlnieku pulks. Pēc pusstundas Dudins ziņoja, ka kreiso eseru daļas izklīdušas un vairs nekur nepretojas. Ap pulksten pusvieniem tika ziņots biedram Leņinam, ka kreiso eseru dumpis likvidēts.

Par katru atsevišķi un visiem mums kopā

PĀRDOMAS PAR NAUDU, CILVĒKA GARA
BAGĀTĪBU UN DAŽĀM PRAKTICISMA FILO-
ZOFIJAS SEKĀM

Nesen jauniešu sabiedrībā kārtējo reizi dzirdēju šādu sarunu:

— Paklausies, tev taču nu ir visas iespējas mācīties! Nopelni labi, pat dzīvokli jaunu saņēmi. Es vēl saprastu, ka, mitinoties kopmītnē, tev bija iemesls atrunāties. Bet tagad?

— Nu labi, pieņemsim, es laužīšu tos četrus gadus vidusskolā. Pēc tam drupināšu zinību granitu tehnikumā vai institūtā. Bet pasaki, mīļais cilvēk, kāds man no tā būs labums? Paskaties uz sevi! Vai tad tu nenopelni gandrīz uz pusi mazāk par mani? Un diplomēts inženieris skaities!

Tā ar mazām atšķirībām bieži beidzas šādas sarunas. Ja aģitators ir komjaunatnes organizācijas sekretārs, bet aģitējams — komjaunietis, tad pirmais bieži vien piedraud nepaklausīgo izsaukt uz biroju vai sapulci. Ja ne, tad tiek aicināts talkā kolhoza vai uzņēmuma sabiedriskās organizācijas un vadība. Un sajūsmināti par atsevišķajiem gadījumiem, kad pārliecinātāja morālais spēks ņēmis virsroku, mēs vienu audzināšanas darba paņēmieni vispārīnām un neveiksmju gadījumos darbiniekam paziņojam: ja tava kolhoza jaunieši nemācās vakarskolā vai neapmeklē neklātienē konsultāciju punktu, tad tu esi slikti pārliecinājies.

Negribu attaisnot paviršību un nolaidību vairāku jaunatnes vadītāju darbā vispār, bet gan atgādināt bieži aizmirsto patiesību, ka pat acīm redzamu parādību saknes zarojas ne tikai augsnes virskārtā.

Dzīvīve tiešām pagaidām ir tā, ka tikko augstskolu beidzis inženieris bieži vien saņem mazāku algu nekā virpotājs. Bet tā ir lietas virsējā puse. Būtība meklējama dziļāk — morālajos kritērijos, pēc kuriem cilvēks kā personība izsver savu darbību. Un acis kritošais dzīves saturs sākumā liekas nauda. Cik nopelnu, tik esmu vērts. Pārdomas rodas pēc tam. Parasti vērtību pārvērtēšana sākas laikā no 20 līdz 25 gadu vecumam. Tad dzirdama jau cita valoda:

— Vai tiešām neviens nevarēja piespiest mani mācīties — tagad ir grūti atsākt.

Kad runa ir par algas diferencēšanu atkarībā no darbinieku kvalifikācijas un vispārējās izglītības līmeņa, kolhozu vadošo darbinieku vidū pārsvarā dominē divējādi uzskati.

PIRMAIS

Arteja valdei būtu iespējams diferencēt arī citu darbinieku algas atkarībā no profesionālās sagatavotības. Tāpat kā trešās, otrās un pirmās klases šoferiem. Par obligātu papildu prasību jauniešiem izvirzot mācīšanos vidējā vai vidējā speciālajā mācību iestādē. Bet, kā to izdarīt, ja tepat blakus kolhozā par šādu jauninājumu ne dzirdēt negrib. Viņi ņems pretim ikvienu, kas, negribēdams mācīties, no mums aizies.

OTRAIS

Ja tā labi apdomā, tad kolhoza valdei ne-maz nav izdevīgi meklēt veidus, kā jauniešus piesaistīt skolām. Un vēl gudrot, kādā veidā diferencēt algas. Protams, speciālisti ir vajadzīgi, bet par pārējiem jauniešiem jautājums vēl ir strīdīgs. Paostis citu gaisu un aizies.

Piemērus var nosaukt desmitiem. Bet darbaspēks kolhozā vajadzīgs kā ēst.

Tā, vērtējot izglītības jautājumu no tīri materiālās ieinteresētības viedokļa, pirmajam uzskatu grupējumam pārsvarā pieslejas ekonomiski spēcīgu un bagātu saimniecību valdes priekšsēdētāji, bet otrajam — vājāko kolhozu vadītāji. Pirmie ir ar mieru jauniešu materiālām prasībām likt pretim materiālas ieinteresētības paņēmienus. Otrie, neskatoties ne pa labi, ne pa kreisi, paziņo: visi līdzekļi ir labi, ja vien tie palīdz noturēt darbaspēku.

Darbaspēks? Būtu jākonkrētizē arī šī vārda jēga, jo atsevišķos kolhozos veidojas paradokss stāvoklis. Lai intensificētu ražošanu, ir jāsamazina roku darbs un jāmehanizē darbietilpīgākie procesi. Bet arvien «gudrākām» mašinām vajadzēs vēl gudrākus cilvēkus. Nekvalificētais darbaspēks nākotnē maz ko līdzēs, un pieprasījums pēc izglītotiem cilvēkiem kļūs arvien lielāks. Tāpēc kolhozi, it sevišķi spēcīgākās saimniecības, būtu patēlīga bāze eksperimentiem, lai izstrādātu iespējami labāku materiālās ieinteresētības sistēmu.

Tomēr materiālā ieinteresētība vien, pat ieviešot to visā republikā, ir tikai problēmu ķēdes viens posms. Pedējā laikā jau sāk iezīmēties vispārējai parādībai pretēja tendence. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, laukos palieloju jauniešu skaits pakāpeniski pieaug. Zināmā mērā to nosaka nostabilizēta izpeļņa, kā arī labāki sadzīves un darba apstākļi. Un vēl pēc pieciem, desmit gadiem pašreizējiem jauniešiem būs noteicošais vārds laukos un ne jau tikai laukos vien. Statistika liecina, ka Padomju Savienībā gandrīz puse iedzīvotāju ir jaunieši līdz trīsdesmit gadiem. Cik šie cilvēki būs izglītoti, cik bagāta būs viņu personība, kā viņi pratis strādāt, tas lielā mērā noteiks mūsu sabiedrības virzību. Jo, summējoties atsevišķu cilvēku vajadzībām, interesēm un inteliģences pakāpēm, pienāk brīdis, kad notiek pāreja jaunā kvalitātē. Veidojas tautas intereses, uzskati un plašāki ideāli.

Tā domās nostaigājuši vienu cēloņsakarību loku, atgriezīamies izejas pozīcijās — kādu materiālu labumu es iegūšu pēc skolas beigšanas?

Tagad paskatīsimies, kur sakņojas praktiska filozofija? Ieklausīsimies sarunā, kas notiek skolas direktores kabinetā. Devītās klases skolēna tēvs ir iekarsis:

— Saprotiet, nevar taču laist gar degunu tik izdevīgu darbu!

— Bet skolu, to var pamest? — direktore nepieķāpjas.

— Tā nu gluži nebūs. Lai mācās vakarskolā.

— Mācīties vakarskolā var, bet, vai esat pārliecināts, ka jūsu dēlam tas nebūs par grūtu?

— Nu labi, tad pasakiet, ko viņam dos tā vidusskolas beigšana? — tēvs met galdā lielāko trumpi.

— No tīri materiālā viedokļa? — direktore precizē.

— Nu pieņemsim, ka materiālā ziņā, — tēvs negribīgi piekrīt.

Saruna turpinājās vēl vismaz pusstundu, un tēvs aizgāja neapmierināts. Cīņa zaudēta. «Nu, saki, cilvēks, kāda velna pēc tam puikam velti jālauza galva, ja tanī pašā laikā var pelnīt naudu? Vai tad es ar savām sep-

tiņām klasēm neesmu cienījams vīrs un algas reizēs nesaņemu vairāk par vienu otru inženieri?» Bet direktore teica: «Mēs nedrīkstam būt izšķērdīgi ar cilvēkiem, mūsu tautai jāatbild par katru savu locekli, lai tas izaugtu par gudru vīru.»

Gudrs vīrs. Tēvs gāja pa ielas melno asfaltu un domās turpināja strīdu ar direktori. Kas tad ir gudrs vīrs? Nu, protams, tāds, kurš godīgi dara savu darbu, pārmērīgi nebrūkē «balto» un prot dzīvīve iekārtoties. Tā rīkojas gudrs vīrs.

Leņingradas zinātnieks profesors I. Kons min šādus interesantus pētījumu datus. Kādā skolā tika izdarīta audzēkņu aptauja, lai noskaidrotu, kādus dzīves mērķus vecāki izvirza saviem bērniem. Izrādījās — visai lielus un nozīmīgus. Kļūt par ārstu, inženieri, skolotāju. Tad noskaidroja, vai vecāki samierinātos, ja bērni izvirzītos mērķus nesasniedu. Radās divas grupas. Vieni samierinātos (ši grupa bija lielāka), otri — nē. Zīmīgi, ka bērni ļoti labi zināja šo vecāku noskaņojumu. Tas izpaudās arī viņu attieksmē pret mācībām. Nopietnāk un rūpīgāk strādāja tie, kuri jūta, ka, nepiepildot uz viņiem liktās cerības, viņi pieviltu un ļoti sarūgtinātu savus vecākus.

Pirms nepilna gadsimta latviešu zemnieki iesāka labu tradīciju: laukos palika tēvs ar diviem dēliem, bet trešo sūtīja uz pilsētu skolā. Visi strādāja, lai trešais varētu mācīties, grāmatas lasīt. Galu galā daudz sanāca šo trešo dēlu. Viņi bija kļāt gan 1905. gadā, gan pielika savu roku 1917. gada revolūcijā. Tādi izauga šie vīri, un tēvi bija lepiņi uz saviem dēliem.

Domās redzu mūsdienu praktiķi smaidām. — «Tagad citi laiki. Tradīcijas? Jā, par tām sākuši arī avīzēs rakstīt. Lai raksta. Garīgais mantojums? Nu, kas ir garīgais mantojums! Ne rubļos izskaitļot, ne krājkasē noguldīt!»

... Saruna, kuru atstāstīšu, notika kādā Vidzemes sētā. Mans sarunu biedrs bija stiegrains vīrs, kurš aizlaidis pasaulē divus dēlus un meitu. Viņš bija tādā vecumā, ka varētu būt mans tēvs:

— Tu, dēls, pārmet, ka mēs esam aizmirsuši senās tradīcijas. Ka nemācījam bērniem izprast izglītības jēgu. Smagi tas skan no tava mutes. Bet aizmirst nav īstais vārds. Aizmirsuši mēs neko nebijām. Bet pats zini, karš. Tad smagais peckara laiks. Vienīgi maizei un vēlāk naudai tad bija vērtība. Bērni to redzēja. Kaut kas no tā acimredzot pielipa arī viņiem.

Pēc brīža vīrs tikpat lēni un noteikti, kā sācis, turpina:

— Mēs nu esam savu izdarijuši. Skaties vien, drīz mazbērni sāks rasties. Tagad groži ir jūsu rokās. Brauciet tālāk!...

Toreiz pēc sarunas neuzrakstīju ne rindas. Domāju par vārdiem, kas visvairāk iespiedās atmiņā: «Tagad groži ir jūsu rokās. Brauciet tālāk!». Prātā iekrita arī sena gudrība: «Aiziet bojā tā tauta, kas pievērsusies tikai materiālo labumu iegūšanai.»

Statistika liecina, ka pakāpeniski palielinās to cilvēku skaits, kam ir vidējā un augstākā vai nepabeigta vidējā un augstākā izglītība (1959. g. — 365 cilvēki uz 1000 iedzīvotājiem, bet 1964. g. — 401). Šis skaitlis apliecina dzīvi, bet neaizmirstīsim arī vien-kāršo aritmētiku 1000—401=599. Pat atšķinot nost cilvēkus, kuri vecuma dēļ vairs nemācīsies, mūsu rīcībā tomēr vēl paliks diezgan iespējams skaitlis. Turklāt sociologi ir konstatējuši likumsakarību — jo augstāka ir cilvēka izglītība, jo lielāka ir viņa interese par sabiedrisko dzīvi un vēlēšanās padziļināt iegūtās zināšanas.

Avāru tautas rakstnieks Rasuls Gamzatovs raksta: «Kad tev vaicā, kas tu esi, var uzrādīt dokumentus, pasi, kur atrodas visas nepieciešamās ziņas. Bet, ja vaicā tautai, kas viņa ir, tad tauta kā dokumentu uzrādīs zinātnieku, rakstnieku, gleznotāju, komponistu, politisku darbinieku, karavadoni.»

Bet ko pēc desmit, divdesmit vai piecdesmit gadiem atbildēs mūsu tauta, kad tai vaicās, kas viņa ir? Laikam taču atbilde lielā mērā būs atkarīga no mūsu uzskatiem, no mūsu pašreizējās attieksmes pret cilvēka gara bagātībām.

Ilmārs Rašmeiers

Pa konjunktūras vilniem

(PIEZĪMES PAR PIRCEJU PIEPRASĪJUMA STUDĒŠANU UN KO NO TĀ GAIDA)

MEKLEJUMU ORBITA

Ja pavēro šodienas parasto ainu mūsu veikalos, tad nav grūti konstatēt, ka vairums cilvēku, kas nemītīgā strauvē plūst iekšā pa veikalu durvīm, tāpat tukšām rokām atkal iziet ārā — pēc tam, kad apmetuši loku gar visām letēm, pa visām nodaļām. Un, ja pasekotu katra šāda «pircēja» tālākajam maršrutam, tad bieži izrādītos, ka viņš pa ceļam iegriežas visos veikalos pēc kārtas — audumu veikalā, gatavu apģērbu veikalā, galantērijas, apavu... Varētu likties, ka šiem cilvēkiem nav cita ko darīt, kā vien «inspicēt» veikalus... Taču tūlīt piebildīsim, ka Latvijā ir ļoti augsts pilsoņu nodarbinātības procents, viens no augstākajiem pasaulē: no 1000 iedzīvotājiem sabiedriski derīgu darbu strādā 485. Tātad šie nevarētu būt runas par savdabīgu «laika nosišanas» manieri. Vaina meklējama citos apstākļos. Izstrādājies zināms iepirkšanās raksturs: cilvēks nepalaužas, ka attiecīgā sezonā viņam izdevīgā brīdī veikalos būs vajadzīga prece, un tādēļ viņš nepārtraukti meklē... Tāredzīgi cilvēki vasarā pērk silto cepuri un veļu, ziemā — lietusmēteli un sandales. Ja trāpās glītas vajadzīga izmēra kurpes, tad tik jāņem ciet, kaut nauda šobrīd bija vajadzīgāka kaut kam citam.

Šī pircēju riņķošana pa veikalim turklāt notiek uz visai bagātīga preču fona: plaukti ir pilni, letes piekrautas. Bet ko tad meklē pircējs?

Pirmkārt, — viņš meklē skaistu, modernu un, vēlams, ne pārāk dārgu mantu. Otrkārt, — viņš meklē vajadzīgo izmēru.

Treškārt, — viņš ko meklē kaut kam saskaņotam un pieskaņotam krāsas, formas, lieluma ziņā. Un, visbeidzot, laiku pa laikam meklējumu orbitā var nokļūt visdažādākie patēriņa priekšmeti, pie kam bieži vien visparastākie, kas gadiem ilgi bijuši pārdošanā, bet pēkšņi — nav! Kāpēc nav? Kad būs? Kaut kādu iemeslu dēļ prece piepeši «nokritusi» no ražošanas konveijera un tik drīz vairs netiek atpakal: kamēr iekļauj plānos, paredz fondos, iedala izejvielu — savs gadiņš aizskrien kā nebijis. Bet pircējs tikmēr riņķo pa veikalim un meklē...

Pircēju iekārdinājuši jubilejām veltītie ražojumi, daudzās izstādēs skatītie eksponāti. Un viņu nepamet cerība: varbūt arī man laimēsies dabūt tieši tādu jaciņu, kurpes vai mēteli, servīzi vai mēbeli, ja vien es labi pameklēšu, padežurēšu un biežāk iegriezīšos veikalos.

Nereti ir gadījies dzirdēt, ka neatlaidīgu tiekšanos pēc moderna apģērba un labi iekārtotas mājas identificē gandrīz vai ar mietpilsonību. Šis raksts nav sāks, lai noskaidrotu, kas ir mietpilsonība, taču tik daudz man gribas pateikt, ka skaistas, cilvēkam nepieciešamas lietas nebūt nav visdrošākā mietpilsonības pazīme. Vai dzīves attīstība, labklājības pavairošanās, cilvēka estētisko prasību izkopšana pilnīgi dabiski neaizved pie paaugstinātām normām? Un vai gan par mūsu sabiedrības labklājību viesi nesprīž pirmām kārtām pēc visvieglāk uztveramām pazīmēm, pēc ārienes? Tāpat kā mēs spriežam par citiem.

Tātad, turpinot šo sarunu, mums jāvienojas, ka plaša patē-

riņa preču ražošana ir ļoti nozīmīgs valstisks jautājums, kaut arī runa atsevišķos gadījumos būtu par tādiem šķietamiem sīkumiem kā matadatām, pogām, auduma krāsu, faktūru vai rakstu.

Pēdējos gados Valdība pieņēmusi vairākus lēmumus, kam jāstimulē plaša patēriņa preču ražošana. Daudz nozīmīgu pasākumu paredzēja jaunā plānošanas un ekonomiskās stimulēšanas sistēma. Svarīgs attīstības faktors ir rūpniecības uzņēmumu ciešāka saistība ar tirdzniecību un tāda veidā — ar patērētāju. Mēs varētu runāt par trim galvenajiem kontaktu kanāliem:

* pircēju pieprasījuma izziņāšana;

* rūpniecību tiešie sakari ar lieliem veikalim;

* rūpniecības atbildība par sava ražojuma realizāciju.

Pircējam no tā būtu jāiegūst:

* lielāka preču izvēle,

* laba kvalitāte,

* sezonas preces — attiecīgā sezonā un operatīvāka atsaukšanās modei un pieprasījumam.

ĢĪTARU VAI KLAVIERES?

Rīgas pilsētas tirdzniecības pārvaldes darbiniekiem ir liela galvas laužīšana: kur ņemt tādu preci, lai izpildītu savu apgrozības plānu? Viņi taču nevar darīt tā, kā rikožas daudzās rūpniecības, kas savu plānu nodrošina, ne vienmēr ražojot pieprasīto, bet gan pašai rūpniecībai izdevīgo. Mīnēsīm piemēru. Mūzikas instrumentu veikalos jauni laudis katru dienu taujā pēc ģitārām — šis instruments atkal nācis modē. Vei-

kalos fiksēts, ka pieprasījums ir masveidīgs.

Tātad notikusi pircēju pieprasījuma studēšana — pienācis pirmais signāls, kam būtu jāiedarbina mehānisms pircējs — ražotājs — pircējs.

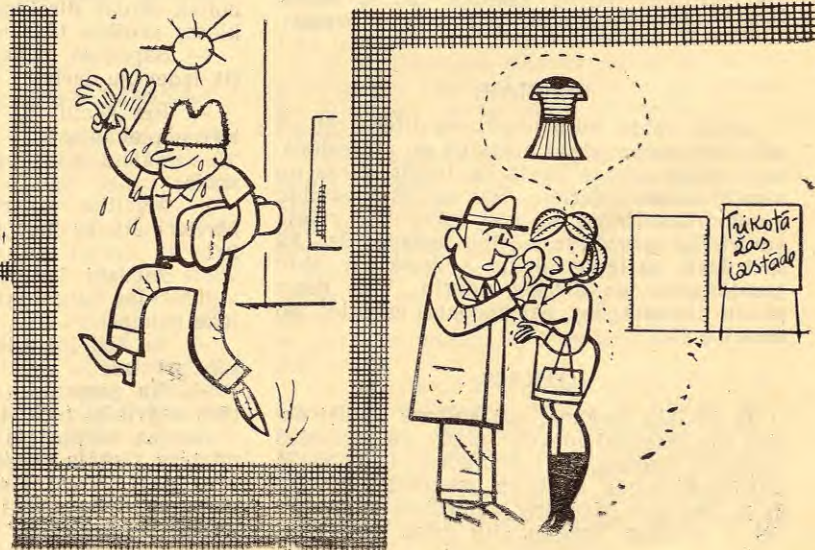
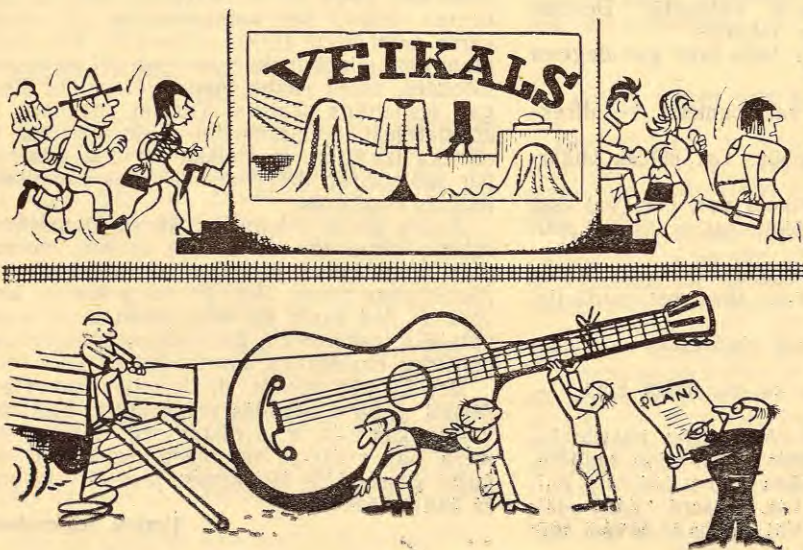
Signāls nonācis pie ražotājiem — šai gadījumā Rīgas mūzikas instrumentu fabrikā. Liekas, nu vajadzētu sekot attiecīgai atbildes reakcijai.

Bet nekā.

Kas par lietu?

Gauži vienkārši: ģitāra ir pārāk neienesīgs instruments (rūpniecībai, protams). Cita lieta — elektroniskās klavieres. Vienas tādas klavieres ir vismaz divdesmit ģitāru vērtas. Un fabrika taisa klavieres. Nelīdz tirdzniecības organizāciju pieprasījumi, pasūtījumi, apelācija pie sirdsapziņas. Un nelīdz laikam tāpēc, ka darījumu attiecībās noteicošajam ir jābūt savstarpējam izdevīgumam, nevis tīri teorētiskai «līdzjušanai». Pieņemtajā gadījumā pircējam un tirdzniecības organizācijām izdevīgas būtu ģitāras, bet rūpniecībai — klavieres. Bet kā tad tomēr atrisināt šādu pret-runu, jo vairāk tādēļ, ka tā nepastāv tikai starp ģitāru un klavierēm, bet bieži ir raksturīga tur, kur jaunam paraugam jānomaina vecais, kur praktiskam un lētākam (pie tam variāblam) jānāk kaut kā liela, stabila, gandrīz vai «mūžīga» vietā?

Droši vien te vēl plašs darba lauks mūsu ekonomistiem, lai līdz galam pilnveidotu to darbības mehānismu, tās ekonomiskās sviras, kam jāstimulē jaunu izstrādājumu apgūšana, preču daudzveidība, kvalitāte, rūpniecības ieinteresētība savas produkcijas noietā.

Teikto apstiprina saruna Rīgas pilsētas tirdzniecības pārvaldē. Atbildot uz jautājumu par pircēju pieprasījuma studēšanu, mums priekšā noliek biezās mapes ar materiāliem — tirdzniecības pārvalde raksta rūpnīcām un bāzēm prasa un gaida atbildes... «Aurora» šī gada janvārī atkārtoti aizsūtīts 7 lappušu garš pretenziju saraksts — lai ada sievietēm garākas zeķes, ar modernāku ornamentu, vairāk no elastīgā diega, lai bērniem ražo vingras utt.; no «Rīgas adītāja» gaida vairāk baltas veļas, izmēru dažādību, veļas piegriezumu, pieskaņotu modei; gara vēstule adresēta trikotāžas fabrikai «Sarkanais rīts», un starp daudzām prasībām atkārtoti figurē jautājums par vīriešu īso biksiņu krāsainību: pircēji prasa baltas, zilas un melnas biksītes, bet fabrika nez kāpēc iecienījusi sarkanās un zaļās... Lūk, un konflikts gatavs. Varētu pasmierties, ja vien tāda divaina stūrgalvība un neizdarība neskartu arī svarīgākas plaša patēriņa preces — jakas, kurpes, cimdus. Rīgas centrālā universālveikala darbinieki šoziem sarīkoja pat veselu izstādi, kur trikotāžas fabrikas «Māra» pārstāvjiem demonstrēja viņu ražotos bezgaumības paraugus: jakas un džemperus nenasakāmās, drūmās krāsās, nesašķīnīgos toņos. Un tas viss tiek nodots tirdzniecībai tajā pašā laikā, kad «Māras» skaistie, gaumīgie, elegantie izstrādājumi saņem medaļas pat starptautiskās izstādēs. Varam piebilst, ka arī zeķu fabrikas «Aurora» ražojumi ikvienā parādes skatē gūst visaugstākās balles (!).

Mēs minējām tikai dažus piemērus, bet šādas garu garās vēstules aizceļojušas uz visām firmām, daudzām rūpnīcām, bet noraksti — LPSR Viegglās rūpniecības ministrijai.

Kā uz šādām korespondencēm reaģē rūpniecības aprindās? Nevarētu teikt, ka pircēju pieprasījuma studēšanas rezultātus tur uzņemtu ar entuziasmu un kvēlu pretimnākšanu. Bet kārtības labad ir jāatbild, un tā nu lielākoties top sastādīti fabrikas objektīvo grūtību izklāsti, kas īsumā nozīmē: neko nesolām. Fabrika «Lenta» atbild, ka joprojām nespēj ražot platās gumijas korsētēm, zīda lentītes dažādās krāsās, kā arī matu tīkliņus (bet uzņēmīgi «mājražotāji» spēj tīkliņus da-

rināt un piedāvā tos tirgus pažobelēs). «Māras» dežūrsūdzība — krāsu izvēles trūkums; fabrikai atsūtīt jau nokrāsotu dziju un, kāda nu esot, no tādas jāadot. Vārdu sakot: ņemiet par labu, kā ir, bet, tā kā pretenzijas «objektīvu apstākļu» dēļ tiek atvaļītas rindas kārtībā no viena uz otru, tad vainīgs laikam būs aitu gans (jo tam vairs nav tālāk ko vainot)... Citāds raksturs ir problēmai par apģērba gabala izmēriem. Pircēji vēlētos, lai adījumiem būtu ne tikai dažādi lielumi, bet arī augumi, tāpat kā šūtiem tērpiem (ar to starpību, ka šūtam virsdrebēm ir pieci dažādi augumi, bet adītām tikai divi). Atrisinājums liktos tik vienkāršs — 2. auguma jakas jāada mazliet garākas, ar garākām piedurknēm, attiecīgi pieliekot cenu. Taču Tirdzniecības pārvaldei atbildēts, ka šī problēma ir sarežģīta un tiekot **piēta**.

Lai nu piedod šie pētnieki, taču prasīt prasās šādu «pētījumu» nosaukt par gumijas stiepšanu; jautājums nevis pētījams, bet praktiski nokārtojams.

Daži rūpniecības uzņēmumi pat neatbild tirdzniecības organizāciju pretenzijām.

Tā no trikotāžas fabrikas «Rīgas adītājs» līdz šim brīdim nav saņemta atbilde uz pagājušās vasaras iesniegumu. Atliek tik cerēt, ka tur savukārt nodarbojas ar pretēja virziena «pētījumiem», tas ir — kreklu un kombineju saīsināšanu, ko nu jau divus gadus prasa pircējas...

Un tā, izšķīstot šīs biezās mapes ar pircēju pieprasījuma materiāliem un lasot ražotāju atbildes, kurās konkrētu solījumu visai maz, vienu brīdi tā kā nošūķrokas: kam tad nu studē pircēju pieprasījumu, kam sastāda pretenziju sarakstus, ja bieži tie nerod atbalsi, ja lietišķi kārtojamas lietas tiek samudžinātas resoru labirintos?

— Un tomēr mēs arī turpmāk aptaujāsim pircējus, sastādīsim pieprasījumu sarakstus, lūgšim rūpnīcām un ministrijām atbildes, — mums saka Rīgas pilsētas tirdzniecības pārvaldē. — Tas mums jādara un jāpanāk, lai maksimāli tiktu apmierinātas pircēju intereses. Pašreiz pasūtām preces 1970. gadam, ievērojot pieaugušo pieprasījumu un patērētāju kritiskās piezīmes un vēlēšanos.

PIEPRASĪJUMA IZPĒTE — AUGSTAKĀ LIMENI. BET VAI AR TO PIETIEK?

Tātad pircēju pieprasījums jārespektē. Vēl vairāk — tā pētīšana pacelta zinātniskā līmeni. Jau divus gadus Rīgā strādā PSRS Tirdzniecības ministrijas Vissavienības plaša patēriņa preču un tirdzniecības konjunktūras zinātniski pētnieciskā institūta Latvijas filiāle. Tās darba mērķi un virzieni atšķiras no pieprasījuma pētīšanas, kas tagad noorganizēta tirdzniecības tīklā: ja šie vairāk noslogoti ar dienas jautājumiem, ar visaktuālākām pieprasījuma problēmām, tad institūta darbinieki izpēta veselās tirdzniecības nozares, studē konjunktūras jautājumus, sastāda prognozes ilgākam laikam uz priekšu. Institūts iesniedz savus ierosinājumus augstākajām tirdzniecības instancēm un Valsts plāna komisijai, tā ietekmējot plaša patēriņa preču ražošanas plānošanu un fondu pareizu sadali.

Saprotams, ka abi šie pieprasījuma pētīšanas sektori — institūts un tirdzniecības iestādes — cieši sadarbojas un papildina viens otru. Institūts sniedz praktiķiem lielu metodisku palīdzību, savukārt tirdzniecības darbinieki aptaujā pircējus un palīdz noskaidrot daudz konjunktūras jautājumus.

Divus darba gadus institūta filiāle paveikusi daudz: pabeigti pētījumi par mēbeļiem, televizoriem un radioaparātiem, par apaviem, par gaļu un gaļas izstrādājumiem, par kartupeļiem un dārzeņiem. Šā gada otrajā ceturksnī sākas jaunas tēmas — par gataviem apģērbiem, pienu un piena produktiem.

Ko uzzinām no šādiem pētījumiem?

Vispirms jau to, ka šodien pircējs daudz lielāku uzmanību pievērš izstrādājumu kvalitātei. Un tieši tādēļ jārunā par «nosacītu deficītu» pat tādām precēm, ar kurām faktiski veikali ir piebļvēti. Spilgts piemērs — radioaparāti un televizori. Ikvienā specializētā veikalā, ikvienā lauku rajona universālveikalā pircējs, liekas, varētu apmaldīties daudzo marku un tipu aparātu vidū. Bet nē, viņš neapmaldās, tieši otrādi — viņš zina, ko vēlas un

meklē. Radioaparāti, kuru lētā cena varētu likties pievilcīga, pašreiz tiek vismazāk pieprasīti — jo lētums dibināts uz aparāta kvalitātes rēķina. Lūk, ko uzzinām no aptaujas: 80 procenti pircēju prasa tikai tranzistoru radio-uztvērējus, jo viņi vēlas nelielu, portatīvu, bet labu aparātu, kas pavadītu viņus gan nedēļas divās brīvajās dienās, gan tālākos tūrisma ceļos. Tāpat liels procents ir to pircēju, kas vēlas iegādāties televizorus ar vislielākā diametra ekrāniem, kamēr daudzie un dažādie maza ekrāna aparāti nav vairs cienā.

No institūta pētījumiem uzzinām, ka mazumtirdzniecības preču apgrozības ziņā Rīga ir 2. vietā starp Padomju Savienības pilsētām. Mēbeļu pārdošana vien pēdējo 7 gadu laikā pieaugusi 50 reizes. Šis kāpums ir milzīgs, bet pieprasījums tomēr vēl netiek apmierināts. Un atkal redzam, ka trūkst tieši labāko garnitūru.

Lielā preču apgrozība Rīgā daļēji saistīta ar kūrviesu pieplūdumu Jūrmalā. Tagad, pamatojoties uz institūta izpētes datiem, kļūst iespējams labāk noteikt preču pieprasījuma patiesos apmērus un tādā veidā panākt vajadzīgo fondu piešķiršanu.

Institūta darbinieki, pētot pircēju pieprasījumu, iet dažādus ceļus: izmanto aptaujas, statistikas datus un paši savukārt vāc interesantu materiālu, kas iesniedz socioloģisku pētījumu jomās. Tas viss ir ļoti apsveicami un daudzsoļi. Pircēju pieprasījums kļūst ne vien zināms ražotājiem, bet iegūts, tā teikt, pilnīgi oficiālu akceptu.

Bet vai šodien un vakar nebija zināms, ko pircējs prasa, kas viņam īsti vajadzīgs? Protams, ka daudz kas bija zināms. Un tomēr netika un netiek ņemts vērā. Tātad redzam, ka pircēju pieprasījuma pētīšana ir tikai viena puse jautājuma atrisināšanā. Otra puse — ražotāju ieinteresētība. Jādarbojas kādiem pastāvīgi stimulējošiem faktoriem, kas ražotājus spiestu daudz vairāk rēķināties ar tirgus pieprasījumu un attiecīgi reaģēt, negaidot speciālu lēmumus par zeķu vai krūšturu ražošanas palielināšanu.

Z. Jaunzeme,
S. Lazda

I. Melgaila zīm.

PAZEMES «VARAVĪKSNE»

1764. gada ziemā uz Pēterburgu M. Lomonosovam «krievu mineraloģijai» no Berjozovas zelta un Pišminskas vara raktuvēm tika nosūtīts neliels maisiņš ar akmeņiem. Tas bija Urālu minerālu organizētas kolekcioņēšanas sākums.

No tā laika Urālos atklāti ap 800 dažādu minerālu, vairāk nekā 12 000 derīgo izrakteņu atradnes. Urālu kalnu iežu paraugi bagātina daudz pasaules ģeoloģisko muzeju ekspozīcijas.

Pašreiz Sverdlovskā top brīvdabas mineraloģijas muzejs. Jau izstādīti unikālu izmēru atradumi. Netālu no Sverdlovskas atrodas pasaulē labākās rodonīta iegulas. Rodonīta paraugs, kam ir tumši sārta ķiršu krāsa, sver vairāk nekā 7 tonnas.

No Potaninskas raktuvēm uz muzeju atvests divains minerāls — vermikulīts. Kad to sasilda, tā apmēri palielinās 20 līdz 25 reizes. Akmens pārvēršas vieglā masā ar zeltainu krāsu. Minerāls ir ugunsizturīgs, labs skaņas un siltuma izolators. To var izmantot arī mitruma saglabāšanai augsnē un audzējot dārzeņus ar hidroponikas metodi.

No Bakalskas raktuvēm uz muzeju atvests kvarcīta gabals, kas sver 25 tonnas, 800 kg smags kalnu kristāls, krāsainais marmors ar skaistu zīmējumu un citi kalnu iežu paraugi.

Neparastie eksponāti, kas izvietoti zem krajas debess, lieliski papildinās visā pasaulē pazīstamā Urālu ģeoloģiskā muzeja kolekciju.

KĀ DZĪVOJA PIRMS 500 000 GADIEM?

Unģārijā atklāts ciemats-muzejs, kurā var iepazīties, kā cilvēki dzīvoja pirms 500 000 gadiem. Pieci gadi te strādāja arheologi, restaurētāji, vēsturnieki un tūrisma speciālisti.

Nertešojesjē tie savākuši senas lietas — sadzīves priekšmetus, aizvēsturisku dzīvnieku atliekas. Ārkārtīgi vērtīgi eksponāti tika saņemti no Javas, Ķīnas, Dienvidāfrikas. Neparastajā ekspozīcijā ietilpst arī kauli no bērna, kas dzīvojis pirms vairāk nekā simts tūkstoš gadiem, trīs zobi, pirmatnējā cilvēka pārakmeņojies pēdas nospiedums.

Ciemats radīts uz arheologu ilgu gadu izrakumu bāzes. Muzejs viegli pieejams tūristiem, jo atrodas netālu no Vīnes — Budapeštas automaģistrāles.

KLUSĀ ŠAHTA

Ogļu ieguves kombaini, atskaldāmie veseri un citas mehāniskās iekārtas padara akmeņogļu šahtu ļoti trokšņainu. Bet vai nevarētu troksni izmantot ogļu ieguvē? Par šo iespēju sāka domāt Aļoša Azins no Saġaidakas stacijas Poltavas apgabalā. Lūk, ko viņš piedāvā! Jārada ogļu kombains ar ultraskaņas ģeneratoru. Ultraskaņas svārstības tad arī saārdīs ogļu slāni. Šādu kombainu varēs vadīt no attāluma.

LEIPCIGĀ, RUSSENŠTRĀSĒ

Pagājušā gadsimta 90. gadu beigās Krievijas marksistu neatliekams uzdevums bija radīt vienotu strādnieku šķiras partiju. Jauna tipa partijas izveidošanā V. I. Leņins izšķirošu lomu piedēvēja Viskrievijas politiskai avīzei.

Paveicis neiedomājami lielu sagatavošanas darbu Krievijā, Leņins 1900. gada jūlijā devās uz ārzemēm, lai praktiski uzsāktu avīzes izdošanu. Vajāšanu dēļ laikraksta iznākšana pašu mājās tolaik nebija iespējama. Par «Iskras» drukāšanas vietu viņš izvēlējās Vāciju. Tās strādnieku šķira bija samērā labi organizēta un vācu sociālistu internacionālisms — plaši pazīstams. Viņi bija uzkrājuši pieredzi tā sauktā «izņēmuma likuma» apstākļos, izdodot Cīrihes «Sociāldemokrātu» laikā, kad Vācijā sociāldemokrātiskā partija bija aizliegta.

28. augustā Leņins ieradās Leipcigā. Vācu biedri atbalstīja šo Viskrievijas politiskās avīzes izdošanas plānu. 6. septembrī Vladimirs Iljčs no Leipcigas devās tālāk uz Minheni, ko izvēlējās par redakcijas atrašanās vietu. Leņins te dzīvoja ar Meijera, vēlāk Dr. Jordanova uzvārdu.

Konspirācijas dēļ un arī tāpēc, ka Minhenē neizdevās atrast piemērotu tipogrāfiju, Leņins tomēr nolēma avīzi izdot Leipcigā, kas jau tajā laikā skaitījās «grāmatu pilsēta». Bez tam izrādījās, ka Leipcigā ir krievu alfabēta burti. Pilsēta bija arī krievu emigrantu centrs. Tur darbojās spēcīga Vācijas Sociāldemokrātiskās partijas organizācija. Tai bija savs preses orgāns «Leipziger Volkszeitung», dibināts 1894. gadā. Kopš 1893. gada Leipcigā strādāja Roza Luksemburga un Francis Merings. Tātad šī pilsēta tiešām bija visizdevīgākā «Iskras» izdošanas vieta.

Sociāldemokrāts Hermanis Raus bija ar mieru iespiest «Iskru» savā nelielajā tipogrāfijā, kur jau drukāja strādnieku sporta laikrakstu «Arbeiter Turnzeitung». Kopā ar Rāu te strādāja viņa kompanjons Pols un mācekļi Pauls Tomass. Tipogrāfija atradās netālu no pilsētas. Probstheidā (tagad tā ietilpst Leipcigā), Russeņstrāsē. Iela bija tā nosaukta, atceroties vācu un krievu karavīru kopīgo cīņu pret Napoleonu 1813. gadā.

Diemžēl, krievu alfabēta burti Rāu tipogrāfijā neatradās. Tad talkā nāca vācu strādnieku solidaritāte. Vajadzīgos burtus savāca pa vairākam lielam tipogrāfijām, kur drukāja krievu reliģiska satura grāmatas. Bez tam bija jāparvar arī citas tehniska rakstura grūtības.

Vācu biedri uzsver, ka V. I. Leņins darījis ļoti daudz, lai ātrāk uzveiktu visas šīs grūtības. Decembrī viņš atkal atbrauca uz Leipcigu un uzturējās te līdz pat tam laikam, kad bija pilnīgi skaidrs, ka laikraksts varēs iznākt tuvākajās dienās.

Jāpiezīmē, ka Minhenē Leņins satikās ar vācu sociāldemokrātiem, tai skaitā Klāru Cetkinu un Jūliānu Mahovski. Vienlaikus noritēja ārkārtīgi grūtais materiālu vākšanas darbs avīzei. Vairāki redakcijas locekļi neatradās Vācijā (Pļehanovs dzīvoja Ženēvā, Akselrods — Cīrihē, Martovs — Krievijā), tāpēc sarunas ar autoriem un avīzes līdzstrādniekiem, rakstu rediģēšanu un ievadrakstu rakstīšana gūlās uz Leņina pleciem.

Arī «Iskras» nosūtīšana bija ļoti grūts darbs. Jau drīz pēc Leņina ierašanās Minhenē vācu biedri iedeva viņam sakarnieku adreses. Par galveno laikraksta transporta centru kļuva Berlīne. Vācijas Sociāldemokrātiskās partijas izdevniecības «Vorwärts» pagrabos iekārtoja krievu izdevumu noliktavu. No Berlīnes nelegālo literatūru parveda uz Kēnigsbergu un no turienes — uz Krieviju. So literatūru sūtīja arī caur Frieburgu, Leipcigu un citām pilsētām, pie tam ne vienmēr tieši no Vācijas uz Krieviju.

Pēc «Iskras» pirmā numura iznākšanas Leipcigā tālākā avīzes iespiešana notika Minhenē un citās vietās. Taču mājā, kur tapa «Iskras» pirmais numurs, vācu komunisti iekārtoja muzeju.

«Iskras» idejiskais un organizatoriskais darbs marksistiskās partijas veidošanā visiem ir ļoti zināms. Varētu vēl piebilst, ka vācu komunisti «Iskru» uzskata par to dzirksteli, kas iededza abu tautu strādnieku šķiras draudzības ugunsgrāvu.

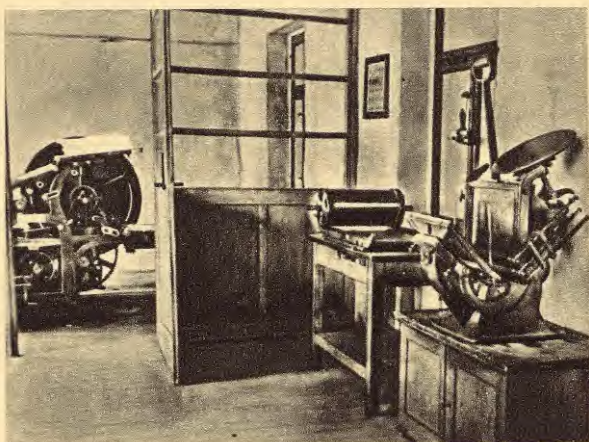
VOLDEMARS ŠTEINS

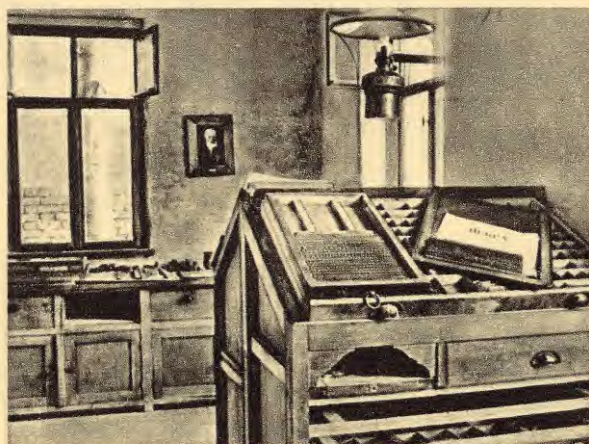
1

6

2

3

1. Tipogrāfija, kur tapa «Iskras» pirmais numurs.

2.—3. Telpu un iekārtas izvietojums.

4. Ātrspiede.

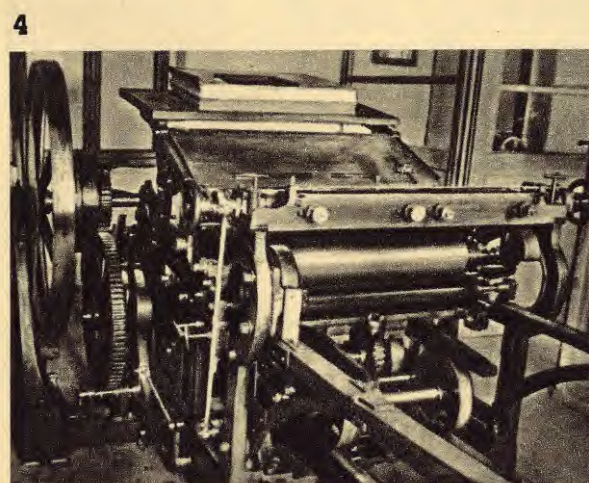
5. Leļpcīgas Probstheidas izstāžu telpā.

6. Ļeņina biste.

7. Pieminēklis Vladimiram Iljičam iepretim «Iskras» piemiņas vietai.

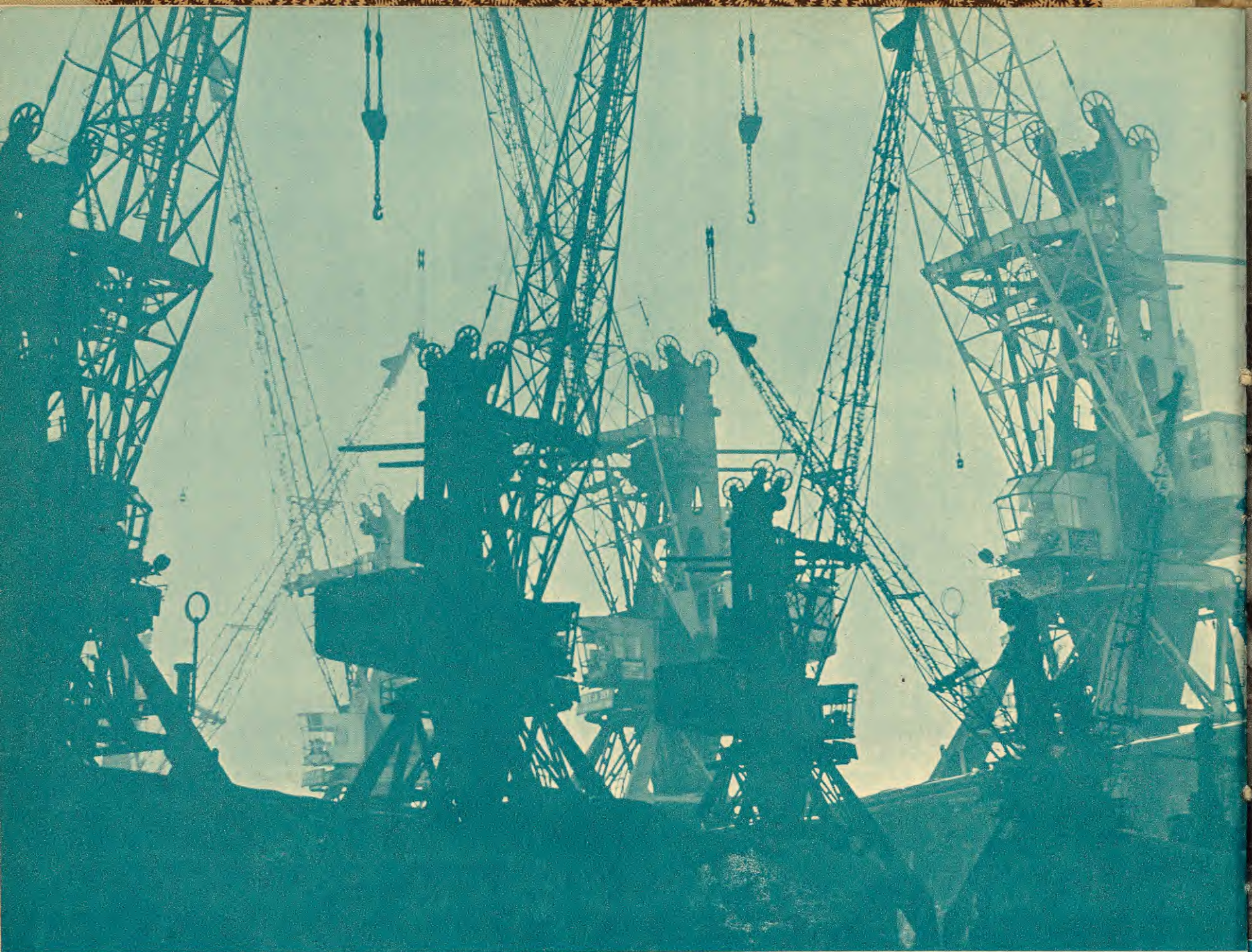
5

4

7

JŪRAS OSTAS ĢEOMETRIJA.

VENTSPILS OSTAS SPĒKAVĪRI

Jūrniek, lai arī zem kādas valsts karoga Tu nevagotu jūras un okeānus, Tevi jebkurā gadalaikā laipni sagaidīs Ventspils osta!

Mīlīgie, pagausie spēkavīri — ostas celtni, jau nostājušies rindā, gatavi bez lieka trokšņa apkalpot Tavu kuģi. Tie neliksies mierā ne dienu, ne nakti līdz Tava kuģa iztukšotajās tilpnēs no jauna būs jūtams patīkams smagums. Šo atslodzes brīdi Tu izmanto, lai uzspodrinātu kuģa korpusu un atbrīvotos no reisa laikā iegūtajiem rūsas traipiem.

Tāpat kā Tev, arī ostas celtniem, šiem nekad neiztrūkstošajiem sagaidītājiem un pavadītājiem, ir savas skumjas un priecīgās dienas. Ievēro, ka pavīsam savādāk tie sagaida un izvada pirmā reisā 18 000 tonnīgo «Aleksandru Puškinu» un kā tie pēdējā reisā izvada Latvijas PSR Tirdzniecības flotes veterānu tvaikoni «Jāni Raiņi».

Lai arī kādās vētrās rūdīts jūras vilks Tu nebūtu, sirdi nemanot iezogas fādas kā smeldzīgas ilgas pēc jūras. Nepagūsi kopā ar draugiem restorānā šīs ilgas noslīcināt armēņu konjaka glāzē, kad kuģa sirēna aicinās Tevi uz klāja, lai dotos kārtējā reisā.

Kad ostas velkoņi Tavu kuģi jau paņēmuši tauvā un locis atrodas uz kapteiņa tiltiņa, ostas celtni, draudzīgi izslējuši savas garās roku strēles atvadu sveicienam, bet Ventspils ostas vadugunis mirkšķina: «Uz drīzu redzēšanos!» — «See you again!» — «Au revoir!» — «Nāgemiseni!», izvadot caur jūras vārtiem Tavu kuģi atklātā jūrā.

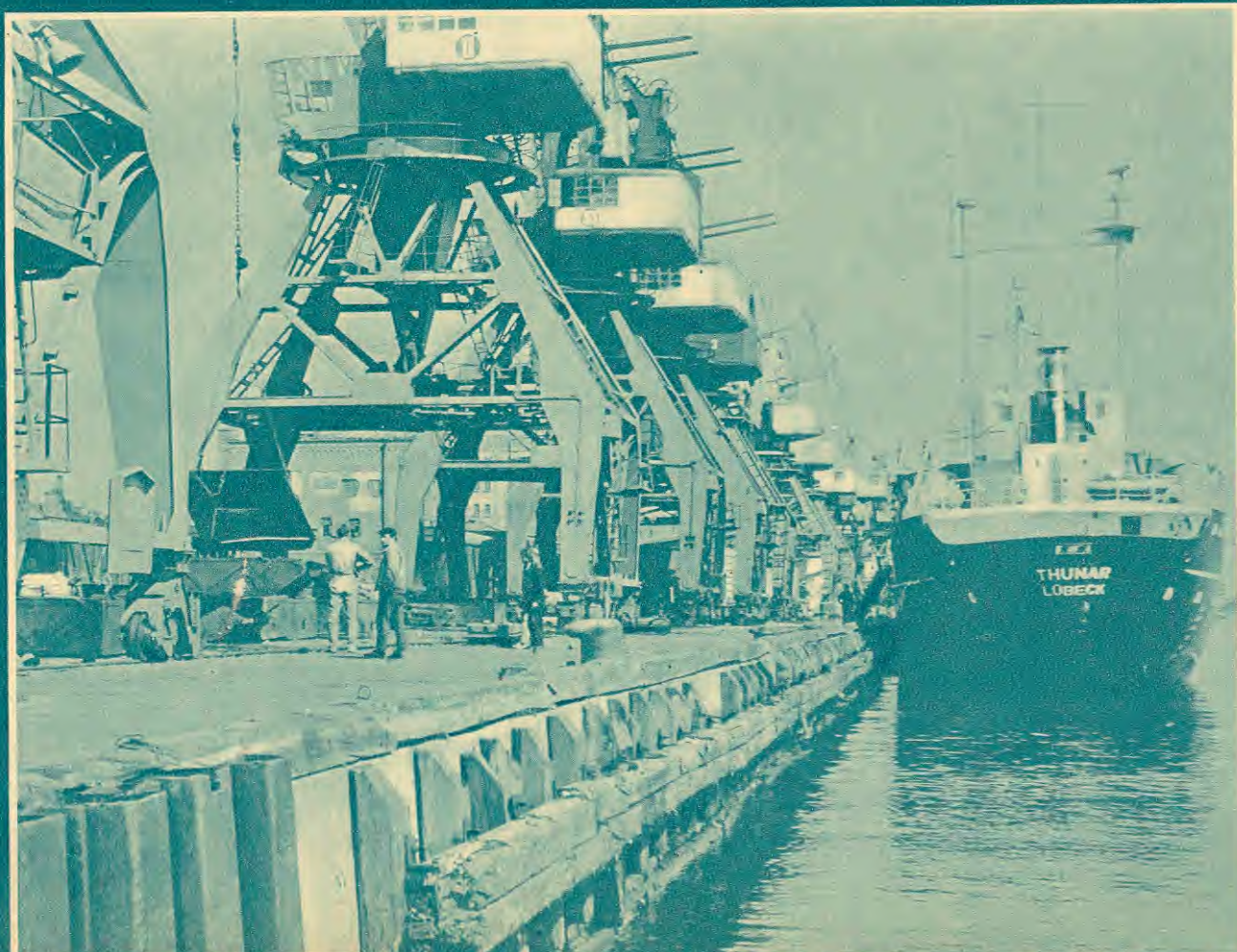
BRUNO KOZLOVSKA foto

PUSDIENAS PĀRTRĀUKUMS.

KUĢA PIEKRĀSŌŠANA OSTĀ.

VENTSPĪLS OSTĀ.

MĒS VIŅU PAZĪSTAM

Jūs noteikti pazīstat šīs lielās, brūnās, vērigās acis. So mīlo, skumjo, dažkārt zobgalīgo smaidu. Nosvērto gaitu, pievilcīgo seju, tikamo, maigo balsi. Tā ir Elza Barūne — Latvijas PSR Tautas skatuves māksliniece, Leona Paegles Valmieras drāmas teātra aktrise, kurai pienākusi kārta atskatīties uz 60 dzīves un 40 darba gadiem.

Elza Barūne nevarēja nekļūt aktrise. Tēvs un māte strādāja Jelgavas teātrī, teātra gaiss meiteni «saīndēja» jau trīs četrus gadu vecumā, vecāki neliedza viņai nākt līdz uz izrādēm. Visi apstākļi bija labvēlīgi nākamās profesijas izvēlei. Arī iedzimtā muzikalitāte, ritma izjūta un centība vēl vairāk apstiprina nākotnes ceļu.

Jelgavas teātris bijis rūdījuma kalve daudziem šodien pazīstamiem aktieriem. Toreiz — Elzas Barūnes skatuves gaitu sākumā — te strādāja ar zināšanām apveltīti režisori, no kuriem ar cieņas un mīlestības jūtām jubilāre šodien atceras Žani Kopštālu, Juri Jurovski, Jēkabu Zaķi, Visvaldi Silenieku, Herbertu Zomeru, bet pēckara periodā visvairāk Elzas Barūnes individualitātes veidošanā savu vārdu saka Aleksandrs Leimanis.

Elzai Barūnei panākumi neatnāca pēkšņi, un viņa neatmodās kādā jaukā dienā kā ievērojama aktrise. Aiz pleciem jau bija trīspadsmit darba gadu (Jelgavas teātrī māksliniece strādāja no 1927. gada), kad 1940./41. gada sezonā viņa satiekas ar savu visnozīmīgāko lomu — Gorkija Vasu Železnovu. Karš neļauj noslīpēt šo lomu, tāpēc tā pa īstam aktrise var iemiesoties šajā tēlā 1947. gada uzvedumā, kad

«Vasu Železnovu» iestudē Aleksandrs Leimanis.

Elzai Barūnei ir pavisam jāpārveidojas šajā lomā. Liriskā, maigā Elziņa un varaskārā, raupjā, lepnā Vasal Divi pavisam pretēji raksturi. Un tomēr Aleksandrs Leimanis zina — Elzai Barūnei jātiek ar šo lomu galā. Bieži no zāles vēl atskan režisora iemīļotais sauciens: «Neticu, Elza, tu melo!» Un tomēr pēc tam — Vissavienības klasikas skatē — Elzas Barūnes Vasa iegūst visbargāko kritiķu nedalītu atzīni.

Pārsteidz aktrises daudzveidība. Barūnes Vasa ir gan dziļi cilvēcīga, gan zemiska. Upurēdama visu kapitālam, savam «pasākumam», Vasa ir vientuļa, pati izvēlēdamās dzīvi, kurā nav vietas maigumam, uzticībai, mīlestībai. Nevar aizmirst, kā Elza Barūne — Vasa, kas pierunājusi vīru iedzert «pulverīti» un tātad jau sagatavota vīra nāvei, reaģē uz nāves ziņu. Elza Barūne ir satriekta pa īstam: situācijas asums, mokošās gaidas aiz durvīm ir atstājušas pēdas Vasas dvēselē. Liekas — vēl mirklis, un Vasa pati neizturēs.

Elzas Barūnes varone izrādē nostaiģa lielu ceļu: no miera līdz izmisumam, no skaidra saprāta un loģikas apsvērumiem līdz apjukumam, no veselīga cilvēka cēlās gaitas līdz slimībai un nāvei.

Krievu klasikā Elzai Barūnei bijušas daudzas veiksmes: Agafija N. Gogoļa «Precībās», Varvara A. Ostrovska «Negaisā» (Jurija Jurovska režijā), Korinkina A. Ostrovska «Bez vainas vainīgajos», Anna Semjonovna I. Turģeneva «Mēnesī uz laukiem».

Kad Elza Barūne ir uz skatuves, viņa ielaužas cilvēkizpētes

laukā. Mākslas tēlus aktrise veido konkrētā, uzskatāmā, emocionālā valodā. Savu balsi, gaitu, žestus Elza Barūne atdod tēlam. Savu atveidojamo cilvēku viņa iepazīst pa šķiedriņai, ierokas gan tā slēptajās rakstura īpašībās, gan tajās, kas acīm redzamas. Viņa zina, ko šis cilvēks mīl un ko nīst. Ko grib un pret ko cīnās. E. Barūne kļūst par atveidojamā tēla miesu un asinīm.

Pēdējo gadu laikā māksliniece satikusies ar Hellas Vuolijoki Lovisu trioloģijā par Niskavuori sievietēm. Elzai Barūnei bija jāatklāj ne tikai rakstura būtība, bet arī laikmets, kas tik krasi ielaužas šķietami nesatricināmajā akmens ligzdā. Kopā ar Pēteri Lūci bija jāatrod šī tēla intonācija, kas atbilstu tā iekšējās pasaules atklāsmei. Bet intonāciju neatrast, ja nebūs skaidra doma.

Pretrunas un ieradumi, mūžsenas tradīcijas un jaunas vēsmas, cīņa starp jauno un veco — šie motīvi dažādaādi savijas Elzas Barūnes Niskavuori saimnieces tēlā. «Nams te stāv uz droša pamata» — trioloģijas sākuma daļā atzīst Lovisa. Un tomēr pati dzīve pierāda pretējo. Aktrise šādu lomu var veidot vienīgi pēc kontrastu principa. Un Elza Barūne šo principu atzinusi vienmēr. Ja dzīvē, kurā viss līdz šim ritējis pēc saimnieces diktāta, ielaužas pavisam cits spēks, ko lūgā pārstāv Ilona, jāmainās visam. «Kas man — Elzai Barūnei — jādara? Stingri aizstāvēt Niskavuori sētas likumus un tomēr necienīt šo dzīvi, pašai palikt skaidrai, neielaieties kompromisā un tomēr saprast, ka nevar neatzīt Ilonas un Juhani patiesību par dzīves mūžīgo virzīšanos preti progresam — tāds ir mans uzdevums.»

Un aktrise zina, ka divdesmitā gadsimta māksliniekam savā lomā ir jābūt acinātājam, noteiktam un konsekventam, viņam ir jāzina, par ko cīnās. Kad Elza Barūne veidoja Niskavuori saimniecei pa posmiem, viņa par pamatu izvēlējās atziņu: cilvēks mainās lēnām, lēnāk nekā sabiedrība. Tāpēc tik izmisīga ir Hellas Vuolijoki varones cīņa pret sīko provinces ļautiņu dzīvi, kur valda tenkas, iedzīvošanās kāre, nenovīdība un garīgs trulums. Cilvēks piedzimst, bez mīlestības apprecas, bieži paliek dzimtajā ligzdā, nezinādams, kas ir skaistums un cilvēciskas attieksmes.

Elza Barūne Niskavuori saimniece akcentē stipras gribas cilvēka tēmu, un ne velti tik skaudri izskan vārdi: «Zeme vārgos necieš.» Niskavuori saimniece var būt nežēlīga, nežēlīga pret sevi un citiem. Un pāri visam — prāts. Ziemeļnieciska izturība un miers. Gudra cilvēka vēriens un neizdzīvotas dzīves traģika. Elzas Barūnes panākumi Lovisas tēlā šķiet izskaidrojami ar to, ka daudzas īpašības abām sakrīt. Arī dzīvē Elza Barūne, tāpat kā Hellas Vuolijoki sieviete, nemīl uzticēties citu spriedumiem, visu cenšas pārbaudīt pati un nebaidās atzīties, ja kādreiz maldījies. Iga, pārbaudīta draudzība vieno Elzu Barūni un Elzu Radziņu. Varbūt tāpēc, ka abas mākslinieces necieš skepsi, ļaunumu, ērcīgumu, sūrošanos, sevis izšķērdēšanu sīkumos. Abām bijis kopīgs liktenis — tikai ar neatlaidību un drosmi lauzties uz priekšu. Abām piemīt prasme dzīves skarbumus izlīdzināt ar smaidu. Vairāk nekā četrdesmit gadus

strādāt tikai perifērijā nav joks. Lieki atgādināt grūtos darba apstākļus. Par tiem zina ikviens. Drēgnie rudens vakari ne reizi vien arī mūsu gavilnieci «uzsūt melnos», kad liekas — vai esmu dzīvē ko paveikusi. Un tad nāk palīgā ar draugiem kopā pavadīts omulīgs vakars. Taču, kad sākas tradicionālie strīdi, Elza ir it kā «zibēnovadītājs». Viņa necieš eksaltāciju un afektāciju. Pavērojiet Elzu Barūni ārpus teātra: arienē, manierēs, sarunu veidā nav nekā aktieriska, nav pozas un vēlēšanās spīdēt. Vienkārša, klusa, atturīga. Tieši tāpēc māksliniecei ir savs šarms, un nebrīnieties, ka skatītājs kasē bieži pajautā: «Vai šovakar spēlēs Elza Barūne?»

Strādājot pie lomas, Elza Barūne necieš spriedelējumus vispār. Viņa, tāpat kā daudzi vecākās paaudzes meistari, negrib un nevar lomu piemērot sev. Aktrise raksturošanu saprot kā atveidojamā cilvēka domāšanas veida, temperamenta un ierašu atmiņšanu, garīgo un fizisko īpašību ievērošanu, žestu un maniero izstrādāšanu. Raksturīgumu nedrīkst meklēt vienā acīs krītošā īpatnībā, bet sarežģītu īpašību un pazīmju, nianšu un triepienu kompleksā. Aktrise nepakļaujas nejausībām, viņas darbi ir formas un satura skaidrības piemēri. Atcerēsimies Marinu A. Čehova «Tēvocī Vaņā», Katerinu Ivanovnu A. Afinogenovu «Savu bērnu mātē», Antoņinu A. Makajonoka «Atvainojiet, lūdzam!», Bellu Dž. Gou un A. D. Juso «Dziļajās saknēs», Oļiņieti brāļu Kaudzišu «Mērieku laikos», Domniku H. Lovinesku «Tēlnieka un nāvē». Māksliniecei visvairāk padodas tēli, kas balstās uz stingra literāra materiāla, skaidras režijas koncepcijas.

Jubilāre atzīst, ka mūsdienu dzīve prasa no teātra mākslas citus ritmus. Šodien cilvēks vairs uz katru soļa nepaskaidro, neiztirzā to, kas sarunu biedram jau tā skaidrs no pusvārda. Cilvēks, kas redzējis karus, skopāk un lakoniskāk runā par savām jūtām, slēpj savas sāpes, viņš ir kļuvis vīrišķīgāks. Bet teātrī vēl bieži cilvēka dvēseles atklāsmi grib aizstāt ar greznu inscenējumu, bagātīgiem kostīmiem, tukšu retoriku.

Aktiera mākslā visdārgākais ir patiesība, vienkāršība, dabiskums. Taču tas, kas vēl vakar likās dabisks, šodien jau ir teātrāls. Viens krēsls uz skatuves, melnais samts un baltas kolonas vēl neliecina, ka izrādē ir mūsdienīga. Daudzos iestudējumos vēl trūkst mērķtiecības. Šādas domas nodarbina Elzu Barūni, aktrisi, kas ir visciešākā kontaktā ar visdažādāko skatītāju. Viņa vislabāk zina, ko šodien vēlas skatītājs.

Pēdējā laikā Elzai Barūnei ir bijušas jāveido arī mazas epizodes (V. Rozova «Kāzu dienā», V. Rozova «Bez mīlestības nedzīvojiet!»). Un tomēr arī sīkā uzdevumā man gribas salīdzināt jubilāres darbu ar muzeja krātuvēs atrastu gleznu: tai nav pat paraksta, ne arī grezna ietvara, un tomēr šī darba iekšējais stārojums liecina par nopietna meistara personību. Jūs šai gleznai nepaiesit garām, tāpat kā nepaiesit garām Elzai Barūnei — radošas enerģijas un gaiša prieka māksliniecei.

Gunārs Treimanis

1. Elza Barūne — Varvaras lomā A. Ostrovska lugā «Negais» Jelgavas teātrī.

2. Elza Barūne — Vasa M. Gorkija lugā «Vasa Železnova».

3. Elza Barūne — Oļiņietes lomā.

4. Elza Barūne — Lovisas lomā Hellas Vuolijoki lugā «Niskavuori maize» Leona Paegles Valmieras drāmas teātrī.

5. E. Barūne — Bella Dž. Gou un A. Juso drāmā «Dziļās saknes».

K. TILGAĻA foto

Arābu un Izraēlas attiecības pasliktinājās diendienā un beidzot nonāca līdz gaisa kaujai starp izraēliešu «Mirage» un sīriešu Migiem. Pēc šīs kaujas Izraēla koncentrēja bruņotos spēkus pie Sīrijas robežas.

Tūlīt reaģēja arī arābi. Saskaņā ar Ēģiptes un Sīrijas savstarpējo aizsardzības līgumu maršals Abdels Hakims Amers, AAR viceprezidents un tās bruņoto spēku virspavēlnieks (atcelts no šiem amatiem, viņš plānoja tos varmācīgi atgūt, bet, kad tas neizdevās, Abdels Hakims Amers 1967. gada septembrī apcietinājumā noindējās. **Red. piez.**), Kairā pavēlēja: «No 1967. gada 15. maija plkst. 14.30 visā Ēģiptes teritorijā tiek izsludināta visstingrākā kaujas gatavība.»

AGRESIJAS PRIEKŠVAKARA

Tajā pašā dienā — 15. maijā — Izraēla svinēja savas pastāvēšanas 19. gadadienu. Jeruzalemē notika militāra parāde. Starp citu, ārzemju diplomāti atteicās to noskatīties, jo tā «ne visai» atbilda svētās pilsētas statusam. Ēģiptē Nasers paziņoja, ka pavēlējis sūtīt karaspēku uz Sinaju, lai atvieglotu sīriešu stāvokli, uz kuriem izdarīja spiedienu izraēlieši.

Pa radio un no ēģiptiešu preses mēs uzzinājām, ka gandrīz vienlaikus Ēģiptes ģenerālštāba priekšnieks ģenerālis Mahmuds Favzi (nepilnu mēnesi vēlāk viņu iecēla par AAR bruņoto spēku virspavēlnieku — **Red.**) iesniedzis notu indiešu ģenerālim, kurš komandēja demilitarizētajā Sinajas zonā izvietoto ANO karaspēku. Nota lika priekšā atvilkt ANO bruņotos spēkus no demarkācijas līnijas, kur tie atradās kopš 1957. gada 28. februāra — pēc otrās bruņotās arābu un izraēliešu sadursmes 1956. gada novembrī, un dislocēt tos Gazas rajonā.

Ēģiptiešu karaspēka pārvietošana uz Sinaju acīmredzot bija manevrs, lai liktu izraēliešiem atteikties no saviem nodomiem. Vai šis manevrs Telavivā radīja tādu iespaidu, uz kādu cerēja Nasers? Lai nu kā, vismaz 17. maijs pagāja bez incidentiem, kaut arī šajā datumā, pēc arābu izlūkošanas ziņām, bija paredzēts Izraēlas uzbrukums Sīrijai.

1967. gada 18. maijā ANO ģenerālsēkretārs U Tans piekrita evakuēt ANO karaspēku.

Kopš tā brīža es biju pārliecināts, ka bruņota sadursme ar Izraēlu ir neizbēgama. Es tūlīt noturēju ministru kabineta sēdi, kas ilga četras stundas un kurā piedalījās mans jaunais premjerministrs Saads Džumaa un Jordānijas bruņoto spēku ģenerālštāba augstākie virsnieki. Armijai pavēlējām būt kaujas gatavībā.

1967. gada 19. maijā pulksten 16 sākās ANO bruņoto spēku atvilkšana no Ēģiptes. Izraēla pātrinātā tempā turpināja gatavoties agresijai. Ēģiptes karaspēks 20. maijā ieņēma pozīcijas Sarm-el-Seikā.

22. maijā Nasers devās inspekcijas braucienā pa Sinaju. Reizē ar to viņš paziņoja, ka, sākot ar

No karaļa Huseīna grāmatas «Mūsu karš ar Izraēlu». Izdevniecība «Dar al Nahar», Beiruta, 1968. gadā.

Huseīns Ben Talals — Jordānijas karalis. Dzimis 1935. gadā, troni uzkāpis 1953. gadā.

MELNĀS KARĀ DIENĀS

JORDĀNIJAS KARĀLIS HUSEĪNS

23. maija pusnakti, tiek slēgts Tirēnu jūras šaurums.

Noslēdzis ieeju Akabas līcī, Nasers acīmredzot gaidīja, kā reagēs Izraēla. Viņš nostiprināja savas pozīcijas Sinajā un mobilizēja rezervistus. Es tomēr nedomāju, ka Ēģiptes prezidents būtu gribējis karu. Man pat liekas, ka viņš cerēja izvairīties no konflikta.

Padomju Savienība, paredzot situācijas saasināšanos, brīdināja Izraēlu. Parīzē de Gollis deva padomu Izraēlas ārlietu ministram Ebanam, kurš no Parīzes devās uz Vašingtonu pie prezidenta Džonsona: «Galvenais — nešaujiet pirmie!». Viņš to atkārtoja vairākas reizes.

Līdz šim Izraēla tieši draudēja tikai Sīrijai un Ēģiptei. Varbūt, kā man bieži jautā, Jordānija varēja palikt maļā? Nē, nevarēja!

Pirmām kārtām jūnijā Kairā pirmajā augstākajā līmenī notikušajā konferencē mēs visi bijām parakstījuši panarābu paktu par kopēju aizsardzību. Šis pakts nebija denonsēts — pat pēc vilšanās, ko piedzīvojām pēdējā konferencē Kasablankā (pirms 1967. gada jūnija).

Bet, ja pat šādas vienošanās nebūtu, uzliesmojušais karš tik un tā skartu visus. Mums jau bija tāda pieredze. 1956. gadā pret Ēģipti sāko karadarbību taču motivēja ar to, ka caur Jordāniju Izraēla ielavoties teroristil!

Dabiski radās secinājums: nesaskaņas starp arābiem — tā ir arābu pasaules iekšēja lieta, taču Izraēla neredz viņos nekādu starpību. Izraēlai mēs visi esam vienādi, visi — arābi!

Caur AAR sūtniecību Amanā es ierosināju Naseram (kaut gan pēdējā gadā mūsu attiecības bija kļuvušas tik sliktas, ka sliktākas, šķiet, nemaz nevar būt) sākt konstruktīvu domu apmaiņu, lai pieņemtu lēmumus, kuri var izrādīties nepieciešami, lai novērstu draudus arābu pasaules interesēm. Es uzskatīju — noteiktāk nekā jebkad agrāk, — ka tagad nav laika personīgām nesaskaņām, ka tās nedrīkst aizēnot vitāli svarīgas nacionālās intereses.

Atbilde no Kairas pienāca naktī no 29. uz 30. maiju. Premjerministrs Džumaa man paziņoja pa tālruni: «Nasers ar prieku uzņēma karaļa iniciatīvu.»

Otrdien, 30. maijā, es devos ceļā. Līdz robežai mani pavadīja Jordānijas gaisa kara spēku lidmašīnas.

Es tā steidzos, ka varas nodošanas formalitātes, kuras obligātas ikreiz, kad izbraucu no savas valsts, tika izpildītas turpat aerodromā, brīdī, kamēr es no automašīnas pārsēdos lidmašīnā. Es parakstīju oficiālos dokumentus, bet mans jaunākais brālis princis Muhameds nodeva tādos gadījumos paredzēto zvērestu.

LĪGUMS PARAKSTĪTS

Mani pavadīja tikai premjerministrs Džumaa, armijas ģenerālštāba priekšnieks ģenerālis Amers Hammašs, aviācijas pavēlnieks Salehs Kurdi un man par adjutantū nozīmētais aviācijas kapteinis. Mēs lidojām uz Ēģiptes kara aerodromu Almazā. Brauciens bija slepens. Mani nervi bija saspringti: stāvoklis kļuva nopietns. Lielas bažas radīja arī manas misijas iespējamais iznākums. Aviobāzē mani sagaidīja Nasers. Viņu pavadīja premjerministrs Mahmuds Sidki Suleimans, četri viceprezidenti, apvienotās arābu pavēlniecības priekšnieks ģenerālis Ali Ali Amers. Nasers smaidīja.

Attālāk stāvēja vairāki ēģiptiešu fotogrāfi. Viņi gaidīja atļauju sākt fotografēt.

Nasers man jautāja: — Vai jūs neiebildīsiet? Bet varbūt jūs vēlaties, lai vizīte paliktu slepena?

— Tas nav galvenais. Tikpat jau kļūs zināms — vai nu agrāk vai vēlāk.

Nasers jokojot piebilda: — Jūs esat militārajā formā, ar ieročiem.

Es atbildēju: — Nav nekāds brīnums. Pagājuši jau vairāk nekā nedēļa, kopš neesam novilkuši formu.

Tā tik tiešām bija. Kopš brīža, kad tikai slēgts Tirēnu šaurums, es inspicēju armiju — pat katru tās rotu.

Aizbraukuši Kubas pili, mēs ar Naseru tūlīt palikām divatā kādā otrā stāva salonā. Mēs rūpīgi pārsprīdām visu: mūsu savstarpējās attiecības, situāciju, ar kādu varam sadurties, nepieciešamību nopietni un efektīvi koordinēt mūsu rīcību, pasākumus, kurus nepieciešams veikt.

Pēc tam mums pievienojās maršals Abdels Hakims Amers, kuru pavadīja mūsu premjerministrs, Ēģiptes un Jordānijas atbildīgās personas. Es biju par apvienotu arābu pavēlniecību.

— Man nav iebildumu, — teica Nasers. — Tikai manis parakstītās vienošanās dēļ būs grūtības ar Sīriju. Bez tam ir arī citas jums zināmas arābu problēmas...

— Tad iespējams cits atrisinājums, — es teicu. — Mēs varam tūlīt noslēgt līgumu starp abām mūsu valstīm.

Pēc mana lūguma Nasers aizsūtīja pēc ēģiptiešu-sīriešu līguma teksta. Šis līgums bija spēkā kopš 1967. gada aprīļa. Es tik ļoti vēlējos panākt vienošanos, ka, tikai pavisam pēdējās tekstus, teicu:

— Dodiet mums šī dokumenta kopiju, kurā vārds «Sīrija» tiktu aizstāts ar «Jordāniju», — un darīts.

Atmosfēra kļuva brīvāka un sirsnīgāka. Nasers piekrita, un pēc brīža es jau parakstīju dokumentu.

Drusku vēlāk mums konferenču zālē pievienojās ēģiptiešu ģenerālis, Apvienotās arābu pavēlniecības ģenerālštāba priekšnieks vietnieks Abdels Moneims Riads. Nasers bija viņu iecēlis par operāciju vadītāju Amanā. Taču tūlīt izbraukt uz Jordāniju viņš nevarēja. Riads vadīja ēģiptiešu delegāciju, kurai vēl tajā pašā dienā bija jābrauc uz Bagdādi un Damasku, lai ar irakiēšiem un sīriešiem apspriestu radušos stāvokli un paātrinātu kopējas aizsardzības organizēšanu gadījumam, ja Izraēla uzbruktu.

Mans brauciens uz Kairu radīja daudz muļķīgu baumu. Svētdienas vakarā, 1967. gada 4. jūnijā, es pēdējo reizi mēģināju brīdināt visus par draudošajām briesmām.

KAUJAS GATAVĪBA

Tajā pašā vakarā es pavēlēju, lai lidmašīnas būtu kaujas gatavībā un nākamajā dienā — pirmdien, 5. jūnijā — sākot ar plkst. 1, slēgt Jordānijas lidostas.

Svētdienas pēcpusdienu un vakaru pavadīju ģenerālštābā, apspriežoties ar ģenerāli Riadu un maniem augstākajiem virsniekiem. Mums pastāvēja tikai viens — aizstāvības plāns. Par gatavošanos uzbrukumam vai uzbrukuma operāciju izskatīšanu pat runas nevarēja būt.

Sestdien, 3. jūnijā, 11 AAR sporta lidmašīnas sāka pārsviet divus ēģiptiešu komandosu bataljonus. Svētdien, 4. jūnijā, pēcpusdienā es aerodromā redzēju ēģiptiešu nojaļas pēdējās apakšvienības. Bet bija jau daudz par vēlu. Komandosi, kuriem vajadzēja pievienoties mūsu karaspēkam Jordānijas upes rietumu krastā, pirmdien, kad sākās tā sauktais karš, vēl pozīcijas nebija ieņēmuši.

Tajā svētdienā, 4. jūnijā, pats Riads man paziņoja, ka Jordānijas sauszemes karaspēks (56 tūkstoši cilvēku) ir par mazu, lai aizsargātu 650 kilometrus garo robežu ar Izraēlu. Mums bija tikai 176 «Patton» tipa tanku.

Riadam bija jārisina grūta dilemma. Padomājās viņš man teica:

— Sīrijas fronti var noturēt ar trešo daļu no tiem spēkiem, kādi ir Sīrijai. Tāpēc es uzskatu, ka sīriešiem, lai izpildītu savu uzdevumu, pietiek ar piecām brigādēm. Bet viņiem ir piecpadsmit

(Turpinājums 18. lpp.)

ĀFRIKAS PIEZĪMES

Dakāras centrs. Daudzstāvu nami, plašas ielas, dažādu marku automašīnas — tāda ir modernā, eiropēiskā Dakāra.

Visi notika vienā dienā — no rīta mūs drebina Maskavas sals. Ziemeļi svilināja un spiedās vai līdz pašai sirdij, panēmdams ir to niecīgo siltuma daudzumu, kas bija palicis pēc negulētās nakts un apnicīgās nīšanas lidostā. Bet vakarā jau nežēlīgi gurdināja tropu karstums. Lidmašīna no Sermetjeva aerodroma līdz Āfrikas rietumu piekrastei lidoja nedaudz vairāk par desmit stundām. No tām pirmās divas izgaiss kā nebijušas. Nespēdami pretoties nogurumam, mēs tās nosnaudām. Bet tikmēr spēcīgais Tu-114, dobji dūkdams, kā milzu svārpsts urbās caurspīdīgajā izplatījuma sienā aizvien dziļāk, aizvien tālāk, pārvarot attālumu neticami ātri. Pulksteņa rādītājs vēl nebija sasniedzis vienpadsmit, kad jau lidojām pāri Budapeštai, bet vēl pēc piecdesmit minūtem zem mums palika Beļgrada un kā milzu lēmšu izvagots arums brūni pelēkas kalnu grēdas. Pēc mirkļa izgaisuši kalni, izgaisusi zeme, un lidmašīnas apaļās logu rūtīs lūkojās zilā klajumā. Lidojām pāri Vidusjūrai. Pavisam negaidot, kāds nezināms spēks satver mūsu gaisa milzeni un liek tam nodrebēt no strupā purna līdz pat spārnu galiem. Brikšēdamas un brakšķēdamas salaiduma vietas apliecina savu izturību. Stjuartes pavēlošā balss liek piesprādzēties. Un kaut kur apziņā paklusu ierunājas bailes. Ja justu zemi zem kājām... Bet te pat nokrist nav iespējams uz dzimtās zemes... Maltas salas rajonā, kā vēlāk uzzinājām, bijām nokļuvuši viesuļa varā. Nācies prasīt atļauju mainīt lidojuma augstumu, pacelties par dažiem kilometriem augstāk. Un atkal rūc lidmašīnas dzinējs. Trakā ātrumā griežas propelleru spārni, ierakstot gaisā vieglus, rotaļīgus vēdekļu aplūšus. Āfrikai! Desmitiem acu pāru pieplok pie apaļajiem lodziņiem. Un kas gan nav jāizcieš īstam tūristam, dedzīgam fotografēšanas entuziastam, lai atturētos iemūžināt šos vienreizīgos kadrus. Bet aizliegums ir visspēcīgais. Vienīgā iespēja — censties uzsūkt atmiņā redzēto.

Bērnībā ģeogrāfijas kartēs nez kādēļ Āfrika man atgādināja lielu, dzeltenu bumbieri. Turp aizlidot varēja vienīgi ar fantāzijas spārniem. Svelmainos tuksnešos tur klejoja plēsīgi zvēri, džungļu upēs peldēja krokodili, palmu galotnēs šūpojās pērtiķi; bungas rībinot, savus vīrus cīņās veda hotentotu virsaiši. Tā tas bija bērnībā, fantāzijā. Bet tagad visā tiešamībā kā ar stingru roku novilkta līnija Āfrikas piekrastē slīd gar lidmašīnas logu. Dzelteni, rūsgani, pelēcīgi laukumi, sakārtoti saskanīgā krāsu gammā, atgādina rūpīga meistara darinātu inkrustāciju. Un tikai šur tur pavid pa mazam, zaļam plankumiņam. Šķiet, — brūnie, sarkanie, dzeltenie toņi nekad nebeigsies. Kā plakanas skārda plāksnes smilšainajos klajumos vietām izsvaidītas lielākas ūdenskrātuves. Bet tie šķiet neauglīgi sāls ezeri, kam trūkst veldzējoša spēka. Jo kādēļ gan to krastos neredz neviena zaļa dzīvības laukumiņa? Un dziļi, un patiesi es izjūtu mūsu ikdienišķo, parasto plāvu un birztaļu neatkarīgo, vienreizīgo skaistumu. Vienreizīgo tāpēc, ka, skatoties uz

mūsu planētu no putna lidojuma, īsta sulīga zaļuma ir daudz daudz mazāk nekā zilo ūdeņu, pelēko kalnu grēdu un tuksnešaino, izkalto klajumu.

Lidojam gar Āfrikas rietumu piekrasti. Lejā Atlantijas okeāns. Zils, tāls, skatienam neaptverams. Kā baltas kaijas uz zilā klāja kuģi. Mazi, mazītiņi. Vienā pusē ūdens, otrā smilšains, neapdzīvots krasts. Neviena zaļuma, neviena tūruma kvadrāta, nevienas cilvēku mītnes. Sahāras tuksnesis te iznācis okeāna krastā. Smiltis, ūdens, saule. Pie apvāršņa baltā smilts saaužas ar vieglajiem, pūkainajiem mākoņiem un savieno bezgalīgo debess jūru ar zilo ūdens okeānu. Un kas gan lai pasaka, kurš no tiem zilāks — ūdens vai debess okeāns? Abi vienādi dzidri, abi vienādi zili.

Pulkstenis rāda septiņi. Apmetis vairākus likumus, pagriezies uz vieniem, tad uz otriem sāniem, Tu-114 tuvojas zemei. Patīkams un sen gaidīts ir skarbais pieskāriens zemei. Lidmašīnas riteņi ripo pa asfalu. Esam Senegālas galvaspilsētā Dakārā. Āfrikas kontinenta visattālākajā rietumu punktā.

ESI SVEICINĀTA, SENEGALA!

Siltos mēteļos, cepurēm galvās mēs dodamies lejup pa lidmašīnas trāpu. Tveicīgs karstums iesitas sejā. Vēja elpa neveldzē, bet ir svelmaini karsta. Esam kā jokdari, kas, silti saģērbusies, iegājuši karsti izkurinātā pirtī. Kā tagad derētu spirtgā gaisa malks! Ievilkto krūtīs līdz pašiem dziļumiem...

Dakāras lidlaukā mūs sagaida senegāliešu ierēdņi. Steidzīgā solī dodamies uz lidostu. Skaista, moderna celtnē, franču arhitektūras paraugs. Plašajā uzgaidāmajā telpā nav vairs tik tveicīgi. Kondicionētais gaiss, ventilācijas ierīces pārvarējušas tropu karstumu.

Jau ceļojuma sākumā mums aizrādīja, lai esam pacietīgi. Tūristam Senegalā esot vēl tikai attīstības sākumā. Senegāliešiem neesot ne vajadzīgo iemaņu, ne pieredzes. Mēs esot viena no pirmajām tūristu grupām, kas apmeklē Senegalu.

Aprūņojušies ar pacietību, stāvējām, vai arī tie, kam bija laimējies, sēdēja, mēteļus un filca cepures klēpī panēmuši. Karstumu vēl varētu paciest, ja vien deniņos nepulsētu griezīga sāpe, ja kurpes pēkšņi nebūtu kļuvas tik neiedomājami šauras un neērtas. Vajadzētu novilkt, atpūtināt kājas. Bet kā nu tā zeķēs stāvēsi. Esam taču ārzemēs. Kaut arī Āfrikā, tomēr visai eiropēiskā, modernā lidostā. Kamēr daudzi lēnprātīgi izcieta istas Tantala moks, viena otra tūriste, kas sevi necentās apgrūtināt ar pārlicēģu etiķetes ievērošanu, bija paspējusi atrast vietīņu, kur pārģērbties, un uzgaidāmajā zālē ieradās gauži vasarīgā tērpā, dažus plašāki sabiedrībai parasti nerādāmus tualetes piederumus nevēlīgi pār roku pārmetusi.

Mūsu pases un dokumentus savāca un nodeva senegāliešu ierēdņiem, kas tos kaut kur steidzīgi aiznesa, bet pēc brīža atdeva mūsu pārstāvim, lai pēc laiciņa atkal savāktu, atkal aiznestu un atkal atdotu. Neparasts ir

šeļeniešu darba ritms. Kaut kur steidzas, skrien, bet pēc brīža ļaunas bezdarbībai, kas ir tik pilnīga, ka par to liecina ne vien atbrīvotais ķermenis, gar sāniem nolaistās rokas, bet arī sejas izteiksme, acu skatiens.

Stalti un slaidi ir senegāliešu ierēdņu augumi. Zāpelēcīgajos aizsargkrāsas tērpos viņi izskatās visai cienīgi un pašapzinīgi. Katra kustība, katrs skatiens pauž apziņu, ka viņi ir šīs zemes saimnieki. Šķiet, nekas nespēj viņu melnajās acīs ievilināt smaidu. Šī nopietnība jau robežojas ar bardzību. Toties neviltošu labsirdību un bērnišķīgu labsajūtu pauž kāda liela, korpulenta vīra apaļā seja. Garos, pelēkos svārkos, zem kuriem brīžam pazib sandalēs ieaūtās, melnās kāju pēdas, viņš kā prāva siena kaudze omulīgi aizpeld uz izeju. Zobus un baltos acābolus zibsnīdams, viņš ziņkārīgi lūkojas apkārt, izšķērdīgi pa labi un kreisi dāvādams apmierināta dabasbērna smaidus. Bet nēģeru meitenes košos tērpos slīd viegli un graciozi, visā pilnībā apzinādamās un klaji neslēpdamas savu sievišķību. Mūsu fotografēšanas entuziasti beidzot ir atraduši saviem fotoobjektīviem cienīgus objektus. Un fotografēšana viņas nemulsina. Tās labprāt ļaujas.

Beidzot dokumenti pārbaudīti. Varam doties uz pilsētu. Mūsu rīcībā ir krietni nobraukts, neliels autobuss. Tur jānovietojas ar visu bagāžu. Cemedānus sakrauj citu uz cita. Sēdam, cieši saspiedušies, bet visu pārējo telpu aizņem somas un koferi. Un atkal izjūtam, ka tropu karstums nav nekāda joka lieta. Mazas nēģeru meitenītes, sapinušas savus īsos, siki sproģainos matus neskaitāmās bizītēs, pa autobusa logiem piedāvā visādus nieciņus. Tirgoties te mācās laikam jau līdz ar pirmajiem soļiem dzīvē. Viņas koketi uzsmaida fotoobjektīviem. Bet smaidus pēc brītiņa aizēno vilšanās. Mēs esam maksāt nespējīgi pircēji, kuriem pagaidām nav pat graša pie dvēseles.

Autobuss grabēdams virzās pa nelīdzeno šoseju. Ceļa malā noputejuši, platlapaini kaktusi, pa vienuļai palmai. Rudipelēkāajā laukā melni vīri cīlā kapļus. Paugura malā ganās tādas pašas rudipelēkas govīs ar neparasti gariem, augsti izliektiem ragiem. Pieliekušas galvas, ar tumšajiem purniem viņas rūpīgi uzlasa cietajā rugainē sausos zaļu stiebrus un sakaltušos, ērkšķainos stublājus. Kailas, bez koku paēnas stāv cilvēku mītnes. Tāpēc jo spējāks ir kontrasts, kad mūsu autobuss apstājas pie kempinga. Bungalo — tā sauc mās, ar niedru jumtiem pārsegtās mājiņas, kas izkaisītas ar palmām, zaļojošiem un ziedošiem krūmiem apaugušā laukumā, kas stiepjas līdz pašam Atlantijas okeānam. Kā milzu zvērs, baltas putas sprauslodams, tas dvēš mums pretī savu silto elpu. Bungalo priekšā, zaļajā maurā rotaļājas neredzēti lielas ķirzakas. To zaļganbrūnās, svītrotās muguras ir plaukstašas platumā. Ķirzaku kustīgie ķermeņi, smailās aste parādās gan uz bungalo koka sienām, gan, likuločus mezdamas, pazūd ziedošo krūmu pazārēs. Tīri labi, ka mūsu grupai te nav jāpaliek nakšņot, kā sākumā tika runāts. Kaut gan lieliska ir okeāna piekraste

1. Saprasties iespējams, ja runā arī dažādās valodās.

2. Bērnus te nevizina raņiņos, bet mātes savus mazulus nes uz muguras.

3. Laimīgā ģimene.

4. Mūsu autobusu apstāja lieli un mazi. Un visi viņi vēlējās suvenīrus.

5. Viņām nekas nebija pretī nofotografēties.

6. Mazā māte.

7. Senegaliešu skaistule.

R. JŪRAS foto

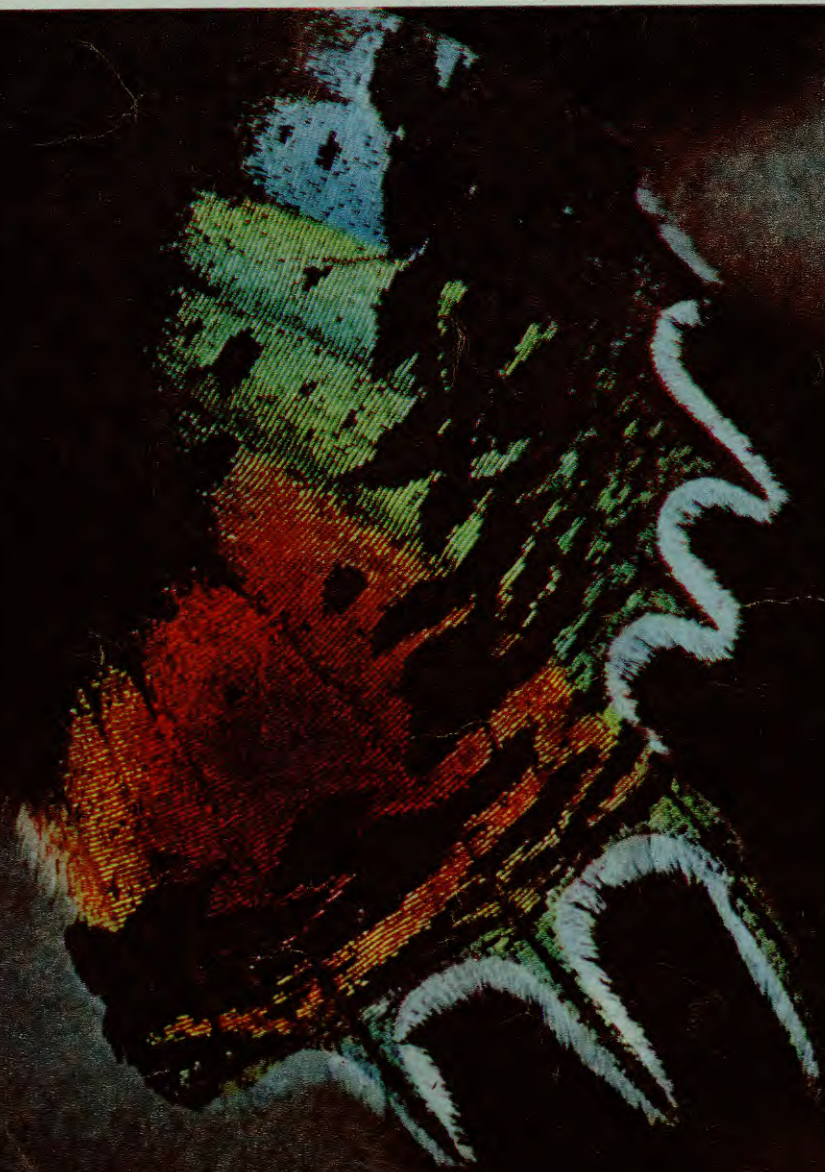
MĀRA KUNDZIŅA krāsu foto.
TEKSTS 17. lpp.

Viena un tās pašas tauriņa spārnu virspuse (pa kreisi) un apakšpuse (pa labi).

Krāsainā pasaule

ĀFRIKAS PIEZĪMES

R. JŪRAS foto

Mūsu gide bija Īsta senegaliešu skaistule.

Beļ fā ir Medina. Vēl jāpiebilst, ka šīs ir Medinas «lepņākās celtnes».

Dakāras dienvidu rajonu mēdz dēvēt par «Āfrikas Parīzi».

Labsajūta.

V. LĀCES foto

Skaista ir Dakāra ar saviem zaļajiem bulvāriem un greznajiem savrupmāju rajoniem.

Sā gada sākumā Pētera Stučkas LVU Bioloģijas fakultātes Zooloģijas muzejs kļuva pieejams plašākai apmeklētāju saimei. Starp bagātīgajiem muzeja materiāliem viens no interesantākajiem eksponātiem ir krāšņā tropisko tauriņu kolekcija. Dažu šīs kolekcijas eksemplāru attēlus ar muzeja darbinieku laipnu atļauju ievietojam mūsu žurnāla krāsainajā pielikumā.

*

Reti kur dabā novērojama tāda krāsu daudzveidība kā tauriņa spārnā. Katrai sugai ir savs raksturīgs spārnu krāsojums, un pasaulē ir zināmas pāri par simts tūkstošiem tauriņu sugu. Jāņem vērā, ka šis skaits nepārtraukti papildinās, jo atklāj arvien jaunas sugas. Kādas gan tikai krāsu kombinācijas te negadās!

No kā atkarīgs tauriņa spārnu krāsojums? Visiem zināms, ka pietiek ar neuzmanīgu pieskārienu notraukt krāsainos «putekļiņš», un tauriņa spārnā kļūst caurspīdīgi, zaudē savu krāšņumu. Izrādās, ka spārnā klāti ar daudziem simtiem tūkstošu mikroskopisku zvīņu, kuras būtībā ir pārveidojušies, saplacināti hītina (viela, kas veido kukaiņu ārējo, cieto segumu) matiņi. Tieši šīs zvīņas rada krāsu daudzveidību. Vairums krāsu toņu atkarīgs no īpašiem pigmentiem, kuri sīku graudiņu veidā nogulsņējas zvīnās vai arī iekrāso hītīnu. Daži no šiem pigmentiem pēc sava ķīmiskā sastāva izrādās gluži vienkārši organiska atkritumvielas, skaldprodukti, ko asins straume iznesusi ķermeņa virspusē. Taču pigmenti veido tikai matētos krāsu toņus. Daudziem tauriņiem spārnā laistās visās varavīksnes krāsās un mirdz, it kā tie būtu no metāla. Šis mirdzošās krāsu nianšes ir optiska parādība, gaismas staru difrakcija zvīņu virsmā. Toties, cik apbrīnojamus efektus tā rada! Aplūkojot šādu tauriņu no dažādām pusēm, ik brīdī tā spārnā iezaiģojas citādā krāsojumā.

Pašas lielākās un krāšņākās tauriņu formas atrodamas tropis-

kajos apgabalos, it īpaši Malajas arhipelāga salās, Jaungvinejā, Austrālijā, Jaunzēlandē, Tasmānijā, dažās Klusā okeāna salās. Taču ļoti daudz lielisku tauriņu sugu ir arī vairākos Āfrikas apgabalos, Madagaskarā, Meksikā. Tauriņi ir visos kontinentos, tikai virzienā uz ziemeļiem samazinās to sugu skaits. Grenlandē, piemēram, sastopamas tikai 5 tauriņu sugas.

Paraugieties uz kāda tauriņa spārnu virspusi un salīdziniet to ar spārnu apakšpuses krāsojumu. Dažkārt atšķirība ir tik liela, ka, liekas, šie spārnā taču nevar piederēt vienam un tam pašam tauriņam. Tā nav nejaušība. Tauriņiem dabā ir ļoti daudz ienaidnieku. Katrs būs ievērojis tauriņu raksturīgo lidojuma veidu — mazais krāsu plankumiņš mētājas gaisā visnegaidītākajos virzienos, kaut arī lido uz kādu noteiktu vietu. Šādā lidojumā putniem tauriņu grūtāk noķert. Tiklīdz tauriņš nosēžas un sakļauj spārnus, tas pazūd mūsu skatienam, jo spārnu apakšpuses krāsojums atgādina koka mizu, zaļo lapotni vai klints gabalu. Krāsainā pasaule, cik liels tavām krāsām spēks! Tās vilina, apbur, pasargā.

Starp tauriņiem un cilvēkiem izveidojušās visai sarežģītas attiecības. Daudzas tauriņu sugas nodara neapšaubāmu ļaunumu saimniecībā, nonākot tiešā konfliktā ar cilvēka interesēm. Taču dabā pastāv zināms līdzsvars, un, meklējams pārliecīgi spēcīgus cīņās līdzekļus, cilvēks var aiz-

iet par tālu. Jāņem vērā, ka tauriņi veic lielu un nepieciešamu darbu, apputeksnēdami augus. Cīnoties pret vienu ļaunumu, varam radīt citu un, kas zina, vai ne vēl lielāku. Tādēļ daudz vēribas cilvēki veltī arī tauriņu pētīšanai.

Krāsainā pasaule slēpj sevi daudz noslēpumu. Samērā nesen atklāja sazināšanās līdzekļus, ar kuru palīdzību tauriņi daudz kilometru attālumā atrod viens otru. Ilgu laiku tā bija viena no lielajām dabas mīklām, un vēl šobrīd te ir daudz kā neizprotama... Pazīstamais franču entomologs Žans-Anrī Fabrs kādā maija rītā, strādādams savā kabinetā, pamanīja, ka no kūniņas iznākusi tauriņa-saturnijas mātīte. Nezinādams vēl īsti, ko ar tauriņu darīt, viņš novietoja to zem metāliska sieta kupola. Vakarā, kad visi mājas iemītnieki jau gatavojās gulētiešanai, mazais Fabra dēlens uztraukti sauca, ka viņa istaba esot pilna milzīgiem tauriņiem. Iegājis kabinetā, Fabrs ieraudzīja neaizmirstamu skatu — ap kupolu, zem kura atradās viņa saturnija, lidinājās ap divdesmit tauriņi. Citi bija iemaldījušies pārējās telpās, bet visiem apmeklējuma mērķis bija viens — saturnija zem kupola. Tā pati aina atkartojās arī citus vakarus. Pilnīgā tumsā, kādā pat pūce nelido, tauriņi nemaldīgi atrada Fabra māju, un, pārvarot dažādus šķēršļus, iekļuva tajā bez vismazākajiem ievainojumiem.

Kādā citā gadījumā pa atvērto

vilciena logu izlaida tauriņus dažādos attālumos no vietas, kur būrītī atradās šo tauriņu mātīte. No 4,1 km attāluma atlaidās 40% tēviņu, bet no 11 km — 26%. Ar ko izskaidrojama šī brīnumainā parādība?

Tā ir smaržu valoda — telergoni. Tauriņi, tāpat kā daudzi citi kukaiņi, ir ļoti jutīgi pret smaržām un spēj uztvert neiedomājami niecīgas smaržu koncentrācijas gaisā. Kāds mednieks, kas tropu mūža mežos medījis zvērus, reizēm ķēris krāšņos tauriņus, tikpat kā nezaudēdams laiku ar šo nodarbību: viņš nolīcis uz zemes savu cepuri un noslēpis tajā sapuvušu banānu. Ļoti drīz cepure bijusi pilna ar visdažādākiem tauriņiem, kurus pievilinājuši īpatnējā smarža. Telergoni — tās ir smaržīgas vielas, kuras izstrādā pats kukaiņa vai cita dzīvnieka organisms, un šīs smaržas nodrošina sakarus starp kādas sugas indivīdiem bieži vien ļoti lielā attālumā.

Ja nu cilvēks iemācītos iegūt telergonus maksīgā ceļā un, teiksim, pievilinātu viņam nevēlamās, kaitīgos kukaiņus līdzīgi tam kā mednieks cepure? Vai šādi slazdi nebūtu mazāk bīstami pašam cilvēkam nekā indīgās ķīmikālijas, kuras pašlaik izkaisām milzīgās platībās, apdraudot ne tikai dzīvniekus un augus, bet arī savu veselību? Jāsaka, ka šādas metodes ar panākumiem jau lieto, tāpat kā lieto vairākas citas bioloģiskās metodes cīņai ar kaitēkļiem. Tikai pagaidām vēl biologu balss ir pārāk klusa, un iemesls tam ir nepietiekamās zināšanas. Mēs vēl pārāk maz zinām, lai varētu apzināti izmantot sarežģītos dabas likumus, iejaukties tajos.

Varbūt klusajās muzeja zālēs, raugoties uz vienu no jaukākiem dabas veidojumiem — tauriņa spārnā, kāds mazais cilvēciņš iemūrē paliekošu ķieģeli savā pasaku zemes celtnē. Un, kad šie mazie pieaugs lieli, kaut kas taču viņos no visa tā būs palicis. Varbūt tieši tas viņus aicinās uz zinātnei. Vienkāršs krāsu prieks ir tik vienkāršs?

Māris Kundziņš

Krāsainā pasaule

PIRMIZRĀDE
«OKEĀNĀ»

Vladivostokā atklāts jauns platformāta kinoteātris, kas nosaukts par «Okeānu». Tas ar pilnīgu tiesībām var līdzināties savam vārdam brālīm — gan izmēros, gan skaistumā, gan vienreizīgumā. Tas ir pats lielākais kinoteātris Tālojos Austrumos. Unikālo ēku projektēja Maskavas «Giproteatr» institūta. «Okeāna» griestus tur radiāli izvietotas tērauda troses, kas atļauj iztikt bez balstu kolonām un dod vairāk plašuma un gaisa. Ļoti efektīvs ir panno, kas grezno foajē sienas. Kondicionētā gaisa sistēma nodrošina nepieciešamo «jūras» mikroklīmatu. Skatītājiem «Okeānā» ir ap pusotra tūkstoša vietu.

ZEĶU VĒSTURE

Arheoloģiskie izrakumi atklāja ap 5000 gadu vecā zemes slāni maza bērna zeķītes. Šis atradums pierāda, ka šīnī tālajā laikmetā senās Ēģiptes iedzīvotāji izmantojuši arī šādu tualetes piederumu.

Ir zināms, ka arī senajā Grieķijā laudis pazinusi zeķes un kapzeķes, bet ļoti reti tās valkājuši, jo tās nav bijušas populāras. Tam ir savi iemesli. Kā redzams no vēstures, senie grieķi iebrauca zemes, kur ir silts klimats. Tādēļ viņiem bija pietiekamas vienkāršas sandales, ar kurām pasargāt kājas no asiem priekšmetiem un karstajām smiltīm. Vācijās iedzīvotāji, lai pasargātos no aukstuma un čūsku kodieniem, aptina kājas ar ādas autiem līdz ceļiem. Visbiežāk šim nolūkam izmantoja lāča ādu. Šī vāciešu mode nonāca senajā Romā. Pie kam šo modi vispirms pārņēma sievietes, bet pēc tam vīrieši.

Romiešu literatūrā saqlabājusies apraksti par zeķu lietošanu. Tā Plīnijs raksta: «Tikko ciemiņi lūdzu savu kāju apģērbu (ādas zeķes), ko atnākot atstājuši saimnieka priekšnamā, tas nozīmē, ka visosānās laiks iet uz beigām un drīz visi izklīdīs pamājām.»

Mēdz uzskatīt, ka 20. gadsimta cilvēkiem bikšuzekes ir laikmetīgs apģērba gabals. Bet patiesībā tās Eiropā nē sāja jau viduslaikos, un tās bija populāras ceļojošiem dzīvniekiem un aktieriem.

Vīlnas zeķes renesanses laikmetā iekaro valkātājus, sevišķi vīriešus. Bet šīm zeķēm tomēr bija būtiska nepilnība: tām trūka elastības, jo bija šūtas no vilnas audekla. Vēlāk, lai zeķes padarītu elastīgākas, tās sāka adīt ar irbiem. To, kurā zemē vispirms parādījusies irbi, īsti neviens nezina. Vieni domā, ka irbu dzimtene ir Venēcija, bet citi to izgatavošanas prioritāti piedēvē Anglijai, anglim Viljamam Ridelam, kurš tos esot izgatavojis 1564. gadā. Irbi gatavoti no koka, zilonkaula un tērauda. Ar tiem adītās zeķes ātri ieguva vispārēju piekrišanu.

Sens sakāmvārds māca: īsta mīlestība spēj pat kalnus pārstatīt... To pierādīja jaunais anglis Lī no Kembriđžas, kas savai meitenei izgudroja (17. gadsimta sākumā) pirmo adāmo mašīnu. Meitene pelnījās ar zeķu adīšanu. Lī, vērodams viņas smago roku darbu, izgudroja viņai adāmo mašīnu.

Zeķes jau sen bija iecienīts apģērbs gan vienkāršiem ļaudīm, gan baģātņiekiem, gan slavenībām. Ir zināms, ka

Voltērs pats sev noadījis ne vienu vien zeķu pāri, kad viņš kalpojis Frīdriha Lielā galmā. Lielu piekrišanu zeķēm izrādījis lēdija Hamiltone: vēl tagad Itālijā kādā adīšanas darbnīcā kā relikvija glabājas viņas rēķini, kurus nav samaksājusi par saņemtajām zeķēm.

AUGSTĀK UN AUGSTĀK

Sidnejas tirdzniecības kompleksa desmit ēkas savā starpā savienos apakšzemes pāreja, bet par arhitektūras ansambļa centru kļūs 260 metru augstais tornis, kas pacelsies uz 14 stāvu nama. Tā būs pati augstākā celtnē Austrālijā. Tūristiem torni iekārtos skatu laukumu un restorānu.

VIJOLE NO SĒRKOCIŅIEM

Brašovas traktorrūpnīcas strādnieks Aleksandrs Benedeks izgatavojis vijoli no 3000 sērkociņiem. Jāpiezīmē, ka arī 1930. gadā viņš izgatavoja tādu pašu instrumentu, kuru izmēģināja un pat uzslavēja rumāņu populārais vijolnieks Konstantīns Bobesku.

ODENSTŪRISTIEM

Odenstūrisma mīļotājiem VDR izlaists mazgabariņā glābšanas riņķis. Tas iesaiņots 10 cm lielā plastikāta maisiņā un piepūšas automātiski 30 sekundu laikā. Savu uzdevumu — noturēt vīrs ūdens cilvēka auguma svaru — miniriņķis pilda labi.

LABĀK JĀIZMANTO JŪRAS BAGĀTĪBAS

Mūsu planētas iedzīvotāju skaits pieaug katru dienu par apmēram 150 000 cilvēku. Lai varētu visiem saģadāt pārtiku, tuvākajos 40 gados vajadzēs visā pasaulē sarazot pārtikas produktu daudzumu divkārtot. Zinātnieki uzskata, ka pienācis laiks pievērst daudz lielāku uzmanību okeānam ar tā neizmējamajām bagātībām. No apmēram 20 000 dažādo zivju sugu cilvēku pārtikai pašreiz izmantoti tikai kādas 25. Te zinātniekiem paveras plašs darba lauks. Rostokas universitāte viena no pirmajām sākusī gatavot speciālistus jūras saimniecības jautājumos, kā arī izvērsis pētījumus, kas dos iespēju palielināt nozveju.

MELNĀS KARĀ DIENĀS

(Turpinājums no 14. lpp)

brigādes. Tāpēc es jums ieteicu lūgt sīriešus, lai tie steidzīgi at-sūta mums desmit rezerves bri-gādes mūsu frontes nostiprināšanai.

Būtībā rīcības plānu, kuru es biju pieņēmis, man uzspieda acīm-redzamais spēku pārsvars, ar ku-riem mums bija paredzams sadur-ties. Bez tam mums nepietika lai-ka, lai pienācīgi sagatavotos. Mums atlika tikai improvizēt, piemērojoties Izraēlas rīcībai. Arābiem nebija vienota operatī-vā plāna. Mēs, jordanieši, gribē-jām likt svaru kausos savus spē-kus, lai atvilktu pretinieku un, cik iespējams, mazinātu zaudēju-mus varbūtējā karā. Taču par tā iznākumu mēs nekādas ilūzijas nelolojām.

Esmu pārliecināts, ka Nasers negribēja karu. Domāju, ka, pie-prasīdams atvilkt ANO karaspēku no demilitarizētās zonas, Nasers gribēja atjaunot Ēģiptes tiesības uz tai piederošo teritoriju.

Atkārtoju — Nasers negribēja karu, bet viņš bija piespiests pie sienas. Man liekas, ka viņš ar novirzītu manevru cerēja vājināt spiedienu uz Sīriju.

1967. gada 1. jūnijā uz Ama-nu atlidoja ģenerālis Abdels Moneims Riads ar savu štābu. Viņš bija apvienotās arābu pavēlnie-cības priekšnieka vietnieks. Tas ir pieredzējis profesionāls kara-vīrs, viens no labākajiem ģenerā-ļiem-arābiem. Pēc jūnija sakāves Nasers viņu iecēla par Ēģiptes bruņoto spēku ģenerālštāba priekšnieku. (Gājis bojā izraēlie-šu artilērijas provokatoriskas ap-šaudes laikā 1969. gada 9. mar-tā. — Red.) Viņam bija prin-cipā jāuzņemas irakiešu, Saūda Arābijas, sīriešu karaspēka, kā arī divu ēģiptiešu komandosū ba-taljonu vadīšana, kuriem pēc no-runas ar Naseru bija jāpastiprina mūsu aizsardzība.

Sestdien, 3. jūnijā pulksten 14, es karaļa pilī Amanā sari-koju preses konferenci, kurā pie-dalījās simts ārzemju un Jordā-nijas žurnālistu. Konferences lai-kā no Kairas piezvanīja Nasers. Pabeidzis sarunu, es atgriezos zā-lē un paziņoju žurnālistiem:

— Prezidents Nasers nupat in-formēja mani, ka arī Iraka pa-rakstījusi aizsardzības paktu ar Ēģipti. Tādējādi jau četras arā-bu valstis ir saistītas ar šādu lī-gumu. Drīz Irakas karaspēks ier-radīsies šeit un ieņems pozīcijas, kuras tiem ieradīsies gar Jordā-nijas — Izraēlas robežu.

Līdzko es pabeidzu frāzi, kāds amerikāņu korespondents man ne-kautrīgi tieši jautāja:

— Jūs paredzat, ka Tuvajos Austrumos uzliesmos karš?

— Jā.

— Kad?

— Nākamo četrdesmit astoņu stundu laikā. Ja ne, tad izraēlie-ši nogaidīs izdevīgu momentu, kad atslābs mūsu uzmanība.

Izrādījās, ka biju pareizi no-vērtējis situāciju. Pirmoreiz par to, ka Izraēla gatavojas uzbruk-u-mam, es brīdināju Naseru 30. maijā, kad tikāmies Kairā. Es toreiz teicu: ja Izraēla izšķirsies par uzbrukumu, tās pirmais un galvenais mērķis būs arābu gaisa kara spēki un ka pirmo triecienu dos ēģiptiešu aviācijai. Nasers at-bildēja:

— Tas ir absolūti skaidrs. Mēs to paredzam...

Pirmdien, 1967. gada 5. jūnija rītausmā, mūsu aviācija sāka pil-dīt savu uzdevumu Jordānijas gai-sa telpas aizsardzībā.

Pulksten 8.50, pilnīgi apgēr-bies, — nu jau desmit dienas kā valkāju tikai kaujas tērpu, — gaidīju brokastis. Tālruna zvans. Nocēlu klausuli. Ziņoja mans pir-mais adjutants pulkvedis Jazi:

— Jūsu majestāte, izraēlieši sākuši uzbrukumu Ēģiptei. Ziņo Kairas radio.

Tā es uzzināju, ka sācies karš. Es tūlīt piezvanīju uz ģenerālštā-bu. Tur šo ziņu apstiprināja. Pulkstenis bija ap 9. Tobrīd no Kairas pa tiešo vadu pienāca Ab-dela Hakima Amers šifrēta pavē-le, ka ģenerālim Abdelam Monei-mam Riadam jāuzņemas kara ope-rāciju vadība Jordānijas frontē.

Pavēle bija šāda:

1. Izraēlas lidmašīnas sākušas AAR aviobāzu bombardēšanu; ap-mēram 75 procenti pretinieka lid-mašīnu notriektas vai bojātas.

2. Vīrs Izraēlas teritorijas no-ticis Ēģiptes aviācijas pretuzbru-kums. AAR karaspēks izvērsis uz-brukumu Sinajā.

3. Ņemot vērā teikto, maršals Amers pavēl Jordānijas frontes virspavēlniekam atklāt jaunu fronti un sākt uzbrukuma operā-cijas saskaņā ar izstrādāto plānu.

Brokastis neaiztīcās, es metos uz automobili un drāzos uz armi-jas ģenerālštābu. Tur pārsēdos armijas «dzīpā», kurā bija rā-cija.

Ģenerālštāba pagrabā, neona spuldžu spoži apgaismotajā ope-ratīvajā centrā, es vērīgi izlasīju Amers vēstījumu un apjautājos Riadam, ko viņš jau pasācis.

— Es pavēleju mūsu artilēri-jai, — viņš atbildēja, — doties uz ugunslīniju. Kājnieku bataljo-nam pavēlēts Jeruzalemē ieņemt Skopusa kalnu.

Skopusa kalns atradās Jeruza-lemes demilitarizētajā zonā. Sajā zemes gabaliņā, kas bija izolēts kopš pirmā arābu—izraēliešu konflikta 1948. gadā, atradās norvēģu ģenerāļa Oda Bulla štābs, kurš komandēja ANO da-las šajā rajonā.

Pēc neilga laika mūsu kara-spēks ieņēma Skopusa kalnu. Riads pavēlēja aviācijai, sadarbo-joties ar Irakas un Sīrijas gaisa kara spēkiem, bombardēt Izraēlas aviobāzes, lai paralizētu ienaid-nieka aviāciju. Pagājušajā naktī mēs tikko paspējām sagatavoties: mobilizējām visus pilotus, kurus uzskatījām par derīgiem kara dienestam. Daži no tiem bija stā-žējušies Savienotajās Valstīs. Pa-visam uz 22 lidmašīnām mums bija 16 lidotāju. Tāpēc bez sa-darbības ar Irakas un Sīrijas aviāciju lielas gaisa operācijas realizēt nebija iespējams.

UZBRUKUMS

Tātad pirmdiena, 5. jūnijs, pulksten 9 no rīta. Karš ir sā-cies.

Riads pavēlēja smagajai arti-lērijai atklāt uguni uz Izraēlas aviācijas objektiem, kas atradās uz zemes artilērijas aizsniēdza-mības robežās.

Sajā laikā gaisa kara spēku operatīvajam centram, kur es atrados, no Jeruzalemes piezvanīja ģenerālis Ods Bulls. Mani infor-mēja par aicinājumu, ar kuru pie Jordānijas griezās Izraēlas prem-jerministrs. Eškolš vispārējās vil-cienos paziņoja, ka šodien, 5. jū-nija, pirmdienā, Izraēla sāks uzbrukuma operācijas pret AAR. «Ja jūs neļauksities,» Eškolš piemetinājis, «jūs tās neskar.»

Bet mēs jau cīnījāmies Jeruza-lemē, un mūsu lidmašīnas tikko bija pacēlušās gaisā bombardēt Izraēlas aviācijas bāzes. Es at-bildēju Bullam: «Izraēla sāka ka-radararhibu. Izraēla pirmā atklāja uguni. Nu ko, — tagad tā mūsu atbildi izdzirdēs no gaisa.»

Mūsu lidmašīnas, neciezdamas nekādus zaudējumus, trīs reizes uzbruka Natānijas bāzei Izraē-lā. Lidotāji ziņoja, ka iznīcinātas četras pretinieka lidmašīnas, kas atradušās aerodromā.

Irakieši bombardēja Lidas aerodromu. Beidzot arī sīrieši sāka nodarboties ar bāzi Ramat-Dāvidā un naftas tīrīšanas rūpnī-cu Haifā.

Kļūdā vienīgā jēga, manuprāt, ir mācība, ko no tās var gūt. Tā-pēc uzskatu par vajadzīgu, netai-soties tomēr tādējādi atbildību par kopējo neveiksmi novēlēt uz citu pleciem, aprādīt apstākļus, kādi bija konflikta sākumā un kuri mums, arābiem, maksāja se-viški dārgi.

Mums nācās ciest nepareizo zi-ņu dēļ par to, kas notika Ēģip-tē, kad Izraēlas aviācija uzbruka AAR gaisa kara bāzēm.

Jaunā vēstījumā maršals Amers mums paziņoja, ka Izraē-las gaisa kara spēku uzbru-kums turpinās. Taču arī šis vēstī-jums apgalvoja, ka ēģiptieši pa-darījuši kaujas nespējīgus 75 procentus Izraēlas aviācijas. Ta-jā bija arī teikts, ka AAR bumb-vedēji uzbrukuši Izraēlas aviobā-zēm un tās iznīcinājuši! Vēl vai-rāk — Amers mums paziņoja, ka Ēģiptes sauszemes karaspēks caur Negevu iegājis Izraēlā!

Šis — vismaz divvainās! — zi-

ņas veicināja sajukumu, likdamas mums aplam novērtēt situāciju.

Patieso stāvokli nezinādams, tīri mierīgā prātā es atstāju gai-sa kara spēku operatīvo centru, lai dots uz ģenerāļa Riada štā-bu. Sajā brīdī pirmā eskadriļa sā-ka nolaisties. Pagaidām vēl ne-viena mūsu lidmašīna nebija ne sašauta, ne notriekta.

DRUMS IZNAKUMS

Isā saruna ar lidotājiem lika man bažīties. Izrādījās, ka pilo-tiem nebija skaidrs, kas tiem jā-dara. Protams, pavēles viņi izpil-dīja nevilcinoties. Bet tad arī at-klājās mūsu vājums: mūsu pavē-les bija ļoti īsas, jo informācijas trūkums kavēja sagatavot deta-li-zētas instrukcijas. Lidotājiem bi-ja jāimprovizē. Viņiem nebija (kā izraēliešu pilotiem) precīzu in-strukciju, kas ļautu vadīties pēc laikus un skaidri izstrādātiem plā-niem. Toties Izraēlas izlūkošana bija strādājusi tā, ka viņu piloti bija informēti par visu, ar ko tiem nāksies sadurties. Minešu kaut vai tādu faktu. Par to pēc jūnija konflikta ziņoja pašu iz-raēliešu varas iestādes. Viņu li-dotāju rīcībā bija pilnīgi visu 32 arābu aviobāzu apraksti, kuros precīzi norādīti visi iznīcināšanai paredzētie objekti. Viņi zināja, kur, kad un kā jārikojas. Mums nekā tamlīdzīga nebija...

Pulksten 12.30, kad ieradās armijas štābā, pirmais Izraēlas lidmašīnu vilnis nometā bumbas uz Amanas aerodromu. Dažas mi-nūtes pēc pirmā uzlidojuma man piezvanīja Nasers — tas bija pir-mais viņa zvans kopš karadarbi-bas sākuma. AAR prezidents at-kārtoja to, ko no rīta bija ziņojis maršals Amers: «Izraēla bombar-dēja mūsu aviobāzes. Mēs uzbrū-kam Negevā.» Pēc tam viņš lū-dza mani ieņemt visizdevīgākās pozīcijas. Man ne mīklī neradās aizdomas, ka Naseram ir grūts stāvoklis. To es uzzināju vēlāk.

Pulksten 14.30 Izraēlas lidma-šīnas aizlidoja. Abas mūsu avio-bāzes — Amanā un Mafrakā — bija tā apstrādātas, it kā tās būtu stampātas gigantiskā piestā. Iz-raēliešu galvenais mērķis acimre-dzot bija izvest no ierindas lid-lauku skrejceļus. Tas tad arī iz-šķīra mūsu gaisa kara spēku lik-teni.

Vairums mūsu lidmašīnu bija atgriezušās no uzdevuma un ta-gad uzpildīja degvielas. Lidotāji vēl lāgā nepaspēja aptapties, kas notiek, kad ieradūzija, ka viņu mašīnas sprādzienu krusā lēt bo-jā. Divas lidmašīnas, kuras vēl atradās gaisā, sāka kauju ar ie-naidnieku.

Mafrakas bāzē majors Firass Adžluni, kurš pirms stundas bija vadījis uzbrukumu Izraēlas aero-dromiem, gatavojās atkal izlīdot.

Pēkšņi uzlidojušie bumbve-dēji ar raķetēm «uzara» skrej-ceļu. Tam sekoja otrs «Mi-rage» vilnis. Firass Adžluni iedar-bināja dzinējus. Kad viņa mašī-na jau atrāvās no skrejceļa, tiešā trāpījumā to notrieca kāda raķe-te. Firass Adžluni gāja bojā. Vi-ņam bija 27 gadi, un viņu us-kaatīja par mūsu labāko lidotāju. Adžluni bija vienīgais Jordānijas aviators, kurš krita šajā tā sauk-tajā karā.

Citas lidmašīnas, kuras atgrie-zās pēc uzlidojuma ienaidnieka pozīcijām, iekļuva pašā bombar-

dēšanas peklē. Nolaisties tām vairs nebija iespējams. Iedegās nikna kauja. Cetrus «Mirage» notrieca, taču pretiniekam bija gan skaitlisks, gan kvalitatīvs pārsvars, un mūsu lidmašīnas krita zemē cita aiz citas. Mūsu jaunā aviācija tika pilnīgi izsista no ierindas.

Tāds bija pirmās dienas iznākums.

Rietumu frontes pavēlniecībai bija uzdots tālšāvējas artilērijas baterijas izvirzīt priekšējās pozīcijās un, sākot ar pulksten 17, ik pēc desmit minūtēm apšaudīt radiolokācijas staciju El-Kastalē un aviobāzes Kfar-Cirkinu, Ein-Sameru un Kapoli.

Es saaicināju veselus palikušos 14 pilotus un viņiem teicu:

— Visas mūsu lidmašīnas ir iznīcinātas. Jūs tūlīt kopā ar tehnisko personālu dosities uz Iraku, kur paliksiet, līdz beigsies karadarbība.

Otrdien, 6. jūnijā, situācija kļuva skaidra. Es šo tā saukto karu biju zaudējis. Mūsu aviācija vairs neeksistēja. Mūsu vienīgais — angļu ražotais radiolokators, kas atradās ziemeļos no Amanas, kalnos pie Džarašas, pa pusei bija izsista no ierindas, tā signālus varēja atšifrēt tikai ar lielām pūlēm un praktiskas vērtības tiem nebija. Tanku daļu taktisko kļūdu dēļ bijām zaudējuši lielāko pusi tanku.

Pulksten 14 stāvoklis bija jau tik kritisks, ka naktī no otrdienas uz trešdienu taisījāmies lūgt pārtraukt uguni.

Otrdien, otrās kara dienas rītausmā, mēs tikai aizstāvējāmies. Lozungs bija — turēties!

Pulksten 5.30 no rīta ģenerālis Riads man prasīja izvēlēties: vai nu pa diplomātiskiem kanāliem mēģināt panākt uguns pārtraukšanu, vai arī tūlīt pavēlēt, lai karaspēks, tumsai iestājoties, atkāpjas uz upes austrumu krastu.

PEDEJĀS KAUKAS

Pēc trīsdesmit minūtēm, ap pulksten 6. Riadam izdevās sazināties ar Naseru. Viņš paziņoja, kāds ir stāvoklis, bet pēc tam pārslēdza tālruni uz civilās aizsardzības štābu, kurā es tobrīd atrados. Kā vienmēr — saruna notika pa parasto tālruni. Varētu darīt arī citādi. Apvienotajai arābu pavēlniecībai bija droši, ultramoderni sakaru līdzekļi, taču nebijām sagatavojušies tos lietot.

Soreiz, kā man likās, Nasers bija satraukts. Galvenokārt runājām par stāvokli, kāds bija radiēs gaisā, kā arī par intensīvo ārvalstu iejaukšanos, par kuru Kairas radio trešdien, 6. jūnijā, ziņoja divos pirmajos rīta raidījumos.

Tā bija tā pati saruna ar Naseru, kuru izraēlieši noklausījās, pierakstīja, apstrādāja un izbazūnēja uz visiem stūriem.

Šis gadījums, kas skāra amerikāņu-angļu iejaukšanos, radīja visādas baumas. Tāpēc es gribētu paskaidrot.

Sākot ar pirmdienas, 5. jūnija rītu, mūsu gaisa kara spēku operatīvais centrs ziņoja, ka radiolokatori divās Vidusjūras zonās — 40 kilometrus ziemeļos no Bardaueļas un uz ziemeļaustrumiem no Portsaidas — manījuši kaut kādas lidmašīnas. Ziņojumā bija teikts, ka nezināmās lidmašīnas no radiolokatora ekrāna no-

zudušas pie zonas robežas, kas atrodas uz Lidas (Izraēlā) aerodroma vertikāles.

Bez tam Vidusjūrā radiolokators atklājis arī nekustīgus objektus. Kā norādīts ziņojumā, šo objektu atrašanās rajonā kaut kādas lidmašīnas lidojušas zemu virs jūras līmeņa uz Izraēlas pusi. Secinājums: tām jābāzējas uz aviācijas bāzes kuģa. Bet bija taču drošas ziņas, ka Izraēlai nav neviena šāda tipa kuģa.

Mūsu satraukums bija jo lielāks tāpēc, ka, spriežot pēc ēģiptiešu ziņojumiem par Izraēlas aviācijas zaudējumiem, pretiniekam vairs nevarētu būt tāds daudzums lidmašīnu, ar kādu mums nācās sadurties. Novērtēdami Izraēlas gaisa spēkus, balstoties uz informāciju, ko bijām saņēmuši no mūsu sabiedrotajiem, mums bija jāsecina, ka tās spēks ārkārtīgi pārsniedza mūsu vispesmīstiskākos paredzējumus. Tas lika domāt, ka Izraēlai palīdz citas valstis.

Sajukumu vēl pastiprināja daži piloti. Viņi apgalvoja, ka redzējuši Izraēlas iznīcinātājus, kam bijis tāds pats siluets kā mūsējiem. Ticams likās tikai viens izskaidrojums: šī tipa lidmašīnas, kuru līdz šim Izraēlai nebija, atlidojušas no kādas bāzes Vidējos Austrumos.

Vēlāk noskaidrojās, ka tie bijuši Izraēlas «misteri», kurus mū-

RŪDOLFS EGLE

Nepateicīgs, nogurdinošs un tomēr svētgis ir literatūras vēsturnieka darbs. Ja daiļprozu un dzeju lasa tūkstošiem lasītāju, tad literatūrkritiskus un vēsturiskus apcerējumus tikai interresentu loks. Un tomēr — jebkurš inteligēnts latvietis zina RŪDOLFU EGLI. Liela daļa mūsu inteligēnces mācījusies viņa literārajā studijā, kuru Rūdolfis Egle vadīja no 1935.—1940. gadam. Daudzi klausījušies viņa lekcijas par literatūras teoriju un pasaules literatūru LVU Filoloģijas fakultātē. 1944. gadā Rūdolfis Egle bija viens no šīs fakultātes un ZA Valodas un literatūras institūta dibinātājiem.

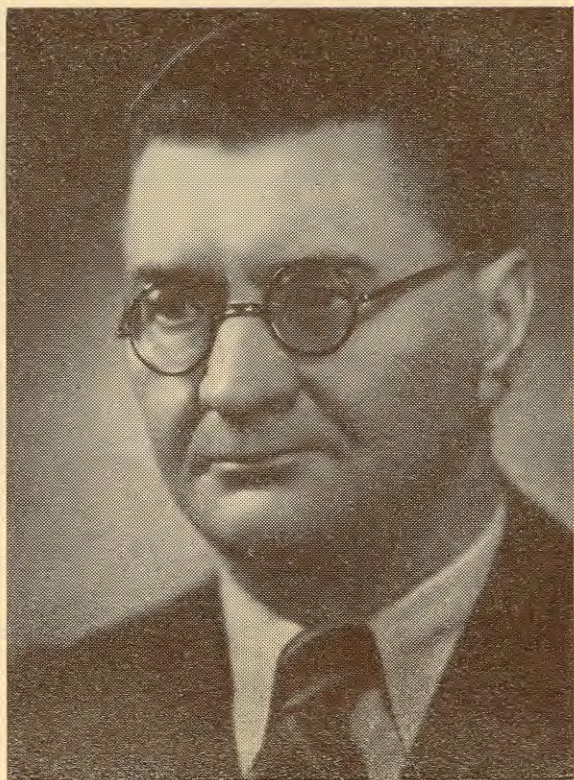
Paliekoša vieta latviešu literatūras pētniecībā ir Rūdolfa Egles apcerēm par Eduardu Veidenbaumu, Jāni Poruku un Kārli Skalbi.

Kopā ar Andreju Upīti sarakstīta četrskējumu «Pasaules rakstniecības vēsture» (1930—1934). Šis četrskāņu grāmatas pagaidām ir vienīgais plašākais un pašu latviešu sarakstītais pasaules fautu literatūru pētījums.

Daudz profesors [profesora grādu Rūdolfam Eglem piešķīra pēc Lielā Tēvijas kara] veicis krievu literatūras popularizēšanā un tulkošanā. 1945.—1946. gados iznāca viņa sakārtotie un daļēji viņa paša tulkotie Ļermontova raksti divos sējumos.

Mira Rūdolfis Egle 1947. gadā. Šā gada 29. aprīlī profesors ieieftu sava mūža deviņajā gadu desmitā.

A. B.

sējie nebija pazīnuši. Kāda mūsu motorizētā daļa, kas atradās priekšējās līnijās, devās uzbrukumā, ne reizes pat neizšāvusi uz Izraēlas iznīcinātājiem. Karavīri noturēja «misterus» par mūsu lidmašīnām. Lūk, kādu jucekli tās radīja.

Vēlāk, pēc īpašas izmeklēšanas, mēs palikām pie versijas, ka īpašos atmosfēras apstākļos, kādi rodas virs jūras, radiolokators var reģistrēt objektus, teiksim, kuģus, kuri ir ārpus tā darbības rādiusa, bet tomēr liekas atrodamiēs pastāvīgi novērojamā sektora robežās.

Taču atgriezīsimies pie manas sarunas ar Naseru otrdienas rītā. Es runāju ar Ēģiptes prezidentu arī par stāvokli Jordānijas frontē, par kuru Riads viņu bija detalizēti informējis. Pēc Nasera ierosinājuma Riads uz Kairu nosūtīja šādu šifrētu telegrammu:

«Stāvoklis Jordānas rietumu krastā kļūst bezcerīgs. Izraēlas uzbrukums pieņem spēkā visā frontē. Izraēlas gaisa kara spēki mūs bombardē dienu un nakti, un mēs tiem nekā nevaram padarīt. Sirijas, Jordānijas un Irakas aviācijas potenciāla lielākā daļa izsista no ierindas.

Tātad mums atliek divas izejas:

Meklēt politisku atrisinājumu, lai nekavējoties pārtrauktu karadarbību. Šim priekšlikumam visā-

dā ziņā jānāk no kādas ārvalsts — Savienotajām Valstīm, Padomju Savienības vai ANO Drošības Padomes.

Mēģināt nākamās 24 stundas noturēties Jordānas rietumu krastā? Tādā gadījumā Jordānijas armija neglābjami tiks iznīcināta.

Karalis Huseīns man uzdeva informēt jūs par to, lai visdrīzākajā laikā uzzinātu jūsu domas un lēmumu.»

Pulksten 12.30 es pats nosūtīju telegrammu Naseram, kurā apstiprināju ēģiptiešu ģenerāļa sniegtās ziņas.

Tobrīd Riads saņēma no maršala Amera šādu atbildi: «Mēs esam ar mieru, ka jūs atvelkat savu karaspēku no rietumu krasta un apbruņojat civiliedzīvotājus».

Es atbildēju: «Mēs vēl turamies. Mēs cenšamies, cik spēdami novilcināt atkāpšanās laiku. Civiliedzīvotāji apbruņoti jau sen».

Es ilgi atcerēšos šo otrdienu, 1967. gada 6. jūniju, tā sauktā kara otro dienu. Mēs izmīsiģi centāmies noturēties Jordānas rietumu krastā. Visur — Jeruzalemē, Ramatā, Hebronā, visā Nabulusas rajonā — metāmies tuvcīņā, aizstāvēdami ierakumu aiz ierakuma, māju aiz mājas, cīnījāmies uz jumiem, pagrabos. Vēlāk paši izraēlieši atzina, ka nevienā citā frontē viņiem tik neganti nav pre-

tojušies. Taču triju dienu kauju rezultāts mums bija smags. Man ziņoja, ka 6904 krituši un pazuduši bez vēsts.

Tajā otrdienā, kaut arī ģenerālis Riads palika nesatricināmi mierīgs, notikumi izvērās tik draudoši, ka atmosfēra operatīvajā centrā kļuva neizturama. Izšķīros doties uz fronti ne jau tāpēc, ka kaujas varētu radīt prieku — nē, tas man nenāk ne prātā. Taču maniem karavīriem bija nesalīdzināmi možāks gars nekā stābis tiem.

Nekad neaizmirsīšu baismīgās sakāves ainas. Ceļi bija sačokurojušos un sadragātu kravas mašīnu un «dzīpu» pilni, kuri vēl kūpēja un smirdēja pēc apdeguša metāla un krāsas. Sajā tehnikas kapsētā klimta cilvēki. Viņi gāja grupās — pa 30—40. Ievainoti, izvārguši, viņi spraucās uz priekšu, bet no zilajām, bezmākoņainajām debesīm, kur versmoja ugunīga saule, izraēliešu lidmašīnas bez zēlastības gāza tiem virsū uguns lietu.

Es pazinu daļas, pie kurām pieredzēja šie cilvēki, kuri bija piedzīvojuši sakāvi. Es vaicāju: «No kurienes nākdams? Kas notika tur, kur tu biji?» Un ik reizes izdzirdu vienu un to pašu atbildi: «Lūdzu, dodiet mums lidmašīnas un atļaujiet atgriezties cīņā.»

FRONTES LINIJA

Lidmašīnas! Vakar, kad sākās karadarbība, to trūka visvairāk. Sodiens jau vairs neviena mūsu lidmašīna nevarēja pacelties gaisā.

Jo vairāk tuvojos fronteī, jo vairāk mani nomāca briesmīgā sauktās armijas aina. Satiku pulkvedi Rakanu Anadi, 4. tanku brigādes — labākās no labākajām — komandieri, un pulkvedi Avadu Muhamedu, kurš komandēja brigādi «Haled ibn el Valid», kura bija nīkni cīnījies Dženinas sektorā. Man bija sāpīgi raudzīties viņos.

Viņu tanku kolonas, kuras atradās abās ceļa malās, šajā jūnija pusdienā kūpēja kā neizturami ilgā skrējienā nodzīti baismīgi zirgi. Nokaitētais gaiss oda pēc sadegušas mašīnu eļļas. No tēraudā bruņām, tāpat kā no tankistiem, nāca eļļas un putekļu smaka, tankistu cepures nespēja apsegt netiros, steigā darinātos pārsejās.

Nezinu, kā pateikties šiem ļaudīm par to, ko viņi paveica, neiedomājami smagos apstākļos cīnoties līdz galam.

Pulksten 23.15 Nasers pats atbildēja uz vēstījumu, kurū es viņam nosūtīju dienā pulksten 12.30. Viņš paziņoja, ka viņa aviācija vairs nav kaujas spējīga un ka arī uz zemes situācija kļuvusi kritiska. AAR prezidents, nu jau vairs nekā nenoklusējot, attēloja patieso stāvokli, kuru mēs līdz pat šim brīdim nezinājām. Lūk, Nasera vēstījuma teksts:

«Mans dārgais brāli, karali Hussein!

Es saņēmu Jūsu telegrammu.

Mēs esam pie tā dramatiskā momenta sliekšņa, kurus reizēm piedzīvo tautas. Tas prasa lielāku vīrišķību nekā to, uz kādu cilvēki spējīgi. Mūsu pienākums — uzņemt visu atbildību. Mēs zi-

nājam par smago stāvokli, kādā atradāties jūs tieši tad, kad pēc ienaidnieka aviācijas vakardienas nāvīgā trieciena stāvoklis mūsu pašu frontē sāka strauji pasliktināties. Pret mūsu sauszemes armiju, kam vairs nav atbalsta no gaisa, vērsās daudz lielāku ienaidnieka spēku uzbrukums. Vēsture atcerēsies jūsu vīrišķību un jūsu nelokāmību. Atcerēsies, ka varonīgā Jordānijas tauta stājās cīņā tajā brīdī, kad tai to uzspieda, stājās nesvārstīdamās, goda un pienākuma jūtu mudināta.»

Pulksten 2.30 naktī no otrdienas uz trešdienu es atbildēju Naseram: «No visas sirds pateicos par telegrammu un vēlos paziņot savam brālim, ka pavēlēju visam karaspēkam, kas atrodas Jordānas upes rietumu krastā un visās frontēs, noturēt ieņemtās pozīcijas. Lūdzam dievu dot mums, tāpat kā jums, uzvaru.»

Pēc kāda laiciņa es saņēmu no Nasera vēl vienu telegrammu, kurā bija sīki izstāstīts, kas noticis Ēģiptē.

Es atbildēju Naseram, ka mums jāpanāk, lai ienaidnieks pārtrauc karadarbību, citas izejas nav. Pie šī galējā līdzekļa es ķeros nelabprāt.

1967. gada 6. jūnijā pulksten 23 (pēc Jordānijas laika) ANO pieprasīja tūlīt un pilnīgi pārtraukt uguni. Mūsu karaspēks vēl pretojās Hebronā, Jeruzalemē, Ramalā, Nablusas sektorā — vārdu sakot — Jordānas rietumu krastā. Apvienoto Nāciju prasība pārtraukt uguni nāca istajā laikā.

Par nelaimi, neilgi pirms tam ģenerālis Riads bija pavēlējis daļām, kuras vēl turpināja cīnīties rietumu krastā, atkāpties uz austrumu krastu. Mēs centāmies mazināt mūsu zaudējumus, pie tam cenšoties iespējami maz zaudēt teritorijas; jauno pavēli karaspēkam palikt pozīcijās, kurās tas atradās pēdējās 24 stundās, izsūtīja nekavējoties.

Taču dažas daļas jau bija atstājušas pozīcijas. Tām nācās doties pretuzbrukumā, lai atgūtu pamestos iecirkņus. Izraēlieši turpretī pastiprināja spiedienu, lai sagrābtu iespējami lielāku teritoriju. Pulksten 1.50 naktī no otrdienas — 6. — uz trešdienu — 7. jūniju imama Ali vārdā nosauktajai brigādei un karaļa Talala vārdā nosauktajai kājnieku brigādei pavēlēja noturēt pozīcijas Jeruzalemes sektorā, cīnoties līdz pēdējam vīram.

Tajā pašā naktī no otrdienas uz trešdienu pulksten 2.35 tām pašām daļām nosūtīja jaunu pavēli — rīkoties atbilstoši Drošības Padomes lēmumam par uguns pārtraukšanu — tikpat, cik to izpildīs izraēlieši. Analogiskas pavēles nosūtīja citām karaspēka daļām pārējos frontes sektoros.

Trešdien ap pusdienas laiku pēc nīknes pretošanās krita Jeruzaleme. Pēc tam pienāca kārtā Nablusai, kuru bombardēja 24 stundas bez mitas. Beidzot izraēliešiem izdevās ieņemt Hebronu. Tad pavēlējām mūsu karaspēka atliekām sākt vispārēju atkāpšanos no Jordānas rietumu krasta. Tur vairs nebija iespējams aizstāvēties. Izraēlieši uzspīdzināja tiltus un atgriezās rietumu krastu no Transjordānijas.

Ceturtdien, 8. jūnijā agri no rīta Jordānijas valdība informēja U Tanu, ka tā, izpildot Drošības Padomes lēmumu, piekritīs uguns pārtraukšanai. Taču pilnīgi un galīgi uguni pārtrauca tikai pēcpusdienā. Daži mūsu ļaudis pēc pašu iniciatīvas turpināja cīnīties līdz galam.

Tā saucamais sešu dienu ilgais karš mums beidzās. Tā rezultātā Izraēla sagrāba Jeruzalemi un Jordānas rietumu krastu.

Es apbraukāju arābu pasauli un pasauli vispār, mēģinādams izskaidrot, kas patiesībā notika tajā pasaules rajonā, ko sauc par Tuvajiem Austrumiem. Mums bija jāpārvar nesapratne, kas valdīja pasaulē par mūsu un Izraēlas konfliktu.

Pirms devos uz ANO, kur es uzstājos 1967. gada 27. jūnijā, lai kā arābu lietas aizstāvis izklāstītu problēmas būtību, es labi sapratu, ka politiskā kampaņa jāorganizē labāk, nekā mēs bijām veikuši militāro kampaņu. Lūk, kāpēc es tā uzstāju par arābu konferenci augstākajā līmenī, kuru man tomēr neizdevās laikus panākt. Tā notika Hartumā tikai augusta beigās — gandrīz trīs mēnešus pēc mūsu sagrāves.

Es ieradās arī valstīs, kurām varēja būt svarīga loma drāmā, kuru pārdzīvojām mēs, arābi.

Es tikos ar Savienoto Valstu prezidentu Lindonu Džonsonu. Londonā runāju ar britu valdības galvu Haroldu Vilsonu un viņa toreizējo ārlietu ministru Braunu. Parīzē prezidents de Gollis smalki orientējās šīs problēmas dažādajos aspektos, izprata mūsu stāvokli.

MIERA CENTIENI

Vēlāk, 1967. gada 2. oktobrī, es devos uz Maskavu, lai tiktos ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētāju N. Podgorniju un premjerministru A. Kosiginu. Mani uzņēma ļoti sirsnīgi. Tā bija mana pirmā vizīte Padomju Savienībā. Pateicoties krieviem par palīdzību, ko viņi pastāvīgi sniedza arābu pasaulei, es centos izkļaidēt pārrunājumus, kuri agrāk aptumšoja attiecības starp Maskavu un Amanu. Padomju vadītāji dziļi izprata mūsu problēmu un apliecināja mums savu atbalstu.

Bija jāreķinās ar realitāti. Taču reizē es ļoti vēlējos noteikt mūsu pozīciju attiecībā pret Izraēlas pastāvēšanu un arī gūt pārliecību, ka miers tai nedos tiesības ne uz kādu teritoriālu ekspansiju. Bija arī jācenšas panākt taisnīgu un ilgstošu mieru, novērst 1967. gada kara sekas.

Nasers... Es uzskatu viņu par partneri, sabiedroto, draugu. Drīz pēc 1967. gada jūnija katastrofas es uz vienu nakti devos uz Kairu, lai tiktos ar viņu pirms mana brauciena uz ANO. Viņš bija ļoti laipns. Jau jūnija konflikta laikā Nasera izturēšanās pret Jordāniju un mani pašu pilnīgi pārvērtās.

Izrādījās, ka viņa uzskati ir ļoti līdzīgi manējiem. Viņš vadījās no tās pašas loģikas, no ku-

ras mēs: zaudējums jāatzīst, jānosaka, kā radušās kļūdas un jācenšas atjaunot stāvokli uz stingrākiem pamatiem.

Mēs abi centāmies koordinēt mūsu pūles un cieši sadarboties diplomātiskajā kaujā, kuru mēs gatavojāmies sākt, lai apvienotu arābus saprātīga lēmuma panākšanai. Tā tas bija arī vēlāk, Hartumas konferences laikā, un tā turpinās joprojām. Mums bija jānosaka, kāda ir «arābu pozīcija», par kuru mani ne vienreiz vien izvaicāja. Tāpēc pirms vēleizreizēja brauciena uz Eiropu un Savienotajām Valstīm. 1967. gada beigās es atkal braucu pie Nasera.

Tas bija 1967. gada 30. septembrī, dažas nedēļas pēc Hartumas konferences augstākajā līmenī, kura deva iespēju mums — AAR un Jordānijai — saskaņot mūsu nākamās politiskās akcijas un iegūt pārējo arābu valstu atbalstu.

Mēs izstrādājām mūsu kopējās platformas piecus punktus. Lūk, kādi tie ir:

1. Mēs esam gatavi atzīt ikvienas valsts, ieskaitot Izraēlu, tiesības pastāvēt un tās tiesības uz drošību.

2. Mēs piekritām izbeigt karu un karastāvokli.

3. Mēs piekritām atvērt visiem starptautiskos navigācijas ceļus, ieskaitot Suecas kanālu.

Tas iespējams uz savstarpības pamatiem (par pirmajiem diviem punktiem) un ja

4. Izraēla atstās visas teritorijas, kuras tā okupējusi 1967. gada jūnija konflikta laikā.

5. Ja atrisinās bēgļu problēmu — šo dzīvo karastāvokļa simbolu. Bēgļiem jābūt iespējai atgriezties savā zemē vai arī jāsaņem kompensācija saskaņā ar pastāvošajiem Apvienoto Nāciju lēmumiem.

Alžīrā, uz kuriem es devos pēc tikšanās ar Nasera, piekrita ļaut mums brīvu vaļu panākt mūsu priekšlikumu īstenošanu. Taču Alžīrā neticēja, ka gūsim panākumus. Un tomēr tieši šo demaršu un pūļu rezultātā tika sagatavota augsne 1967. gada novembrī vienprātīgi pieņemtajai Drošības Padomes rezolūcijai un Gunara Jaringa miera misijai.

Galū galā mēs piekritām Drošības Padomes rezolūcijai un apliecinājām savu gatavību to izpildīt pilnībā. Izraēla savu pozīciju nav precizējusi vēl šobrīd.

Jaringa misija — tā ir pirmā un pēdējā izredze nodibināt mieru starp mums un Izraēlu. Tam jābūt taisnīgam mieram. Taču Izraēlas vainas dēļ šīs problēmas atrisinājums vēl joprojām karājas gaisā.

Laiks iet uz priekšu, un es baidos, ka tik galū galā arābu pasaulē neiesakņotos uzskats, ka «miera ceļā mēs atrisinājumu nepanāksim». Ja Jaringas nevarēs gūt acīmredzamu panākumu, visa šī pasaules daļa atkal var tikt ierauta nežēlīgā cīņā.

RĪDZINIEKI DROŠI VIEN BŪS JAU IEVEROJUŠI ĀGENSKALNA, TIRZAS UN GRĪVAS IELAS JAUNO NAMU AUGSSTĀVOS VIETĀM NEPARASTI LIELUS LOGUS. TUR DŽĪVO UN STRĀDĀ MĀKSLINIEKI, PAR TO NAV ŠAUBU — BET KĀDI! KĀ IZSKATĀS JAUNAJĀS DARB-
NĪCĀS, KĀ MĀKSLINIEKI JŪTAS UN VAI TŪR VALDA ARĪ PIENĀCĪGI SPRAIĢA JAUNRADES ROSME! LAI TO UZZINĀTU UN REIZĒ PARĀDĪTU ARĪ JUMS, «ZVAIG-
ZNES» LASĪTĀJIEM, DEVĀMIES ABI AR FOTOGRAFĀU JĀNI ĻUBLINSKI NELIELĀ EKSKURSIJĀ — SAKARĀ AR MĀKSLINIEKU DIENĀM CIEMOS PIE VISIEM GRĪVAS IELAS MĀKSLINIEKIEM. KO SASTAPĀM UN KO PIE-
REDZĒJĀM, AR TO ARĪ IEPAZĪSTINĀM JŪS ŠAJĀS AT-
TELU LAPĀS.

GRĪVAS IELAS MĀKSLINIEKI

LAIMDOTS MŪRNIĒKS — visdarbīgākais mākslinieks, un viņa darbnīca — pati populārākā Grīvas ielas mākslinieku kolonijā. Darbnīca piekrauta un piegleznota pilna. Mākslinieks neliedz «atvērtās durvis» — pie viņa bieži sarodas mākslas cienītāji, un autoram tad jāizcilā viss lielais gleznu pūrs, gribi vai negribi. Laimdotam Mūrniekam ir trīs visiecienītākie motīvi: sieviešu gleznojumi, pilsētas un — koki ar sauli. Saule mirdz gandrīz vai katrā trešajā viņa gleznā. Tas varbūt tādēļ, ka viņa darbnīcas logi pavērsti pret rītiem. Saule kā lec, tā ielet pie Mūrnieka vispirms, ar visiem Rīgas namu un koku siluētiem. Māksliniekam darbnīcā ir labi. Te ir arī tik nepieciešamais klusums, kur var padomāt — atgūties reizēm pēc visiem trokšņiem, arī ģimenes un Mākslinieku savienības valdes uzdevumiem.

Arī gleznotāja **HARIJA VELDRES** darbnīca ir gatavās mākslas produkcijas pārpilna. Visapkārt viņam dzimtenes dabas paši visgleznainākie motīvi — ūdeņi, pakalni, bērzi, tāles. Harija Veldres gleznas bieži sastopam izstādēs un mākslas salonos, kur tām arvien augsts mākslinieciskais novērtējums. Mākslinieks ir ainavists — principiāls un strādīgs. Ainava — te pafiesībā kaut kur slēpjas mūsu tautas liriskā dvēsele. Mākslinieks to saprot un tādēļ no tās nešķiras. Vēl vairāk — ainava ir pilnīgi ienākusi viņa darbnīcā un ar saviem bezgalīgajiem tālumiem it kā salauzusi sienas. Bet, kas zina, tā var pieveikt arī jūs, ja vien tuvāk iepazīsities ar sirsnīgo mākslinieku.

Kādēļ tā tiek lutināts gleznotājs **SERGEJS MASĻAKOVS**? Viņa sieviņa Inese tam pasniegusi kafiju tieši dārgajās gaismas sfundās, kad citās darbnīcās visi aizrautīgi strādā. Tas ir vienkārši tādēļ, ka mākslinieks ir nosalis, jo tikko allidojis no Murmanskas, kur pasūtītājam pabeidzis dekoratīvu panno. Darbnīcā mēs nevarējām fotografēt — tur viss vēl bija krustu šķērsu no darba zīmējumiem un skicēm. Jūs domājat, tieši tas būtu interesants skats! Nē, mākslinieks tomēr vēlas sevi parādīt reiz no stāģglezniecības puses, pārvērsties atkal izjusti smalkā portretistā, kad viņa rīcībā būs atkal molbersts, laiks un audekls.

MAIGONIS OSIS, kā mēdz sacīt, — grafiķis, lai gan ļoti daudz mākslinieks zīmē tieši ar oti, glezno un krāso plakātus, kuras, tipogrāfiski pavairotus, pazīst visā mūsu republikā. Cīņām un darba uzvarām, vēlēšanām un svētkiem, Ļeņina un Raiņa simtgadei. Pašreiz Maigonis Osis cīnās ar strēlnieku ciklu, lapas vienkārši klājas uz grīdas. Bet no šīs laimīgās grīdas darbi aiziet tieši uz muzeja sienām, uz redakcijām un rotāciju veltņiem... Mākslinieks Osis ir laipns cilvēks, bet «atvērtās durvis» viņš nerīko. — Ko lai rādu! Visi manus darbus jau ir redzējuši. — Un tā ir dzīva patiesība.

Gleznotāja VALIJA JANŠEVSKA savā darbnīcā dzīvo klusi. Glezno sievišķīgi, maigi, audzina lieliskus istabas augus un — palīdz audzināt arī mazdēliņu. Bet katra mākslinieka klusums ir nosacīts. Tas ir klusums vienīgi līdz nākošajai izstādei. Māksliniece Janševska gatavojas nākamajā gadā sagaidīt savu sešdesmito dzimšanas dienu, to atzīmējot ar personālo izstādi Mākslinieku namā. Pārsvārā tur būšot portreti un klusās dabas, un to apsīrina arī darbi, kas atrodas telpā.

Ne tikai Siguldā un Gaiziņkalnā, bet arī Grīvas ielas vistuvākajā apkārtnē ir daudz gleznotāja ota cienīgu nostūru. To izpīrījis mākslinieks ALEKSANDRS ROĢINS, kas te visbiežāk let studijās dabā, lai gan tādēļ vēl nebūt nav uzskatāms tikai par ainavistu. Uz viņa molberta darbnīcā stāv žanra kompozīcija, kuru varēsīm skatīties mākslinieku dienu izstādē, un stūrī jau savu kārtu gaida līgumdarbs, veltīts Ļeņina simtajai jubilejai. Bet ar darbnīcu viņam tomēr nākas dalīties — te savas domas kaldina un izauklē arī viņa dzīvesbiedre, mākslas vēsturniece Rasma Lāce, kas mīļi aizņēmusi arī visu saulaino palodzi raksturīgajā kaismē kaut ko labu izaudzināt.

Jā, gleznotājs IVANS IVANOVS patiesībā ir ainavists, kaut arī viņam dienas lielāko daļu reizēm nākas pavadīt dekoratīvos noformēšanas darbos kombinātā «Māksla». Bet, tiklīdz rodas brīva diena, gaiss laiks un priecīgs prāfs, mākslinieks, ļautri svilpodams, sveiz studiju kastī plecā un dodas motīvu meklējumos. Tās parasti ir ostas ar kuģiem, pelēcīgas, nemierīgas pilsētas, ainas no vietām, kur kaut ko pārbūvē vai ceļ.

Vai es teicu, ka visenerģiskākais ir mākslinieks Mūrnieks! Nē, visenerģiskākais ir VITOLDS SVIRSKIS, kas vai ik gadus līdz šim Mākslinieku dienās rīkojis personālās gleznu izstādes pat visneiedomājamākās vietās. Arī darbu Svirskim ir daudz, tie top veselām sērijām un strauji. Mākslinieks var jūs lekrāt gleznās, kad atnāksit. Bet šogad nē — šogad Vitoldam Svirskim ir jubileja. Sakarā ar dzīves piecdesmit gadiem paredzama viņa darbu skate Vēstures muzejā, bet ne ātrāk kā rudenī. Ko likt uz izstādi, ko nelikt, to Vitolds Svirskis apjautājis vistuvākajiem draugiem un, pats par sevi saprofams, savai dzīvesbiedrei Vandai.

Ne tikai gleznotājam Rogīnam, bet arī tēlniecei VEINBAHAI ir laimējies — arī viņai visās daiļrades gaitās līdzās stāv teorētiķis — viņas vīrs, mākslas vēsturnieks Jānis Kaksis. Vai māksliniekam ģimene palīdz vai traucē, to grūti spriest, jo Alvīnei Veinbahai bērnu netrūkst, bet tikpat enerģijas pārpilni ir viņas neskaistākie darbi, kas darbnīcā drūzmējas un arvien par kaut ko cīnās vai protestē.

— Mēs pēdējā laikā ļoti daudz strādājam, un mums pat nav laika savest darbnīcu tādā stāvoklī, lai varētu rīkot «atvērtās durvis», — saka teorētiķis, un tam piekrīt arī māksliniece. Ticēsim šai rūpju balss patiesībai un apmierināsimies ar to, ko skulptore rādīs izstādēs.

Pie FELICITAS PAULUKAS un SERGEJA ADAMOVIČA darbnīcas durvīm mēs klauvējām un zvanījām, bet bez panākumiem — rēja tikai suns kaimiņu dzīvoklī. Mākslinieki izbraukuši kādā tālākā studiju ceļojumā, kā jau abi to parādusi. Felicita Pauluka mīl zīmēt raupjus darba dzīves tipus, Sergejs Adamovičs ir tālu pazīstams grafiķis ilustrators. Ja redzat viņus braucam mašīnā pa kādiem mūsu dzimtenes ceļiem, tad ziniet, arī viņiem ir darbnīca te Grīvas ielas masīvā.

Arī mūsu republikas izcilo skulptoru VALDI ALBERGU nesaņāpām mājās, jo viņš agri mīl aizbraukt darbā gan uz Mākslas akadēmiju, gan tēlniecības darbnīcām Gaujas ielā, lai tur veidotu savus monumentālos darbus. Darbnīca šeit, Grīvas ielas mansardā, Valda Alberga iecerēm daudz par mazu. Pieminēklis latviešu sarkanajiem strēlniekiem, pieminēklis Leņīnam — tik lielas ir viņa ieceres, kas tam liek mosties agri jo agri pirms saules lēkta.

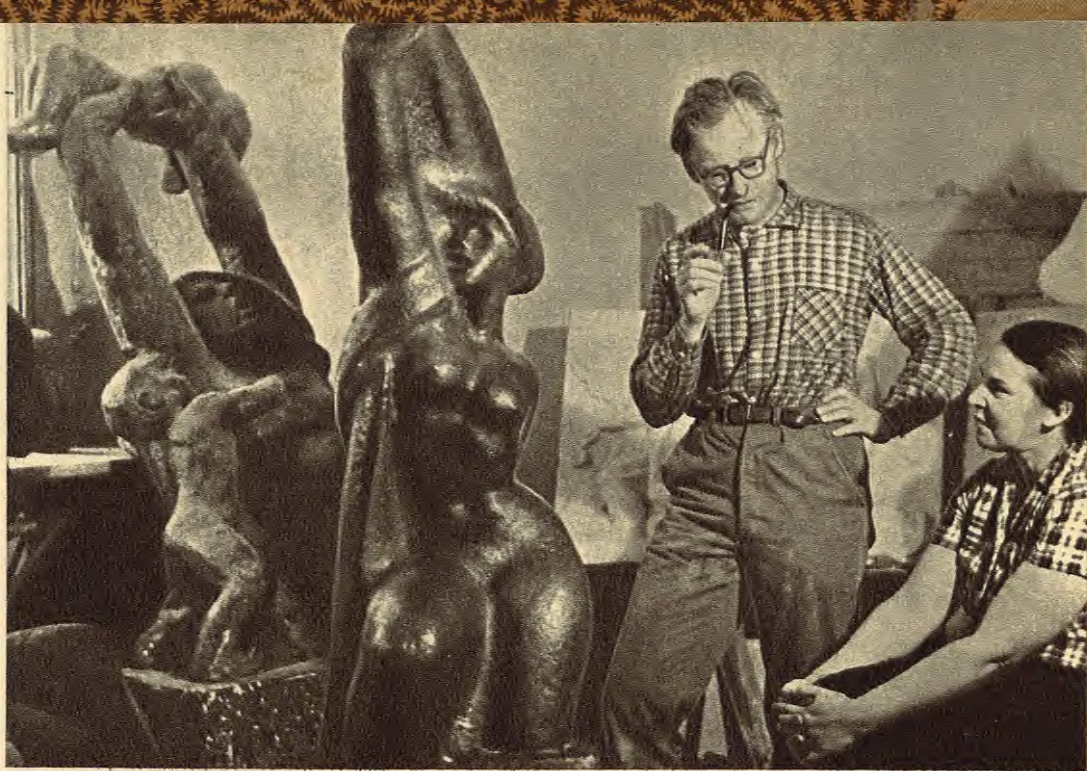
Fotogrāfs Jānis Lūbjinskis burtiski noķēra viņu Mākslas akadēmijā, kur, kā attēls liecina, skulptors kopā ar mūsu lielmeistariem profesoriem E. Melderi un K. Jansonu vērtē savu audzēkņu veikumus.

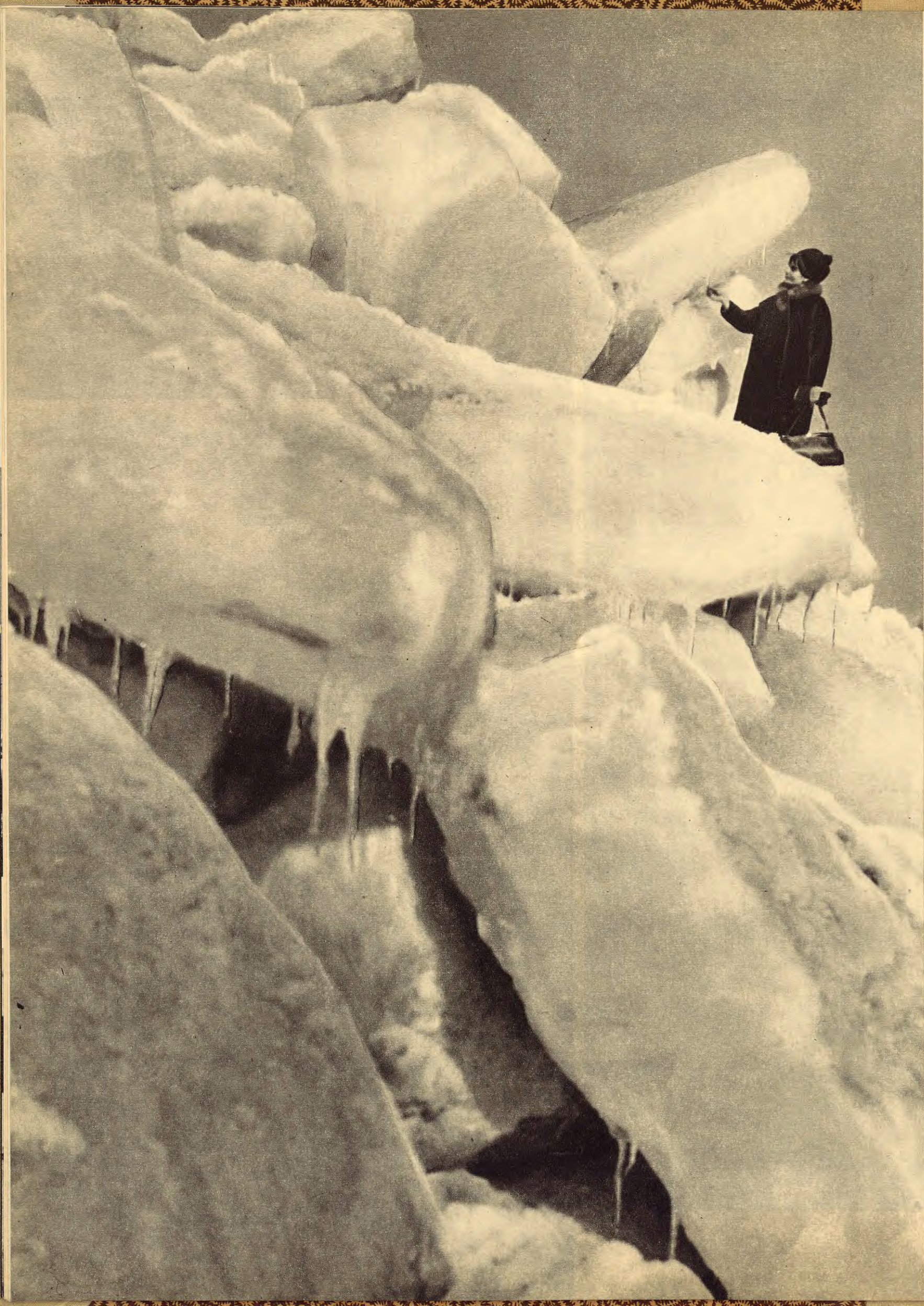
Mākslinieka ĀDOLFA MELNĀRA darbnīca — tā mēs sakām, vēl visu laiku aiz kādas neapklusināmas inerces. Tā ir cieņas, draudzības un mīlestības inerce. Jā, mākslinieks ir miris, viņa darbnīcā tagad strādā dzīvesbiedre Austra Melnāre, kas bez iemīļotās glezniecības ir vēl Rīgas kinostudijas tērpu māksliniece, un arī meita Dagne, kas aizpagājušajā gadā pabeigusi Mākslas akadēmiju un tagad jau pavisam enerģiski pārtvērusi tēva paleti un ošas. Reizēm te atbrauc arī otra māsa Māra, kurai, kā jau interjeristei, arī ar to pašu mākslu ir sakars. Tā nu Melnāra darbnīcā pavisam nevaldāmi iemājo gan dzīvā piemiņa, gan dzīvā māksla.

Mūsu glezniecības vecmeistars VALDIS KALNROZE laipni sagaidīs savus cienītājus arī Mākslinieku dienās un ar to pašu visiem zināmo smaidu. Bet, kaut arī viņa darbnīca ir pafi nozīmīgākā Grīvas ielas mākslinieku saimē, viņa attēla šeit nav. «Skafieties pielikumā» — kā mēdz norādīt rakstos. Skafieties marīta mēneša numurā par mūsu dižo ainavistu, sakarā ar viņa septiņdesmit piekto dzimšanas dienu. Tur, kā man šķiet, pastāstīju visu par viņu un šoreiz negribētos atkārtoties.

Un ARĪ MANA darbnīca atrodas tepat, vienā no pēdējiem korpusem. Tādi paši lieli logi, plaša un gaiša telpa, kur tik labi var strādāt. Jums jāsaprot, cik ļoti mēs, visi mākslinieki, esam pateicīgi tiem, kas darbnīcas cēlušī, plānojuši, paredzējuši. Bet mūsu pateicība jau nebūs tikai vārdi vien — mākslinieki runā ar darbiem. Visu savu mākslu mēs veltām tautai, kas par gaismu cīnījies un gaismu ceļ.

ULDIS ZEMZARIS

PIE MUMS VECĀĶOS.

ZAŅA LEGZDIŅA foto

Direktora klients

STĀSTS

VLADIMIRS KAIJAKS

MALDAS MUIZULES zīm.

(2. turpinājums)

— Vai tas jums sasāpējis, piedodiet, degošs jautājums?
— J-jā, tomēr...
— Svētīgi, bet neapskaužami, Adamson! Grūti ar to... ar pašanalīzi: tikko tās par maz — neizkalsi sevi ne raksturu, ne personību, tikko par daudz — sāc uzvesties kā vista, kas, ne galvu nepacēlusi, kaš un kaš, uzkaš un uzkaš... pa graudiņam. Bet nu gan man jādodas atkal uz slimnīcu, pagaidām vēl pār mani vara pedantiem eskulapiem. Aizplāpājāties. — Silabriedis piecēlās kājās, pārvilka ar kreiso plaukstu pār seju un iesmejās. — Bet pa mūriem, žogiem un pagalmiem jūs abi ar Lapsiņu gan rāpojot bez gala un malas... ar labaka mērķa cienīgu dedzību...
Tas skanēja atkal parastajā Silabrieža intonācijā, bet pašreiz man nenāca ne prātā apvainoties.
— Kā ar jūsu veselību?
— Pašam liekas, ka viss kārtībā, bet eskulapi tā nedomā, ak vai! Mani vēl kādu mēnesi dakterēšot sanatorijā, tepat «Upesličos». Esot daudz asiņu pazaudēts, iedomājieties vien, un nervi...
— Nervi?
— Jā, pats vienmēr domāju, ka man nervu nemaz nav. Bet ie-kļūsti vien kādreiz diagnostiku nagos, nezko tevī atradis...
Noskatījāties, kā Silabriedis aizgāja.
— Nebūtu izmeklētājs ticis cauri ar vieglu ievainojumu vien, man atliktu tikai... — Lapsiņš nopurdēja un nepabeidza.
Atgriezās domās pie Silabrieža. Sanatorija? Un vēl nervi? Lai nu pēc kāda, pēc nervoza cilvēka viņš neizskatījās. Lai gan — āriene maldina... Ka izmeklētāja darbs nervus nebūt nelutina, varēju droši apgalvot, spriežot pēc savas prakses... Un nervu šūnas neatjaunojoties, tik daudz es arī zināju medicīnas jomā. Vienreiz pa nervu sistēmu saņemts trieciens tādā atstāj pēdas, kas liek sevi manīt visu mūžu... Vai tikai es nupat nemeklēju attaisnojumu pats savai, manos gados jau diezgan jūtamajai nervozitātei? Pat Lapsiņa klātbūtnē lāgiem aizdomīgi blenžu uz katru spraugu, no kuras mani varētu...

XVII

Ritēja dienas, mani meklējumi joprojām šķita ietriekušies strupceļā. Neko jaunu nebija uzaustījis, nekur man nebija miera, vairājos sastapties ar Veco Samu. Vēl viņš man neko nepārmeta, ar dzēlīgiem jautājumiem netirdīja, bet netīkamās atskaites brīdis nebija tālu...

Ne uz Pils ielu, ne parku vairs negāju; arī bez Silabrieža pazobšanās manai un Lapsiņa ložņāšanai būtu ticis darīts gals; zināju jau tāpat no galvas, kurā vietā tur atrodas ik iespējamā sprauga, katrs akmens, krūms un koks parkā...

Bija sestdienas vakars, gulēju savā dzīvoklī uz tahtas, salicis rokas zem pakauša, skatījos uz veco jūrnieku, bet pat viņš šķita no manis novērsies, dialogā ar mani neielaidās. Dialogā, par kuru Platons esot apgalvojis...

Domās svaidījās. Kur mana kardinālā kļūda, kuru varbūt biju pieļāvis jau savu meklējumu izejas pozīcijās stāvēdams? Vai biju pārāk nodevis Silabrieža uzbrucēja tvarstīšanai, piemirstot... Blēņas, es Zara slepkavu nepiemirsu, slepkava un Silabrieža sašāvējs — viena un tā pati persona. Vismaz līdzinātāji...

Varbūt biju pametis novārtā psiholoģisko analīzi, nebiju apsvēris iespējamās slepkavības motīvu variantus, pārdomājis, kam un kādu aprindu cilvēkam bijis... varējis būt... tāds naidis pret Zaru, ka... Neparēdzēts intermecc: tālruņa zvans.

— Tā esmu es, Bert! Vai neesi vēl pilnīgi aizmirsis, ka eksistēju?
— Aija, tev nepiedien tāda vulgāra koķetēšana, nopietni ne!
— Traucēju? Atzīsties bez izlikšanās!
— Vai bieži esmu tev izlicies?
— Ak nu, tas taču jums pāriet asinis... profesionāli...
— Labāk noskaidrosim manas profesijas īpatnības, kad tiksīmies, un tad — ar visām finesēm! Kāpēc tu neatnāc?
— Kā es varēju zināt, ka esi mājās? Vai tā piņķerīgā padarīšana vēl nav...
— Nē! Atnāc!
— Vai rīt būsi brīvs?
— Nē... un jā. Atnāc!
— Norunu aizmirsi?
— Kādu... pagaidi!

Viņa bija klausuli jau uzkārusi. Stāvēju nekustīgs, pēc brīža atcerējos, ka rīt Aijas brālēna vārdadiena, abi bijām apsolijušies ierasties.

Piezvanīju Aijai, bet viņas nebija mājās, tādā zvanījusi man no citas vietas. Zvanišu vēlāk, gribu rīt viņu redzēt. Priecājos par to pašu, ka Aija pirmā man piezvanījusi kopš tās reizes, kad saņēmu aizvairojošo zīmīti. Maza prieka deva man pašreiz tiešām noderēja. Bieži dzirdamās valodas, kas cildina «pacelšanos pāri sīko personīgo jūtīgu pasaulītei», taču ir gatavā liekulība un pozēšana! Ko vērts pats apzīmējums vien, tie demagoģiskie deminutīvi virknē: «sīkās jūtības», «pasaulīte»! Šādus epitetus var lietot vienīgi cilvēks, kurš pats sīki jūt. Pat ne cilvēks — pundurcilvēciņš, ja jau viņam pazīstamas tikai jūtības, nevis spēcīgas un dziļas jūtas...

Nākamajā rītā Aija tomēr ieradās, pie tam samērā agri. Padzērām viņas uzvārīto kafiju gluži omulīgā jūtoņā. Apjautājos, kāpēc Aija vakar uzkāra klausuli.

— Kāpēc tu pats nemani, ka kļūsti par sausiņu?
— Zēl, bet...
— Neizliecies, ka tev zēl! Gandrīz arvien dzīvojam kā klosterī. Vai tad ne? Cik reizu esam aizgājuši uz kādu koncertu, izrādi, aizbraukuši uz Rīgu?
— Ar darbu visiem jāreķinās, Aija!
— Darbs! Drausmīgs tas tavs darbs! Lai tev būtu tas, ko tu sauc par interesantu darbu, vispirms kādam jātiek nodurtam, nosīstam, nožņaugtam vai kā citādi nogalētam... Ko tad tu vēlies, Bert? Lai es par to priecājos?

— Nē, bet lai tu vismaz visu neapgriez otrādi.
Uz brīdi apklusām, tad pamēģināju jokot:
— Tagad tu mani dēvē par sausiņu, bet vai tā nebiji tu pati, kas toreiz, kad izmeklēju Vanadziņa lietu, paziņoja, ka tev sākot riebties visu veidu eksaltācijas un histērijas pazīmes sevi un citos?
— Un tad? Pat ja es tā būtu teikusi! Viss mainās, cilvēki arī, pieņem, ka esmu mainījies.

— Tā tad ne uz ko nevar pajauties — ne uz draugiem, ne mīlestību, ne uz ko? Nupat gan tu man centies piepalīdzēt kļūt par ciniķi un skeptiķi... tā tu arī mani reiz nosauci.

— Un uz ko tad es varu pajauties? Uz mūžīgu gaidīšanu? Nē! Neizturami! Tev jau nevajag sievas, tev vajag robota ar ieprogrammētu absolūtu pacietību, bezierunu gaidīšanu... kamēr tev uz brīdi aprūks tava interesantā darba ar noziedzniekiem, būs vaļa arī ar pacietīgo robotiņu parotājāties. Es neesmu robots! Esmu dzīvs cilvēks.

Klusēju. Zināju: lai tagad teikšu ko teikdams, darīšu ko darīdams, kopīgu valodu neatradīsim, viss Aiju kaitinās viņas pašreizējā noskaņā... Vai tikai pašreizējā?

— Bez tam viens jau te ir, kas gaida un uz kuru var pajauties, Bert: tava glezna, tas jūrnieks... Re, esi jau atkal pakāris...

Klusēju. Divaini: šī ķilda ar Aiju neizraisīja manī ne dedzīgu protestu, ne dedzīgu vēlēšanos viņu nomierināt ar maigumu, jutu vienīgi grūtsirdīgu, gurdenu apātiju.

— Klausies, Aija, nekildosīmieš vairs, tas ir necienīgi un nožēlojami! Ja tev kopā ar mani tik garlaicīgi, aizbrauc taču uz brālēna viesībām, izklaidējies jautrākos ļaudīs! Neliedzu, neatrunāju.

— Un aizbraukšu arī. Ar solījumiem nevar tā svaidīties! Mūs tur gaida, tad lai sagaida vismaz mani.

Dip-dip-dip... Aijas smailie papēdīši noklaudzēja uz grīdas, viņa pakampa savu putekļu mētelīti, vēlreiz atskatījās uz mani. Gaidīja, ka atrunāšu, lūgšos? Nezinu, kālab nevarēju. Klusēju.

— Zini... zini... tev nu gan ir īsta zilona āda! Sveiks!
Noklaudzēja durvis, un Aijas vairs nebija. Brīdi sēdēju bezdomīgs, pēc tam piecēlos, biju nolēmis līdz vakaram nekur neiziet, nokāpšu tikai lejā, paņemšu kioskā avizes un tūdaļ atgriezīšos...

Pie ārdurvīm gandrīz ieskrēju krūtīs Lapsiņam.
— Ahā, noķerul! — viņš triumfēja. — Tā jau domāju, ka jums kaut kas aiz ādas, ka esat nolēmis šodien tikt no manis vajā!
— Lapsiņ, ticiet vai ne, es priecājos, jūs šeit ieradzīdams! Gribēju tikai pakert pāris avizes, nokavēju pasūtīt.

— Man jau ir visas. Nemiet.
— Zināt ko, vai esat jau pabrokastojis? Nē? Kāpiet tūlīt man līdzī augšā! Man vēl ir karsta kafija... un šis tas pat karstāks.
— Neatteikšos.

Dzīvoklī sāku sakārtot uz galda uzkožamos. Lapsiņš nevarēja nepamanīt, ka galds jau klāts divām personām, varbūt tieši tāpēc viņš tik uzkrītoši skatījās sāpus un izlikās neko neredzam. Novērtēju šādu smalkjūtību. Vispār puisis drusku mulsa un iesākumā sēdēja pie mūsu maltītes galda mazrunīgs un pastīvs, tikai pamazām atgūdamas savu parasto dzīvīgumu, īpaši pēc tam, kad bijām iztukšojuši vairākas glāzītes «Budafoka». Kas attiecas uz mani, vēlējos apskurbt, bet nevarēju. Tā visbiežāk notiek, kad cilvēks nelāgā garastāvoklī.

Mans galdabiedrs to mani, diezgan uzkrītoši mēģināja mani jautrināt ar anekdotēm. Kad tas nelīdzēja, viņš bija nolēmis mainīt tematu un levaicājās:

— Ja drikstu zināt, kādā dēkā dosimies rit?

— Valstsirdīgi atzinos:

— Nezinu, Lapsiņ! Aporija. Vai jūs zināt, ko nozīmē šis nekrietnais vārds?

— Nav gadījies dzirdēt.

— Varu ilustrēt: kāds vecs grieķis savā laikā stāstījis, ka visveiklākais gargabalu skrējējs Ahils tikpat nevarot panākt visgausāko bruņurupuci, jo — kamēr Ahils sasniegšot to punktu, no kura startējis bruņurupucis, pēdējais tomēr būšot savukārt pārvirzījies uz priekšu... Un tā joprojām. Piemērs tieši pa jūsu, pa sporta līniju... Ahils, kurš apņēmies bruņurupuci panākt, atrodoties pilnīgā aporijā, bezizejas stāvoklī. Es patlaban jūtos iekūlies uz mata tādā pašā. Aporijā. Strupceļā. Neskatieties mani tik žēlām acīm, Lapsiņ! Nebūt nesmu apņēmies šādā noskaņā iekūpoties kā zīdārpīnš.

— Tā jau domāju, — Lapsiņš nosacīja un kļuva jautrāks: — Bleķis! Tai jūsu grieķa stāstā ir kaut kāds absurds.

— Viņš ņēmis par pamatu kustības matemātisko līniju, sadalot to atsevišķos punktos... Matemātiski un tīri teorētiski jau varot pierādīt vairākus tādus absurdus. Nerunāsim vairs par to! Gan es šodien kaut ko izdomāšu, Lapsiņ!

Pasēdējām kopā vēl kādu stundu. Lapsiņš man izstāstīja dažus jautrus atgadījumus no savām sportista gaitām, pēc tam sāka uzkrītoši skatīties pulkstenī.

Paliku viens. Atgūlos uz tahtas, sāku pārļapot grāmatu, bet biju izklaidīgs. Domas šaudījās no širita ķildas ar Aiju uz minējumiem, kā rit atskaitīšos Vecajam Samam. Jūrnieks gleznā noraudzījās mani saprotoši un zobgalīgi kā arvien, bet ne gluži bez labvēlības. Tad viņš apvaicājās:

— Ak aporija gan? Neveiksmes uz visas frontes līnijas — darbā, sirdslīdētās? Un tālāk? Visnepieciešamākais?

— Nepieciešamākais — kaut vai neērts, bet daudz maz noturīgs iekšēja līdzsvara stāvoklis.

— Esi no tā izsists?

— Jūtami, kaut arī ne pilnīgi...

— Tad vēl raizēm nav pamata. Tomēr: kā ar izmeklēšanu? Neesi iestidzis vienmūļībā? Tu sit un sit pa vienu un to pašu naglu, kas atdūrusies pret akmeni...

— Nesitišu... Atgriezīšos pie notikumiem Piekūnu klintīs, mēģināšu tikt tam pašam nelietim klāt no otras puses.

— Kas cits tev atliek? Dialogā viss tiešām noskaidrojās ātrāk, pats redzi... Lai gan tavs divrunas biedrs ir tikai pašizgudrots, toties parocīgs robots: kad vēlies — te viņš ir, kad nevēlies...

— Neatgādini man Aiju! Pašreiz ne.

— Vainīga sirdsapziņa?

— Neapzinos savu vainu — tas ir...

— Kas par apskaužamu paštaisnību!

— Nē, tikai ne patlaban! Paklusēsim, lūdzu, mans vecais, uzticamais sarunu biedrī! Nav īstais laiks sijāt un vētīt, kurš manās nēsaskaņās ar Aiju vairāk, kurš mazāk vainīgs. Paklusēsim, ja tu nespēj man to neatgādināt!

Klusums. Sāku atkal šķirstīt grāmatu. Jūrnieks mani vairs netraucēja. Viņš tiešām bija izprotošs un uzticams, mans pašizdomātais sarunu biedrs, uz viņu varēja paļauties.

Elementāro patiesību par visa mainīgumu Aija varēja man arī neatgādināt... Taču, ja mainīguma plūsmas pīrbonā cilvēks nevar atrast sevi un savos tuvākajos cilvēkos nenieka, uz ko varētu droši paļauties kaut viena mūža ilgumā, tad šis cilvēks ir izmisis, pazudis cilvēks...

Biju pieņēmis lēmumu, kā rīkoties, tas man patlaban bija visnozīmīgāk.

XVIII

Karsta diena jau no paša rīta. Klausīdamies manā īsajā atskaitē un vienā teikumā ietvertajā nākotnes plānu ziņojumā, Vecais Sams nemitīgi svīda: prāvais deguns, noskūtā galva un smagnējais zods spīdēja no sviedriem; tomēr prokurors nebija atļāvies novilkt svārkus un, kā noskartu no dažiem nelaiņiem skatieniem, viņu šokēja, ka es staigāju apkārt, svārkus neuzvilcis, un mana krekla piedurknes nesniedzās ne līdz elkoņiem.

Kad atkal atgriezos savā kabinetā, sāku piekasiģi pētīt Silabrieža veiktās izmeklēšanas materiālus, atkārtoti cenzdamies sataustīt tajos tieši to vietu, no kuras startējot varētu visu atsākt no gala.

Man priekšā atradās zināmā piknika dalībnieku saraksts, kopskaitā divdesmit trīs cilvēki, ieskaitot smagās mašīnas šoferi un pašu mirušo direktoru Zaru. Tātad: četrpadsmit vīrieši, deviņas sievietes... Šī sabiedrība izklīda... Tālāk? Sešas sievietes peldējās vienuviet augšpus klintīm; trīs sievietes un trīs vīrieši atradās skatu laukumā un gaidīja saulrietu; trīs vīrieši uzkavējās nometnē; astoņi vīrieši — kopā ar direktoru Zaru — peldējās lejpus klintīm... Kas noticis tālāk?... Zars atdalījies no vīriešu grupas un pa augšējo taku devies uz... (cik gan sausi mēs kāda cilvēka nāves vietu dēvējam par «notikuma vietu!»). Zara pamestie vīrieši pēc izpeldēšanās kopīgi atgriezušies nometnē... Aptuveni tai pašā laikā izpeldējušās arī sievietes; četras no viņām pailgi uzkavējušās pie upes, bet pēc tam, tiešā ceļā un neizklīzdamas, atgriezušās nometnē... Divas — Zara sieva Bella un mašīnrakstītāja Vizma Knope — uzkāpušās klintīs pie tās sešu cilvēku grupas, kas noskatījusies saulrietā...

Vistuvāk notikuma vietai tātad atradusies šī grupa, nule jau kopskaitā astoņi cilvēki... Vistuvāk, pie kam tieši tai laikā, kad gājīs bojā Zars.

Tā... Nevienam no šiem astoņiem nevarēju pierakstīt motivējamu naidu pret Zaru. Galvenais tomēr: neviens no viņiem nebija attālinājies no pārējo grupas vairāk par pārdesmit metriem, bet Zars nogrūsts no klints, kas atradās no skatu laukuma 170 metrus atstatu...

So cilvēku liecības biju izpētījis tik pamatīgi, ka pilnīgi varēju iztēloties notikumu gaitu, kas skāra viņu izdarības todien.

Astoņi cilvēki: Sprōģe, kontroles komisijas priekšsēdētāja sieva; Lūse, fabrikas normētāja; Zivtiņš, celtniecības daļas vadītājs; Cīruļis, kadru inspektors; Kviestītis, finanšu daļas priekšnieks; Aija Cekule, fabrikas tehnoloģe... Visi viņi idiliski tērzējuši par vēro-

jamo ainavu. Visvairāk jūsmojusi Sproģe, viņai piebalsojis Cīrulis. Lūse ar Zivtiņu pēc britiņa pagājušies nedaudz sāpus... Dabiski. Nevienam nebija noslēpums, ka tie divi samilējušies. Pie tam necik tālu no grupas viņi nebija aizgājuši. Kviesītis? Viņš sākuma pakavējis pie Sproģes un Cīruļa, pēc tam aizgājis pie Lūses un Zivtiņa, jo abi jaunieši smēķējuši, bet viņan aprūcis papirosu; palūdzis pīpētājam cigareti, pēc tam stāvējuši, smēķēdami un pļāpādami trijātā. Pēc tam parādījušās Bella Zaru un Vizma Knope; pārējie dabas apjūsmotāji pienācējas sagaidījuši ar jautriem saucieniem un jokiem, vīrieti izteikuši abām komplimentus. Sproģe sākusi tik daudzvārdīgi iztirzāt ainavas jaukumus, ka Bella Zaru viņu pazobojusi; pēc tam Zaru kopā ar Knopi pagājušās drusku sāpus. Pārgalvīgā un kustīgā Knope uzrāpūšies visaugstākās klints smallē, Bella viņu leņā gaidījusi. Kad saule norietējusi, visa grupa — neizklistot — atgriezies nometnē. Nevieni no minētajiem cilvēkiem nebija redzējis nākam vai ejam kādu svešu personu. Viņi nevarēja redzēt vietu, no kuras nogrūstis Zars, to es jau zināju. Drusku dīvaini, ka viņi nebija neko arī dzirdējuši. Tātad Zars nav saucis palīgā, kliedzienu viņi 170 metru atstumā būtu saklausījuši. Domājams, slepkava uzglūnējis no slēptuves, uzbrucis pēkšņi, strauji, negaidot... Bet kāpēc Zars nebija šausmās iekliezies, jau gāzdamies leņā no klints?... Brīdi to apsvēru, taču neko sevišķu šis fakts neliecināja. Dažādi cilvēki pēkšņās izbailēs izturas dažādi, ne jau visi kliez...

Nekādus norādījumus nebija sniegusi arī fabrikas darbinieku nopratināšana; tā lika spriest, ka Zaram fabrikā nav bijis ienaidsnieku, pat nelabvēļu ne. Atrazdamies direktora posteņi tikai nepilnus četrus mēnešus, viņš nebija tādus iemantojis. Darbinieki diezgan vienbalsīgi izteicās par nelaiķi atzinīgi: darbā viņš bijis akurāts un kārtīgs, to pašu prasījis no visiem, taču bez augstprātības un piekasišanās. Nevieni nebija saņēmis pavēli izsacītu rājienu par darba kavēšanu vai līdzīgām nebūšanām. Direktors pret darbiniekiem bijis laipns, pat izcili vienkāršs un demokrātisks... Jā, jā — man negribot nācās atcerēties, kādas domas es personīgi toreiz izteicu Aijai, līdzīgu demokrātiskumu nosaukdams par demagoģisku; patlaban pašam bija drusku neērti, ka esmu tā izrunājies...

Manu uzmanību visvairāk piesaistīja fakts, ka jau pirms Zara stāšanās darbā fabrikā konstatēta nesaimnieciska līdzekļu izmantošana. Tas bija darījis uzmanīgu arī Silabriedi; viņš iedomājās, ka eventuāli kāda vai pat vairākas personas iedzīvojušās uz fabrikas rēķina; jaunais direktors to atklājis un gatavojies šīs personas saukt pie atbildības. Ievēribas cienīgs minējums: kādam blēdim draudējušās pietiekami lielas nepatīkšanas, lai viņš mēģinātu to aizkavēt. Taču — vai ar tādiem līdzekļiem un ar tādu risku? Vai direktora nāve varēja garantēt, ka nelikumīgie darījumi fabrikā pēc tam tā vai tā netiks atklāti?

Lai nu kā, fabrikā patlaban darbojās speciāla komisija, kas sīki jo sīki pārbaudīja visas finansu lietas. Biju kontaktā ar šīs komisijas priekšsēdētāju, bet pagaidām viņš man nebija atklājis it neko, kas radītu aizdomas, ka Zara slepkava meklējams tai virzienā... Redzēsim, komisija darbu joprojām turpināja.

Nolēmu izstaigāt traģiskā notikuma vietu Piekūnu klintīs. Pat tai gadījumā, ja neatrādīšu tur nekādu jaunu un taustāmu norādījumu, kas palīdzētu darbā, man šai vietā visātrāk varētu ienākt prātā kāda noderīga nojaušana, iedoma. Visjaunākajā gadījumā tur vislabāk varētu iztēloties vēl un vēlreiz no jauna visu toreizējo situāciju...

Lustes, acīgā šoferā, izcīlā redzes atmiņa bija iedvesmojusi man kādu nodomu. Konstatēju, ka neesmu izcīlis novērotājs, vismaz nevaru apkārtējo novērtēt vienlaikus ļoti ātri un ļoti asi, it kā nofotografējot, lai vēlāk vajadzības gadījumā šo «fotogrāfiju» izceltu no atmiņas detaļām. Nopietns, bet novēršams trūkums. Jāpagudro, ko tai virzienā varētu darīt.

XIX

Ieradāties ar Lapsiņu Piekūnu klintīs.

— Skatieties vien! — es iesaucos, — nelaime, kas šeit notikusi, tik žigli piemirsta, ka ļaudis turpina braukt šurp izpriecāti. Uguns-kuru vietas, iztukšotu konservu bundžu kaudzes!

— Ne tik drūmi, biedri izmeklētāji! — Lapsiņš atsaucās. — Pasaulē nav gandrīz neviena stūrīša, kur nebūtu norisinājusies kāda traģēdija, tad jau iznāk, ka priecīgiem cilvēkiem vispār nav, kur dēties.

— Vismaz pieklājīgāk uzvesties gan tie priecīgie cilvēki varētu. Visskaistākie dabas stūrīši tiek visātrāk padarīti pretīgi, piegružoti ar gluži apbrīnojamu centību...

— Neiebilstu, dabā cilvēki patiesi uzvedas kā nevienam nepiederošā zemē, pat tie, kas savā dzīvoklī papīru driskas un konservu kārbas nebūt neizsvaida pa kaktu kaktiem...

— Labi, nebojāsim sev aknas... Sāksim apgaitu!

Izstaigājām malu malas. Uzskicēju uz bloknota lapas tuvāko apkārtni: klintis, upi, kokus, taciņas... Apvilku ar apli visas vietas, kur todien bija uzturējušās piknika dalībnieku grupas.

Aizgājām uz «Direktora klinti». Tišuprāt biju apāvis kurpes ar ādas pazolēm. Taisnība Silabriedim, te viegli varēja notikt arī negadījums: pazoles nodevīgi slidēja uz gludajām radzēm, kuras piedevām kā slīpēt noslīpējuši daudzu cilvēku soļi. Visa šī «Direktora klints» īstenībā bija liels un gluds akmens ar virsmas slīpumu uz kraujas pusi.

— Te jau sen vajadzēja ierīkot margas, bet tagad tieši pēdējais laiks to izdarīt, — bārās Lapsiņš, cieši turēdams mani aiz rokas, kad ar savām slīdīgajām pazolēm pārbaudīju radžu glumumu, — ja te cilvēkam nejausi paslīd kāja, nabags novēlēsies ar ceturto ātrumu uz akmeņiem un lauzīs sprandu... Arī bez ļaunprātīgas «piepalīdzības»...

— Lauzu galvu, kāpēc Zars vispār neuzrāpās. Kas viņu dzina, kas mudināja? Pēc pašnāvnieka gan viņš izskatījās vismazāk.

— Atļausos piezīmēt: neviens kārtīgs pašnāvnieks pēc tāda iepriekš neizskatās. Tie, kas drūmi draud darīt sev galu, to izdara visretāk.

— Jums laikam taisnība. Tikai pašnāvības versija sen atkritusi. Tātad: kāpēc viņš šeit uzkāpa? Slepkavas aicināts? Tad Zaram nevarēja būt aizdomu, ka viņa priekšā stāv iespējama slepkava, citādi direktors neietu vis viņam līdzī kā jērs... Nav konstatēts, ka šeit tobrīd norisinājusies cīņa...

Domāju: pieņemsim, Zaru neviens nepamudināja, viņš uzkāpa šeit tāpat, skurbulī kļuvis bezrūpīgs, neko nedomādams. Vai arī otrādi pārāk ieslīdzis domās par nepatīkamajām vēstīm, kuras viņam peldes laikā pateikuši grāmatvedis un inženieris... Izklaidīgs... Tādā gadījumā slepkava uzglūnējis, labi paslēpies, tepat tuvumā, negaidīti pārsteidzīs, uzbrucis izdevīgā brīdī, nogrūdis Zaru leņā, pazudis... Paslēptuvju tuvumā netrūka, vietām krūmi saauguši kuplos, necaurredzamos puduros.

Cik ilgu laiku slepkava tā uzglūnējis, gaidīdams izdevību? Ļoti iespējams, ka viņam bijis līdzzinātājs piknika dalībnieku vidū. Visloģiskāk, ka šāds līdzzinātājs un novērotājs varēja atrasties tieši to cilvēku grupā, kas peldējās kopā ar direktoru, darīdams slepkavu uzmanīgu, ka Zars atālinās no citiem... Protams, slepkava varēja arī iztikt viens... Tādiem pietiek pacietības, gatavojoties izšķirīgam solim... Bet, ja līdzzinātājs...

Izlemts: jānopratina vēlreiz un maksimāli piekasiģi visi, kas peldējās kopā ar Zaru. Vai kāds no viņiem tomēr nav kaut uz brīdi aizgājis prom no citiem? Silabriedis gan konstatējis, ka viņi uzturējušies grupā, bet arī Silabriedis nebija nekļūdīgs kā pāvests — varēja pieļaut paviršību pratināšanā...

Lapsiņš stāvēja un apbrīnojami pacietīgi nogaidīja, kamēr, visu apsvērdams, labu brīdi biju nostāvējis uz vienas vietas.

— Ejam tālāk! — es atguvu balsi.

— Jūsu rīcībā, — Lapsiņš jautri atsaucās.

Devāmies turp, kur liriski noskaņoto piknika dalībnieku grupa toreiz noskatījusies saulrietu. Sodienas tveice solīja beigties ar negaisu, debesis biezēja padebeši, dabā — neparasts klusums. Pat putni nedziedāja. Pār Piekūnu klintīm atkal lidoja vientuļais vanags, tam laikam tuvumā ligzda, šeit viņa medību iecirknis...

Tomēr es melotu, apgalvodams, ka šī noziedznieka pēdu dzīšana man interesē mazāk nekā pastaigas ar Aiju...

— Lapsiņ, nejaudāju jums aiz vulgāras ziņkāres: vai jums ir kāda meitene, kas patīk labāk par visām?

— Jā.

— Un vai viņa greizsirdīga uz jūsu darbu? Pārmet, ka nesēžat nepārtraukti uz ķebliša viņai pie kājām?

— Pa kuru laiku?! Mana Agija pati strādā. Bet... Jā, viņa bailojas un skaišas gan, ja kaut kur pazūdu ilgā un bez vēsts... grib, lai paziņoju, kas un kā...

Izstaigājām un uzzīmējām arī to vietu, kur piknika vakarā uzka-vējušies saulrieta apjūsmotāji.

Braucot atpakaļ uz Kalnieni, ieslīgu atkal pārdomās par Aiju: mans darbs esot drausmīgs, Aija saka... Interesanti gan, kas notīktu, ja nebūtu šī darba veicēju... Bet pat bez visas «patiesības atklājēja» patētikas: mans darbs man patīka. Vai katrā vīrietī vēl dzīvs arī mednieka un pēdu dzinēja instinkts?...

Ja Aija būtu uz manu darbu tikai greizsirdīga, varbūt par mani noraižējusies vien, baiļu pilna tāpēc, ka riskēju, viss vēl būtu labojams... Bijis tik vien! Nebija. Es viņai šķītu arī topošs skeptiķis, ciniķis... pat sausiņš. Sausiņš! Kur viņa to ņemusi? Vai manī patiešām bija kaut kas no tāda?...

XX

Sāku analizēt to cilvēku izteikumus, kas 26. jūnijā bija peldējušies kopā ar Zaru. Tie bija: izpildu komitejas priekšsēdētāja vietnieks Bukbārdis; universālveikala direktors Cintiņš; pasta un telegrāfa priekšnieks Nagla; konservu fabrikas galvenais inženieris Saule; kontroles komitejas priekšsēdētājs Sproģis; fabrikas galvenais grāmatvedis Vecvagaris; rajona avīzes līdzstrādnieks Breksis. Sarakstā figurēja arī Zars, un viss, ko viņš bija runājis ar kādu no šiem vīriem neilgi pirms savas nāves, bija rūpīgi ieprotokolēts.

Inženieris Saule un grāmatvedis Vecvagaris izteicās, ka pēc viņu paziņotajām nelāgajām vēstīm Zars stipri sadrūmis, lai gan centies to neizrādīt. Acimredzot netaisnīgs bijis teicams aktieris — neviens no pārējiem klātesošajiem nebija pamanījis nekādas izmaiņas Zara garastāvoklī... Ar kādu ieganstu Zars pametis citus un atālinājies? Teicies pirmais atgriezies nometnes vietā, lai organizētu mājās braukšanu. Sagatavotos... Kaut gan neviens īsti neizpratis, kas tur vispār bijis ko organizēt... Bet tai brīdī pasta priekšnieks Nagla atstāstījis kādu gaužām jocīgu atgadījumu no savas dzīves, pievērsdams sev visu uzmanību... Neviens, Zaram a'zejot, nenojautis ko sevišķu, kur nu vēl ko ļaunu.

Grūti bija pat iedomāties, pret kuru no šiem cilvēkiem varētu vērsties aizdomas. Cik pagaidām zināms, visi šie cienījamie pilsoņi bija ar Zaru draudzīgās attiecībās, visus viņa nāve šķīta patiesi apbēdinājusi...

Vienalga, visi viņi jānopratina otrreiz, nedrīkstēju uzticēties nevienam savam iespaidam.

Izsaucu un nopratināju vispirms fabrikas inženieri Sauli un grāmatvedi Vecvagaru. Neko jaunu vai no iepriekšējām liecībām atšķirīgu viņi man nepasacīja. Pastiprinājās vienīgi iespaids, ka fabrikas finansu lietās līdz Zara iecelšanai par direktoru valdījusi kaut kāda nekārtība.

Atlaidis lieciniekus, brīdi domāju: «Vai nu esmu psiholoģijā bezcerīgs profāns vai arī šo cilvēku sejas un izturēšanās neļauj spriest, ka tie spējīgi pastrādāt atbaidošu noziegumu...» Kurš tad? Augumā sīcīpāis, briļļainais grāmatvedis, kurš tik pedantiski pulējās atcerēties ik vārdu, ko todien pārmijis ar Zaru, bija tik sarūgtināts, ka ne-

spēja man neko noskaidrot ar saviem izteikumiem, vēl vairāk sarūgtināts, ka 26. jūnijā neesot direktoram nepatīkamās ziņas izteicis saudzīgākā formā? Mazā grāmatveža izskats man atgādināja noskumušu un sabiedētu trusi, nevis rūdītu noziedznieku. Arī sentimentāls viņš man likās, pretēji apgalvojumiem, ka grāmatveži esot sausi un vēsi ļaudis: nelaika direktora traģisko galu pieminot, Vecvagaram aizdomīgi svīda brīļu stikli, pie tam biju gatavs apzvērēt, ka viņš nožēlas netēloja, drīzak otrādi, darija, ko spēja, lai man tās noslēptu... Novērsās, noņurdēja kaut ko par pārpūlētām acīm...

Vai arī Saule, apaļīgais plikgalvis Saule, kuru pazinu jau agrāk... Lēnprātīgs, nosvērts, miermīlīgas dabas ģimenes cilvēks. Zināju, ka viņš nebija pierunājams iestāties Mednieku biedrībā, paziņodams, ka medības neesot sports, bet gan novecojis barbarisms, istam humanīstam nepieņemams un pretīgs... Lai mēs nemaz nesmejojies, Tolstojs esot domājis tāpat...

Neiespējami! Sie divi nelīkās spēji uz tik ellišķīgu izlikšanos...

Pēc darba, izgājis uz ielas, sacīju Lapsiņam:
— Jūs, bez šaubām, atceraties šoferi Lusti, viņa spožo redzes atmiņu. Un jums, kā reiz jau man sacījāt, šķiet, ka cilvēks var uztrenēt visas savas spējas un maņas, ne jau muskuļus vien. Vai esat dzirdējis arī par praktiskiem vingrinājumiem?... Kā lai to saka...

— Vai acīgumā, vai? Kā ne, es jau viņreiz gribēju jums pastāstīt — daži mūsu puīši tieši ar tādiem noņemas. Un ne bez rezultātiem.

Viņš man sāka skaidrot, kā viņa draugi to darijuši. Samērā vienkārši: uzlikuši galdā dažādus priekšmetus, paskatījušies uz tiem, pēc tam attēlojuši citiem, ko redzējuši... Arvien vairāk priekšmetu, arvien īsāks apskatei atvēlētais laiks... Beigās cilvēks varot, uzmetis vienu īsu skatu, visu par redzēto pastāstīt.

— Jā, jā, — Lapsiņš apgalvoja, — tas ir ļoti interesanti, kaut arī grūti. Visinteresantāk grūtāk tad, ja priekšmeti nav ikdienišķi, visiem pazīstami... Piemēram, tāds lērums dažādu stilu mākslas priekšmetu, visādu elkudieņu un sazin kādiem mērķiem kalpojošu trauku un nieku, kādi savākti vienviet Zaru dzīvokli.

— Kad tad jūs tur ciemojāties, Lapsiņ?
— Nu, toreiz — kopā ar Silabriedi, kad tieši pirms uzbrukuma viņam aizbraucām pie Zara atraitnes.

— Tieši pirms uzbrukuma? Interesanti...
— Silabriedis man teica, ka ļoti svarīgi laikus brīdināt atraitni, lai neaizskar neko nelaika direktora istabā...

— Aizgājām. Viņa mūs saņēma ļoti laipni, tikai bija gan traki noraudājusies un pārgurusi... Ellīgi skaista sieviete, neraugoties uz to... Atvainojiet, laikam izrunājos netaktiski... Jā, un tad Silabriedis iegāja direktora istabā, protams, pa priekšu viņš palūdza biedrenei Zarei atļauju un vēlējas arī, lai viņa iet līdzī. Viņa negribēja — teica, esot nepatīkami un grūti uzkavēties nelaika istabā, — bet tomēr iegāja... Silabriedis teica, ka vēlāk direktora lietas, sevišķi korespondenci un citus papirus, vajadzēsot pārbaudīt.

XXI

Zara dzīvoklis, vienstāva savrupmāja, kas piederēja augļu konservu fabrikai un kurā bija dzīvojuši arī visi iepriekšējie fabrikas direktori, atradās pašā pilsētas nomalē, netālu no upes.

Kad abi ar Lapsiņu nokļuvām pie mērķa, bija jau pilnīgi satumsis. Savrupmāju no ielas tikko varēja saskatīt, to ieslēdza liels, vecs augludārs un mūra žogs. Pie vārtiem dega spuldze, kuras gaismā skaidri varēja izlasīt uzrakstu: Parka iela Nr. 7.

Dārza vārtiņi nebija noslēgti. Iegājām. Zem zolēm čirkstēja ceļiņa grants, apkārt — dziļš klusums. Uzskāpām uz plašas, vaļējas terases. Piezvanīju pie ieejas durvīm un gaidījām.

Iekšā nodunēja ātri soļi. Durvis atvēra Zaru ģimenes sešpadsmitgadīgais dēls. Mani jautājoši noraudzījās lielas acis. Zēns izskatījās garāks un vecāks par saviem gadiem. Kad nosaucu savu uzvārdu, izlasīju viņa seju tik vajsirdīgu sašutumu, ka paskaidroju:

— Atvainojos par traucējumu vēl stundā, bet mums vajadzēja parunāt dažus vārdus ar biedreni Zaru.

— Lūdzu, — zēns strupi atbildēja, — ienāciet šeit!
Rūdofls, tā Zara dēlu sauca, iegāja mums pa priekšu kādā istabā un iedēdināja gaismu, pēc tam pameta mūs vienus.

Istaba bija plaša un labi iekārtota. Lapsiņam tainība, šeit atradās «vesels lērums» antikās mākslas priekšmetu, bet tie bija novietoti tā, ka nerādīja pārbļīvības iespaidu — sargrupēti divās atsevišķās vitrinās. Bronza, kokgrebumi, apsūbējis sudrabs, lielākoties Indijas, Japānas un Birmas sendiemu meistarū roku darinājumi, cik paguvu novērtēt, ātrumā pārļaidis vitrinām skatienu.

Gribēju tuvāk apskatīt gleznas, bet nepaguvu — ienāca namamāte, tērpusies tumšās drānās, atturīga un mierīga kā arvien. Nodomāju, ka Bellai piemīt apskauzama savaldība. To, ka šī skaistā, Kalnienes vīriešu aplidotā, skaudīgu sieviešu nesaudzīgi aptenkotā sieviete nule kā pārdzīvojuši smagu traģēdiju, nodeva tikai tumšie loki zem acīm un pašas acis... Tā skatās smagi ievainoti cilvēki, kas cenšas un arī prot savas ciešanas neizrādīt.

Sasveicinājāmies.
— Biedre Zaru!... Piedodiet, man vienmēr grūti un negribas lietot trafaretus līdzjutības vārdus, ticiet bez tiem, ka... — iesāku diezgan neveikli.

Bella palocīja galvu un laipni sacīja:
— Es jūs pilnīgi saprotu. Pateicos. Nevajag vārdu.
— Netaktiski, ka traucēju jūs tik vēlu, mēģiniet attaisnot arī to. Kopš ievainots izmeklētājs Silabriedis, man uzticēts noskaidrot...

— Es zinu. Lūdzu! Ar ko varu būt jums noderīga? Izlieciet vien arī turpmāk bez liekiem vārdiem, biedri izmeklētāji, jūs darāt savu pienākumu, un arī manās interesēs. Tātad?...

— Vispirms man jāprecizē daži sīkumi...

— Varbūt vispirms apsēdīsimies?
Apsēdāmies. Es namamātei līdzās uz tahtas, Lapsiņš klubkrēslā ar augstu atzveltni.

— Sakiet, lūdzu, biedre Zara — vai jūs tajā liktenīgajā dienā, atrazdamās kopā ar citiem metrus 170 atstatu no traģiskā notikuma vietas, neko neparastu, aizdomīgu neredzējāt un nedzirdējāt?

— Nē!
— Cilvēku grupa, kurā jūs atradāties, neizklīda? Neviens neattālinājās?

— Nē!
— Nevienu svešu cilvēku nemanījāt?
— Nē!

— Vai jums personīgi nav aizdomu, kurš cilvēks un kādi apstākļi vainojami jūsu vīra bojā eja?

— Nē... Grūti iedomāties. Ilgāku laiku biju pārliecināta, ka noticis tikai traģisks negadījums.
— Diemžēl ekspertīze...

— Jā, es zinu.
— Kā jūs domājat, kāpēc nelaikis attālinājās no pārējās sabiedrības un uzkāpa tur augšā viens pats?

— Domāju, viņu nepatīkami pārsteigušas no ministrijas atgriezušos Saules un Vecvagara vēstis. Zars nemēdza izrādīt citiem savu slikto omu. Es domāju, viņš gribējis pakavēties vienatnē, pārdomāt.

— Vai nepatīkamās vēstis varēja nelaikī izsist no līdzsvara? Gribēju teikt: vai viņa raksturs...
— Es jūs saprotu. Nē, ilgstoši viņa iekšējo līdzsvaru iedragāt nevarēja nekas. Viņam bija reti aukstasinīgs un nosvērts raksturs... reti aukstasinīgs.

— Vai jums nav kas zināms par Zara konfliktiem ar kādu cilvēku, par smagiem sarežģījumiem darbā?... Vispār...

— Nē! Viņš nekad ar mani nepārrunāja itin neko, kas attiecās uz viņa darbu. Arī par cita rakstura sarežģījumiem vai konfliktiem... Nē, viņš pat neieiminājās.

Maniju, ka esmu Bellu nogurdinājis, lai gan viņa klausījās uzmanīgi, atbildēja mierīgi.

— Pateicos, biedre Zaru! Vai tagad drīkstu ieiet nelaika istabā? Varat mūs pavadīt?

— Lūdzu! Parādīšu jums, kur jāiet.
Izgājām priekšelpās. Bella atslēdza kādas durvis un sacīja:

— Lūdzu! Te viņš strādāja mājās būdams, rakstāmgalda atvilktnēs ir visi viņa papīri. Nekas nav aizskarts — kā man jau norādīja izmeklētājs Silabriedis. Bet, saprotiet un atvainojiet mani, es šeit nevēlos uzkavēties. Rīkojieties, cik ilgi tas nepieciešams, pagaidīšu jūs turpat, kur pirmīt uzkavējāties. Nesteidzieties, jūs netraucējat, es parasti ilgi palieku nomodā.

Pārļaidu telpai īsu skatienu. Tas pats stils kā istabā, kuru biju redzējis. Modernas mēbeles. Divas gleznas: pirmā — pliknis, rubensiski pilnmiesīga sieviete, kas pēc peldes izžņauga ūdeni no gariem, sarkanbrūniem matiņiem; otra — klusā daba ar zivīm un augļiem. Masīva sudraba tintnīca uz rakstāmgalda. Aizstiklotā plauktā — porcelāna kolekcija...

— Jā-a, dzīvot tas vīrs ir mācējis. Tādas mājas... Tāda sieva! — Lapsiņš nosacīja, pats tūdaļ sakaunējās par savu frivolitāti un izbījes pavērās uz durvīm.

Apsēdos pie rakstāmgalda. Putekļi... Te tiešām nekas nebija aizskarts labu laiku. Galds nenoslēgts. Atvilktnēs un plauktos lietišķa kārtība, visi papīri salikti vākos, nenāksies grūti tos pārskatīt. Kēros pie šī darba, bet Lapsiņam teicu, lai ielūkojas divos skapjos pie istabas dibensienas.

— Vienā skapī grāmatas, — Lapsiņš ziņoja, — otrā drēbes — uzvalki, mēteļi...

— Labi, — nosacīju diezgan izklaidīgi. Iedomājos: «Nezinu pats, ko īsti šeit meklēju... Visinteresantāk būtu ieskatīties nelaika korespondencē, bet te tikai aktu vāki. Hm, bet varbūt kārtīgais Zars būs salicis vākos arī vēstules... Iespējams, pat alfabētiskā, vismaz hronoloģiskā kārtībā...»

Pagaidām redzēju tikai papirus, kas nepiesaistīja interesi: paša Zara nolasīta referāta uzmetums, atskaites ziņojumu skices, agrāko darba vietu izziņas, divus Zaram par teicamu darbu izsniegtus goda rakstus atsevišķos vākos, dažādus personīgus dokumentus... Tā, beidzot vēstules! Vēstules noteikti jāizlasa. Izvilku no aploknes pirmo. Kāds vīrs, kas sauca Zaru par «dārgo draugu», lūdza iekārtot jebkāda darba viņa dēlu Juri, kurš neesot slikts puisis, kaut arī drusku delveris...

Kopā ar Lapsiņu pārmeklējām arī Zaru uzvalku un mēteļu kabatas, bet neko tajās neatradām.

— Ejam, Lapsiņ!
Izgājām gaiteni. Kaut kur skanēja klusa mūzika. Negribot jutos vainīgs skumjā mājokļa miera traucēšanā.

Mūzika skanēja istabā, kur pirmīt bijām uzkavējušies kopā ar namamāti, durvis uz tumšo gaiteni bija pamestas pusvīrus.

Brīdi sastingu pie durvīm, ieskatīdamies istabā, kur dega gaisma. Bella Zaru laikam nedzirdēja mūs nākam, viņa sēdēja atzveltnes krēslā pie radiolas, kas atskaņoja klusu, bet smeldzes un kaislības pilnu Dienvidamerikas dziesmu. Dziedāja sieviete, dziedāja Karmenas valodā. Baiss viņai bija zema, modulācijām bagāta. Melodija? Mūsu ausij nepierastas, negaidītas un straujas pārejas, gandrīz barbariskas disonanses...

Tācu ne jau dziesmas skaņas mani aizkavēja pie sliekšņa kā ar «zagļa vārdiem piesietu» vai citādi noburtu; es skatījos Bellā, kas sēdēja, klausīdamās mūziku.

Stāvlampas paskarbās, sarkandzeltenās gaismas ieslīpi apspīdētais augums, gar sāniem noslīgusi roka ar kūpošu cigareti, pret krēsla atzveltni atmetā melnmatainā galva... Bella patlaban izskatījās

svešādi, eksotiski skaista — nevis reāla sievietē, drizāk ar ugunīgu iztēli apbalvota meistara glezna. Sarkana, dzeltena, melna krāsa... Atsilušas, mikstas lūpu līnijas... Neparastā piemiegto acu izteiksmē — tās šķita raugāmies visam apkārtējam cauri uz kaut ko, kas redzams vienīgi vientuļajai sēdētājai, pieder vienīgi viņai...

Pēkšņi jutu, ka daru ko negodīgu, neatļautu. Noglūnu, gandrīz zogu.

Aiz manis tikpat sastindzis stāvēja Lapsiņš, jutu viņa straujo un karsto elpu uz sava pakauša.

— Atvainojiet! — ierunājos un atvēru durvis pavisam.

Bella pagrieza galvu uz mūsu pusi, mīkli noskatījās kā nesaprazdama, kas viņu uzrunā, kā tikai palēnām atgriezdamās īstenībā no viņai vien piederošās pasaules, kurā bija aizklidusi.

— Jūs... Vai jau beidzāt?

— Pagaidām...

Žigli un vēriņi ieskatījās namamātes sejā; tajā bija apdzisis viss neikdienišķais, ko pirmīt es, nekautrīgais noglūnētājs, biju saskatījis. Līdz skarbumam nopietna, mierīga seja, noslēgta mute, acis bez spozūma, līdzīgas melnam samtam. Tikai dažas ciešanu ievilkta rievās un ēnas nebija spējuši izlīdzināt savā sejā šī savaldīgā sievietē.

— Vēlreiz atvainojiet par ielausanos, mums tas tiešām bija svarīgi, — es teicu.

— Ierodieties šeit, kad vien tas vajadzīgs!

— Visu labul!

— Sveiki!

Uzvēdināja rūtēnas smaržas, manā plaukstā iegula vēsa, šaura roka.

Tikko atradāmies atkal uz ielas, Lapsiņš iesaucās:

— Pēc traka skaista! Tieši kā no citas... no citas planētas!

Paskat vien, arī Lapsiņš bija uztvēris Bellas pievilcībai piemītošo svešādumu. Pirmīt, sarkandzeltenajā liesmojumā, griezīgajās gaismēnās, kas visvairāk līdzinājās pasaulei, kurā dzīvo Goijas tēli, Bella varbūt tiešām atgādināja marsieti Aelitu pie ugunsкура...

Klusēdami sākam atceļu. Jutos satraukts. Mēmo ciešanu atmosfēra mājās, no kurām tikko bijām iznākuši, bija līdz nepacietībai saasinājusi vēlēšanas sekmīgi beigt to darbu, kas ar tādām grūtībām virzījās uz priekšu. Manās acis neapdzisa spilgtais redzējums — vientuļā sievietē, kas klausījās barbarisko melodiju, raudzīdamās reālajai pasaulei cauri nezin kurp. Kur viņa bija aizklidusi domās?...

Vienalga, vienalga kurp. Ja cilvēku īstenība tik nekrietni un ļauni aplaupījusi kā Bellu Zarū — bija labi, ja viņam piederēja kāda sapņu un iztēles Nekuriene, kur patverties, aizmirsties, pārciest...

Pavēros apkārt. Pilnmēnes nakts, rāma un klusa, ne vēja trīsas... Nomales nami un dārzi kā izkausēta sudrabā iestīguši mēnesnīcas mirdzumā...

— Pieturiet, Lapsiņ! Vai jūs zināt, kālab mēs apstājāties?

— Tieši tā, zīnu: pēc dedzīgas dienesta pienākumu pildīšanas atņemama elpa tirā gaisā. — Balss smējās, bet seja bija nopietna.

— Lai mototikls paliek te, Lapsiņ, nakts par daudz jāuka, nokāpsim līdz upei!

— Lai notiek!

Zem mūsu soļiem beidzās asfalts — iela te pārvērtās lauku ceļā. Reibinoša, rasā samirkušu jānužuļu smarža paloja no pļavām. Pa labi no mums sākās nogāze, un es ieraudzīju, ka pa to augšup no upes puses kāpj cilvēks.

Nereti biju vēl vakarā klaiņojis pa šīm vietām. Nekad agrāk, ieraugot citu vēlinu gājēju, man nebija ienākušas prātā nelāgas do-

mas. Es gāju savu ceļu, lai taču citi iet savu... bet tovakar es nejutos omulīgi. Saspringa arī Lapsiņš, klusēdams saņēma mani aiz elkoņa un ievilkta ceļmalas pilādžu ēnā.

Svešinieks tuvojas. Uz ceļa, netālu no mums, viņš apstājās, varbūt atpūtās pēc strauja kāpiena, pēc tam tuvojas pilādžiem, zem kuriem stāvēju es ar Lapsiņu.

Nācēja auguma aprisēs bija kaut kas nedabīgs, kaut kāda traucējoša asimetrija; es vēl netiku gudrs, kas īsti ar viņu ir, kad piepeši... Silabriedis! Nācējs taču bija Silabriedis! Kaklā pakārta ievainotā labā roka, kreisās straujie vēzieni, it kā gaisu šķeļot... Pareizi, tepat le- jā taču «Upeslīči», sanatorija, kur viņš ārstējās!

— Labvakar!

— Adamson, jūs! Un vēl goda sardzes pavadība! Kādi vadātāji tad jums piesitūšies, kolēģi! Neizskatās, ka nākat no romantiskas dēkas... Lai nu es savos gados nomocītos ar hronisku bezmiegu, bet jūs...

— Bijām ne visai pieklājīgi, ielauzdamies vēlā stundā kādās mājās. Vārdu sakot, nākam no Bellas Zaras dzīvokļa... Biedri Silabriedi, kad jūs viņu palūdzāt neaizskart neko netaiļa istabā, ko jūs cerējāt tur atrast?

— Protams, kādu norādījumu, kaut salmiņu, kam pieķerties. Bez iemesla cilvēkus nenogalina. Man adresētajā draudu vēstulē bija frāze, ka Zars savu nāvi esot pelnījis... Bet lai paliek dienesta pienākumi. Tāda nakts! Uz kuru pusi jūs iesit tagad?

— Uz upi.

— Piebiedrošos kādu gabalu... Man vienalga, kurp doties, ka tik pastaiga. Kā jums, Adamson, veicas?

Pēc pauzes ierunājos:

— Lai man patiesi veiktos, laikam vajadzētu būt vispirms pilnīgi teorētiski apbrūnotam... Nedomāju juridisko bagāžu vien. Gribētos pilnīgi izprast, kas ir pašā pamatā. Kas galvenokārt izraisa indivīda konfliktus ar līdzcīvēkiem, sabiedrību...

— Divainas domas tādā teiksmainā vasaras naktī, — Silabriedis piezīmēja. — Kas izraisa? Tūkstoš un viens iemesls. Savtība un egoisms visās formās taču ir tikai viens no primitīvākais no iemesliem. Kas vēl? Savstarpēja neizpratne, neiecietība, aizvainojumi, personīgi kompleksi... Jūs nemaz nevarat izlobīt tirā veidā tādu «indivīda konfliktu ar sabiedrību». Visi indivīdi ar sabiedrību taču sastāv mijattiecībās.

— Kāpēc tik maz iespēj audzināšana? Allāž runā, ka cilvēku raksturu varot veidot, bet viss līdz šim darītais bijis par nevarīgu. Kāpēc? Nav pieticis ar pedagoģijas, mākslas, filozofijas, ētikas normatīviem... Audzina... Bet piepeši: krietnā un inteligentā ģimenē, kur vecāki gandrīz vai no galvas zina Makarenko, liek lietā visu pedagoģijas ieroču arsenālu un paši sniedz vislabāko personīgo paraugu, viens no vairākiem bērniem izaug par nelieti. Kāpēc? Kāpēc viss pozitīvais, ko viņš uzņēmis no apkārtnes jau kopš mazotnes, viņš pārvērties pretmetā? Un otrādi: augot starp padibenēm...

— Kāds izaug šķīsts kā balta liliņa purvā, ja? — Silabriedis sāka smieties.

— Man par to smieklī nenāk, Silabriedi! — es aizvainojos.

— To es arī negaidīju. Tādi nelāgi smieklī arī nepiedienētu ar ilūzijas pārbagātā jaunbū.

— Tikai ar ilūzījam?! — es iedegos.

(Turpmāk vēl)

Šaha kompozīciju atrisinājumi

E. Valciņa vadībā

{«Zvaigzne» Nr. 21} Nr. 810. Daudzi iekrita ar tematisko maldinājumu — 1. b3? (baltie draud 2. Dd3/Dd5 mats), ko atspēko 1... Z:f4! Ar otru maldinājumu — 1. b4? Z:f3! — iekrita tikai daži mūsu šaha draugi, bet trešais maldinājums (1. c3? D:f3!) nebija guvis piekrišanu dalībnieku vidū. Pareizais bandinieka gājienš ir 1. c4, draudot 2. Td4/Dd5 mats, bet nevis 2. Dd4 mats, ko kā draudu uzrādīja daži risinātāji, tā izpelnīdamies minus punktu.

Nr. 811. 1. Lc5 f4 (nedrīkst 1... Kf4?, jo seko 2. Ld6 mats) 2. Zg7 f5 3. Zh5 f6 4. Z:f4 K:f4 5. Ld6 mats. Bet, kā aizrāda mūsu šaha draugs V. Baumanis, šis uzdevums nav pirmpublicējums, bet gan 1960. gadā ieguvis 3. cild. atsauksmi žurnālā «Sahs» konkursā (sk. žurn. «Sahs» 1960. g. 17. numurā uzdevumu Nr. 475).

Nr. 812. Pirmais risinājums: 1. Zcb4 Df2 2. Tf4 Tg1 mats. Otrais risinājums: 1. Tb4 Dd4 2. Zf4 Tg1 mats. Trešais risinājums: 1. Zf4 Dc3 2. Zd4 Tg1 mats. Bet atradās vēl arī ceturtais risinājums: 1. Zf4 Tg1+ 2. Rd1 T:d1 mats (1+1+1+1).

Nr. 813. 1. e3 ar draudu 2. ed4+ K:d4 3. Dc3 mats. Melnie aizsargā c3 lauciņu: 1... Tc1 2. Z8d7+ L:d7 3.

D:d5 mats; 2... T:d7 3. Zg4 mats. Melnie nosedz punktu d4:1... La7 2. Z6d7+ L:d7 3. Dc7 mats; 2... T:d7 3. Dd6 mats. Ja 1... de3, tad 2. d4+ K:d4 3. Dc3 mats. Pārējie melno vilcieni draudu nenovērs. Maldinājumu 1. e4? atspēko 1... Lf5! 1. Dc5? qf6+ utt.

Nr. 814. 1. Dd5, draudot 2. D:e7+ Dg5 3. Dg5/T:f4 mats. Daži dalībnieki uzrādīja kā draudu 2. D:f4? Bet ko lai baltie turpina pēc melno atbildes — 2... L:f7!? Ja melnie aizstāvās (pret 2. D:e7+) ar 1... Le6, tad tikai 2. T:f4! (nevar 2. D:f4? L:f7!) un melniem vilcienā spāids. 1... e6 2. D:f4 D:f4 3. T:f4 mats. 1... q2 2. De1+ Dg3 3. T:f4 mats. 1... D:g6 2. D:f4+ utt. Vairāki risinātāji mēģināja 1. Dd4?, bet melnie atbild 1... D:g6! un par matu trešā gājienā nav ko sapnot. Dažiem dalībniekiem nedaudz pietrūka līdz mērķim: 1. Dc7/Dd8? q2! 2. D:e7+ Kg3 3. De1+ Kh2!

Nr. 815. Vairāki mūsu šaha draugi uzrāda V. Rosolaka pašmatu kā nerisināmu, piebilstot, ka uzdevums risināms vienīgi kā garvilcīs un proti: 1. Zc3 d5 2. Zb1 e2?? Bet tas taču nav garākais gājienš, bet gan 2... cbl. Pašmats pilnīgi atrisināms dotā

veidā: 1. T:c2. Taqad melno rīcībā ir trīs atbildes: a) 1... d6 2. Lf4 e2 3. Lc1 L:c2 mats, b) 1... de6 2. Zc3 e2 3. Zb1 L:c2 mats un c) 1... e2 2. Dh1+ Kf2 3. ed7 L:c2 mats. 1. ed7? e2 2. Dh1+ Kd2! (2... Kf2?)

{«Zvaigzne» Nr. 23} Nr. 816. 1. Lh3. Taqad baltie draud 2. Lf5 mats, tāpēc melno atbilde ir piespiesta, kā arī vienīgā — 1... q6. Baltie turpina 2. Ld7, bet nevis 2. Lc8? c5! Melniem ir atkal viena atbilde tikai — 2... c6, jo pēc pārējiem melno gājieniem baltie matu ātrāk nekā sestā vilcienā. 3. Le8. Taqad melniem ir divas iespējamības (neder 3... q5?, jo seko 4. Ld7 Zg6 5. L:c6 mats): a) 3... h4 4. Ld7 h5 5. Le8 Zf7 6. L:c6 mats un b) 3... c5 4. Lb5 h4 5. Lc4 un 6. Ld5 mats.

Nr. 817. Pirmais risinājums: 1. f3 Tf4 2. q1L Lf3 mats. Otrais risinājums: 1. dc1T Ta1 2. Tc5 Zc3 mats. Vairāki risinātāji jautā, kāpēc gan ir vajadzīgi melno bandinieki uz e5 un q7, kā arī melno zirdziņš. Ja nebūtu uz q7 bandinieka, tad iespējams blakus risinājums: 1. Dg7 Tf4 2. Th8 Tf1 mats. Iztrūkstot zirdziņam, atkal blakus risinājums: 1. Tc8 Tf4 2. Tc5 Tf1 mats. Un beidzot melnā e5 bandinieka

«prombūtnē» palīgmātu varētu atrisināt arī šādā veidā: 1. Zc6 T:f4 2. q1L L:c6 mats. Nr. 818. Pirmais risinājums: 1. Tbb2 Ze6+ 2. Ke3 Zg4 mats. Otrais risinājums: 1. Tdb2 Zf5+ 2. Kc5 Zd7 mats.

Soreiz 300 punktu robežu sasniedza: devīto reizi N. Šalajevs Gulbene 301(8), trešo reizi J. Meldrājs Jēkabpīlī 302(2), bet otrreiz A. Bičiūšas Klaipeņā 327(1), Z. Dzenītis Kazdanqā 311(1) un P. Aldermanis Otaņkos 307(1).

Pārējo risinātāju punktu stāvoklis: A. Usāns Vilānos 292(2), H. Urbanovičs Skrīveros 283(1), K. Jansons Rīgā 280, A. Leitis Rīgā 278, E. Jukāms Rīgā 274(2), E. Draviņš Ventspilī 264(1), A. Virtmanis Rīgā 259(4), G. Jēkabsons Rīgā 258, A. Kevlīs Bikstos 256(2), A. Čalītis Saliēnā 253(3), E. Parašs Jelgavā 250(10), A. Dreijers Liepājā 245(5), M. Dūrējs Jelgavā 244(1), V. Jansons Talsos 238(1), L. Skuja Rīgā 233, A. Jēgers Rīgā 232(2), N. Dambis Liepājā 232(2), J. Čerps Liepājā 222(1), A. Minke Bergos 218(2), A. Gruzdīns Rūjienā 216(5), V. Rubenis Aisunqā 215(1), J. Gustiņš Aizputē 210(1), J. Gērmanis Jēkabpīlī 198(9), R. Ritums Jelgavā 188, K. Laiva Cēsis 184(1), B. Kangizers Kursišos 182, A. Žaģars Rēzeknē 179(6), Z. Zabarovskis Maskavā 175, A. Krūmiņš Rīgā 171(1), I. Eglītis Rīgā 169,

A. Kikuts Rīgā 168(2), I. Vīpmanis Jelgavā 161, A. Skuja Alūksnē 160(2), D. Krēslīns Poltavā 154, E. Berks Ventspilī 152, E. Kronbergs Valkā 148(2), R. Truševisks Rīgā 147(2), P. Roze Liepājā 139(4), M. Robēns Birzgalē 136(5), I. Čurkste Rīgā 136, J. Steins Garkalnē 134(3), E. Pizāns Rēzeknē 122(1), A. Salna Matkulē 117(1), O. Vidzis Tervetē 109, A. Zirdziņš Rīgā 105(1), V. Puļķis Liepājā 105, J. Brīniņš Skultē 103, V. Seiluns Aizputē 99(5), V. Nukse Rīgā 89(4), V. Rābovics Aizputē 89, A. Balodis Slokā 87(5), J. Gertners Cēsainē 86(1), V. Bārda Apē 83(3), U. Jūgs Jelgavā 80(4), V. Svētīns Vabolē 71(2), L. Kārklīns Talsos 66(1), I. Ciguzis Ilīcē 65(7), R. Libeks Rīgā 64, G. Šuhs Tukumā 62(2), J. Jodelis Jēkabpīlī 59, A. Tiltiņš Jelgavā 55, O. Retro Rāiskumā 53, L. Kārklīns Rīgā 52(3), J. Palejs Krapē 51(6), K. Jansons Kuldīgā 50(1), V. Volkēvics Gaviezē 50, A. Veikēniķis Grobiņā 49, V. Baumanis Emburgā 48(5), A. Rūtiņš Valmierā 43(1), E. Daiga Cēsis 42, K. Leitlands Rīgā 41(2), J. Saksis Beļā 35, V. Bērs Piltēnē 32(4), R. Jēgeris Limbažos 32(1), V. Brađionoks Kequmā 27 un A. Reipe Vārmē 17.

Kā pareizi aizrāda E. Jukāms, uzdevuma Nr. 781 risinājumā pēc 1... q6 nav duāļa 2. De3?, jo melnie spēlē 2... e5+!

JĀNIS PLOTNIEKS

No cikla «Dziesmas nenoskaņotai balsij»

Dziesmiņa par perēšanu

Cik ilgi var pēc saules tālēm kladzināt?
Pat gulbis dažs jau dūnu mierā tinas.
Nāk saimniece un atslēgas sāk žvadināt,
Drīz arī gaiļus perēt pieradinās.

Ar labu vārdu, ar gardu maltīti...
Un siltā aubītē tu seju tīsi.
Ar glāstu tīģeri un lauvas valdīti,
Tu arī maigās važas nejutīsi.

Vai tiksīm slavēti, vai tiksīm mēdīti,
Mēs — savu rozā sapņu maldināti,
Ar pašu pieticības zelta ķēdīti
Pie savas gultas kājas kaldināti.

Kaut spalvas tev uz dibena jau dīlušas,
Bet pārklī tu tāpat kā vakar sēdi.
No perēšanas smadzenes jau silušas,
Drīz šķilsies dzejas caļi sakarsēti...

Es, protams, nesmiets par siltu pārklīti
Un nievājšoziem vārdiem spētu neticēt,
Ja kāds no caļiem izšķīltoš par ērglīti,
Kas nevis čiepst, Bet pretī cērī!

Egoista dziesmiņa

Ja izdevīgi — būšu draugs
Un būšu arī varonīgs.
Kā niere peldu dzīves taukos,
Sēž manī tūkstoš baroni.

Es sirdsapziņu protu mazgāt,
Lai spodrībā tā sārtoju.
Un, seju slēpis svētā maskā,
Es visu svēto pārdodu.

Nekad man rokas nebūs melnas,
Kaut arī draugiem cilpu vīs.
Es kalpot varu pašam velnam,
Lai tikai tiktu —
Debesīs.

Bez vārdiem.

Disertācija

HUMORESKA

Jau trešo gadu N pilsētiņas lopkautuves galvenais veterinārārsts Jānis Gotiņš strādāja pie lauksaimniecības zinātņu kandidāta disertācijas par tematu «Pētījumi par svešķermeņu iekļūšanu liellopu gremošanas orgānos». Šajā laikā Gotiņš bija savācis un apkopojis plašu materiālu par N rajonā kritušo vai pilsētas desu fabrikas vajadzībām kauto liellopu gremošanas orgānos atrastajiem priekšmetiem. Viņš bija sastādījis neskaitāmas tabulas, diagrammas, kas raksturoja gan šo priekšmetu kvantitatīvās, gan strukturālās izmaiņas. Tomēr tālāk par pirmo ievada nodaļu Gotiņš nekādā tikt nevarēja. Ko darīt? Viņš devās pie darba zinātniskā vadītāja — lauksaimniecības zinātņu kandidāta Auniņa.

— Biedri Gotiņ, jūs esat velna vīrs! Jūsu paveiktais darbs ir veselās ekonomisko zinātņu kandidāta disertācijas vērts, — iemetis nedaudz acis Gotiņa darbā, iesaucās Auniņš. — Būs tikai nedaudz jāzmaina disertācijas formulējums. Teiksim: «Ekonomiskie pētījumi par svešķermeņu iekļūšanas cēloņiem liellopu gremošanas orgānos un to struktūru».

Gotiņš taqad ar divkāršu enerģiju sāka strādāt ekonomisko zinātņu doktora Igora Korovodušņikova vadībā. Attiecīgi pārstrādājis savāko materiālu pēc jaunā temata prasībām, sadalījis apakšnodalās, papildinājis ar grafiskiem zīmējumiem un strukturālām tabulām, Gotiņš no jauna devās pie zinātņu doktora. Uzlicis brilles Korovodušņikovs sāka šķirstīt Gotiņa darbu. Nonācis līdz 107. lappusei, kur bija doti dažādi salīdzinājumi un slēdziens par N rajona teritorijā liellopu kuņģos atrastajiem (iekļuvušajiem) dārgmetāliem un to struktūru, Korovodušņikovs iesaucās:

— Tas ir ģeniāli! Tas ir atklājums! Trīsdesmit pirmskara gados liellopu gremošanas orgānos visā valstī bija atrasta tikai viena zelta lieta, bet taqad viena paša N rajona govju kuņģos — veselās 7 zelta lietas, tai skaitā pat viens ordenis. Seit ir kaut kāda likumsakarība, progress. To vajaq pētīt, saistīt ar liellopu dzīvsvāra pieaugumu, arī ar izslaukuma pieaugumu. To vajaq vispārināt apgabalā, republikas mērogā. Galvenā nozīme seit laikam būs reakcijai: zelts plus kuņģa sula. Es tūlīt saistīšos ar Organiskās un neorganiskās ķīmijas un bioloģijas institūtu, kur strādā mans bērniības draugs akadēmiķis Nierītis...

— Un tā nu Gotiņš taqad strādā pie disertācijas bioloģijas zinātņu kandidāta grāda iegūšanai par tematu «Pētījumi par dārgmetālu iedarbību uz liellopu dzīvsvāra un izslaukuma pieaugumu».

EDVARDS PANCO

— Nebaidieties, viņš nekoži!

I. MELGAIĻA zīm.

Ak, šie bērni!

KAS IR STATISTIKA?

— Tēt, kas ir statistika?
— Statistika? Nu, tā ir kaut kas līdzīgs mammas minisvārkiem: tā parāda to, kas visai pasaulei ir zināms, bet slēpj to, ko visa pasaule vēlētos redzēt.

ATKLĀTĪBA

— Ko tu, Ingo, dari, kad sēdi klasē?
— Gaidu zvanu, skolotāj!

JAUNA TRADĪCIJA

Mazā Milena rauģās uz savu dzimšanas dienas torti, kurā iespraustas piecas sveces, un saka mātei:
— Māmiņ! Bet vai nebūtu labāk, ja tu būtu nopirkusi piecas tortes un sadūrusi vīrsu vienai svecei?

LOK, KĀ!

— Kā tu atbrauci šurp, vecmāmiņ?
— Labi, dēliņ! Ar autobusu.
— Ar autobusu? Bet kāpēc tad tētis teica: «Kāds velns viņu te atpūtīsi!...».

VAR JAU BOT

Divas topošās mātes sēd uz sola un sarunājas savā starpā, nevērojot, ka turpat staiģā mazais Janko.

— Ko jūs gaidāt? — jautā viena.
— Zēnu, — atbild otra. — Un jūs?
— Es gan meiteni...

Janko kļūst garlaicīgi, viņš aizstaiģā līdz pieturai un kādai solīda izskata dāmī apvaicājas:
— Bet ko, lūdzu, gaidāt jūs?
— Trolejbusu... — atbild uzrunātā.

APKRĀPTS

Tētis apprecējies otrreiz un saudzīgi klusinātā balsī apvaicājas dēļnam:
— Nu, Milan! Kā patīk mūsu jaunā māmiņa?
— Cst, tēti! Man šķiet, tu esi drusku apmānīts. Viņa nemaz tik jauna nav, — tāpat klusu atbild Milans.

NELIETIGAIS BERNS

Vecmāmiņa ar Milko staiģā pa gleznu galeriju. Pēkšņi viņa norāda ar pirkstu uz kādu greznu ierāmējumu un saka:
— Parauģ, dēliņ, kas par nešpetnu ģīmi! Laikam Pikasol!
— Nē, vecmāmiņ! — atbild Milko. — Tas ir spoģulis...

SAVĀ NOLOKA

— Soņa, bērns, kāpēc tu moci kaziņu? — aizrāda vecmāmiņa mazmeitai.
— Es viņu gribu piebarot ar šokolādi, tad viņa dos ārā jau gatavu kakao...

TIKAI TĀ JAU VAR!

Bodo gatavo skolas uzdevumus. Tēvs lasa avīzi.
— Papu, kas atklāja Ameriku?
— Nezinu.
— Bet kas bija Napoleons?
— Nav ne jausmas.
— Papiņ, tu laikam dusmoģies, ka tevi traucēju?
— Ko tu, nepavisam! Jautā vien! Tikai tā jau tu kaut ko vari iemāģieties...

NAV VAIRS

Viens no dvīņu brāģiem stāv pie ģaras saritinātas virves un cenģas to atritināt.
Otrs jautā: — Ko tu tur dari?
— Gribu atrast šai virvei ģalu.
— Tāds kā muģķis, es taģu vakar to ģalu jau nogrieģu.

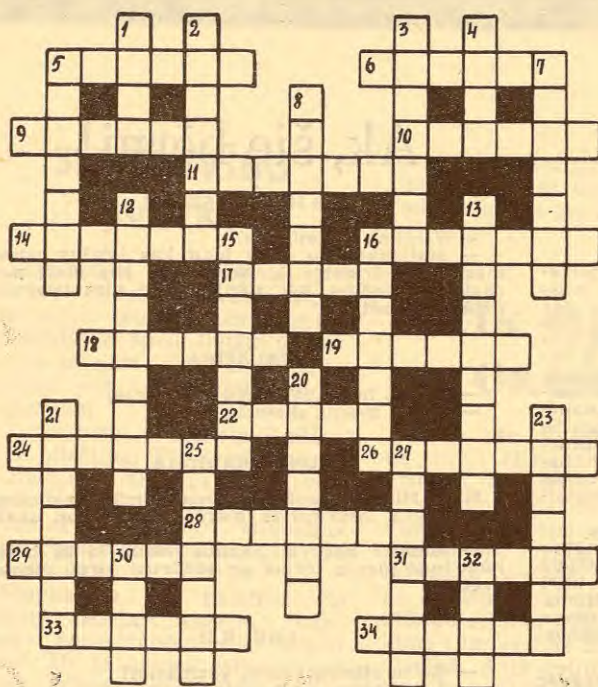
DOMĀJIS GAN

— Nav labi, Zoran, ka tu apēģi visas kūģas un nemaz neiedomāģies par savu brāģi...
— Kā ne! Visu laiku domāģu, kaut tik viņģš tik āģri nepāģnāģtu māģās...

«Arēna»

Krustām šķērsām

Sastādījis A. Brūklītis Cēsīs

HORIZONTĀLI: 5. Franču rakstniece, 6. Pilsēta Pakistānā, 9. Ievērojams krievu gleznotājs, 10. Galvaspilsēta, 11. Padomju pianists, 14. Padomju pianists, 16. Lužas «6. jūlijs» autors, 17. Upe Anglijā, 18. Ievērojams gleznotājs, miera simbola autors, 19. Galvaspilsēta Dienvidamerikā, 22. Franču kinoaktrise, 24. Franču fiziķis un matemātiķis, 26. Padomju šaha lielmeistars, 28. Svinīga goda sardze, 29. Kazahijas PSR futbola vienība, 31. Latviešu padomju rakstnieks, 33. Ciema padome Jelgavas rajonā, 34. Vācu komponists.

VERTIKĀLI: 1. Rīgas kinostudijā uzņemta filma, 2. Padomju svarcēlājs, XVII olimpisko spēļu čempions, 3. Galvaspilsēta Āzijā, 4. Franču kinoaktieris, 5. LPSR Akadēmiskā drāmas teātra aktieris, 7. Ievērojams latviešu komponists, 8. Sena kultūras pilsēta Mazāzijā, 12. Padomju rakstniece, 13. Ievērojams igauņu mūziķis un diriģents, PSRS Tautas mākslinieks, 15. Ievērojams krievu kritiķis, 16. Burvis, 20. Franču tēlnieks, Pētera I pieminējamais (Leņingradā) autors, 21. Ievērojams armēņu gleznotājs, 23. Lužas «Mīļais melis» autors, 25. PSRS republika, 27. Franču zinātnieks mikrobiologs, 30. V. Brutānes dzejoļu krājums, 32. Galvaspilsēta Dienvidamerikā.

ZURNĀLA 7. NUMURĀ IEVIETOTĀS KRUSTVĀRDU MIKLAS ATRISINĀJUMS

HORIZONTĀLI: 5. Kanio, 6. Linde, 9. Kaņepes, 11. Spaskis, 14. Kodes, 15. Selekcija, 16. Mende, 19. Rucavas, 22. Alksnis, 23. Ģipslis, 24. Slēpes, 25. Stučka, 30. Eislers, 32. Kovpaks, 33. Lisenko, 36. Odera, 37. Nesterovs, 38. Āmurs, 41. Antsons, 42. Indrāne, 43. Grīva, 44. Ēvele.

VERTIKĀLI: 1. Papes, 2. Ķimenes, 3. Liepāja, 4. Odesa, 7. «Kalevala», 8. Vitebska, 10. Koknese, 12. Moruā, 13. Odris, 17. Balalaika, 18. «Sliekšnis», 20. Nikēlis, 21. Rihters, 26. Šaporins, 27. Iltners, 28. Freimane, 29. Sordī, 31. Ikars, 34. Leonovs, 35. Ivanovs, 39. Astra, 40. Ergle.

Vāku pirmajā lappusē — VENTSPILS. «KUĢU DAKTERI».

BRUNO KOZLOVSKA krāsu foto

Vāku ceturtajā lappusē — «KURZEMĒ».

EDGARA ZUNDES krāsu foto

Redakcijas kolēģija: I. KLEPERS [galvenais redaktors], G. BIEZIS, [atbild. sekretārs], R. LĀCE, V. LĀCE [galvenā redaktora vietniece], J. NIEDRE, L. PURS, H. RUKŠĀNS, J. STRADIŅŠ, S. VIRTMANIS.

Redakcijas adrese — Rīgā, Pērses ielā 16. Tālrūni: izziņas, korektoriem — 223079; galvenajam redaktoram — 223173; galv. redaktora vietn. — 221681; atbild. sekretāram — 220361; daļu redaktoriem — 225948, 228732; māksl. iekārtotājiem, tehniskajam redaktoram — 220122; fotogrāfam — 229941. Manuskriptus un fotooriģinālus atpakaļ neizsniež.

Mākslinieciskie iekārtotāji I. KĻAVA, O. JAUNARĀJS. Tehniskais redaktors L. LIZIŅŠ.

Vec. korektore J. LIETIŅA.

Общественно-политический и литературно-художественный иллюстрированный журнал «Звайгзне» на латышском языке (г. Рига, Латвийская ССР). Журнал выходит два раза в месяц.

Izdevējs Latvijas KP CK Laikrakstu un žurnālu izdevniecība Rīgā, Pils ielā 23. Iespiests LPSR Ministru Padomes Preses komitejas Poligrāfiskās rūpn. pārvaldes tip. «Čīņa» Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40. Vāki un pielikumi iespiesti Latvijas PSR Ministru Padomes Preses komitejas Poligrāfiskās rūpn. pārvaldes Dobspiedes un poligrāfisko krāsu fabrikā Bauskas ceļā 31. Nodots salikšanai 1969. g. 21. martā. parakstīts iespiešanai 1969. g. 7. aprīlī. Papīrs 70x108¹/₂, 2+0,5 papīra loksns, 4+1 fiz. iespiedl., 5,6+1,4 uzsk. iespiedl., 9,29 izdevn. loksn. Tirāža 118.000 eks. Pasūt. Nr. 837. Maksā 30 kap.

JT 15144

Mākslas vingrošana tikai nesen un pamazām kļuvusi par sportu. Pirmskara gados Rīgā gan atradās vairākas privātas studijas, kas šaurā lokā nodarbojās ar sieviešu ķermeņa izkopšanu. Turīgākās meitenes privāttundās mācījās plastiku, akrobātiku un ritmiku. Par sportu neviens to neuzskatīja.

Pēc Lielā Tēvijas kara Rīgā pie šī sporta veida šūpuļa stāvēja Velta un Aleksandrs Krasovski. Pašdarbības pulciņos meitenes apguva akrobātiku, kuru papildināja dažādi deju elementi pa daļai no klasiskajiem baletiem. Tajā pašā laikā arī Tallinā bija radies sports, kuru igauņi nosauca par «sieviešu mākslas vingrošanu». Arī citās Padomju Savienības pilsētās modās dzīva interese par šo vingrošanas veidu.

Kamēr mākslas vingrošana vēl nebija izgājusi pasaules arēnā, Rīgā un citās mūsu pilsētās šis sporta veids jau bija guvis pilnīgu atzīību. Ļoti ākli strādāja treneri Krasovski. Gandrīz katru vakaru sporta zālēs skanēja Rahmanova, Šūberta, Grīga, Sopena mūzika un meitenes vingroja ar plivuriem, apliem, bumbiņu. Auga pirmie sporta meistari, arī PSRS izlases dalībnieces Aija Sneidere, Gunta Stalte, Ruta Zeidure. Arī Krasovsku meita Liliana kļuva par sporta meistari.

Jau vairāk nekā desmit gadus abi treneri strādā «Darba rezervēs», un šī biedrība arvien dod spēcīgākās mākslas vingrotājas.

Beidzot jaunais sporta veids guva atbalsi arī pasaulē. Pirmās pasaules meistarsacīkstes notika 1965. gadā Prāgā, bet otrās — divus gadus vēlāk Kopenhāgenā. No Dānijas metropoles Krasovsku talantīgā audzēkne Ludmila Ļebedeva-Kačkaldā atgriezās kā pasaules čempione grupu vingrojumos. Septembrī Bulgārijas kūrortā Varnā pasaules meistarsacīkstes notiks trešo reizi, un Ludmila atkal ir PSRS izlases kandidāte.

No tagadējām Krasovsku audzēknēm vislielākos panākumus guvušas Ļebedeva-Kačkaldā un vairākkārtējā republikas čempione Agita Rītiņa. Par sporta meistārēm kļuvušas Diāna Urbāne un Aija Ķimene, tuvu šim titulam ir Valda Ušakova, Vera un Aija Labanova, Ilze Kukaine. Tas prasa darbu, ļoti daudz darba. Pat visjaunākās vingrotājas — sešus septiņus gadus vecas meitenītes — treniņos ierodas piecas reizes nedēļā. No daudz kā nākas atteikties. Mākslas vingrotājai katrā ziņā jābūt smudrai, tāpēc jāskaita baltmaizes kumosi un cukura gabaliņi. Par tortēm pat nav ko domāt...

Bet tā jau tas bijis vienmēr un visiem — bez piespiešanās nekā panākt nevar.

Alfreds Sparinskis

OGLES ZEM «SEGAS»

Akmeņogļu glabāšanai celt noliktavas izmaksā ļoti dārgi. Tās glabāt kaudzēs zem klajas debess līdzās sahtām ir bīstami, jo var aizdegties. Tāpēc ogļu speciālisti ieteikusi ogļu kaudzes pārklāt ar karstu šoseju gudronu. Pēc sacietēšanas gudrons pasargā «melno zeltu» no saules un lietus. Izmēģinājumu laikā neapsegtais ogles jau pēc sešiem mēnešiem pašas no sevis aizdegās, bet tās, kas atradās «zem segas», saglabājas lieliski.

CAURULE IZKLIEDĒ MIGLU

30 metrus gara piepūšama caurule izkļiedē miglu virs līdlaukiem. Šo salocīto elastīgas plastmasas cauruli piestiprina kravas automašīnai. Automašīna iebrauc līdlaukā, ieslēdz kompresoru, caurule iztaisnojas, un no tās līd ar gaisa strūklu izplūst speciāls šķidrums, kas kondensē miglu pilienos.

UZMANĪBU! SPIEGI

Frensis Pauers, spiegu lidmašīnas vadītājs, kura lidmašīna «U-2» notrieca 1960. gadā virs Padomju Savienības teritorijas, tagad nodarbojas ar šī paša tipa lidmašīnu izmēģināšanu, kas atgrieztas atpakaļ firmai «Lokhid», lai tajās uzstādītu jaunu, uzlabotu iekārtu. Pēc žurnāla «News Week» ziņām, spieģošanas funkcijas tagad izpilda lidmašīnu «U-2» un «SR-71» speciālā aparatūra. Šīs lidmašīnas lido desmitiem reižu sociālistisko zemju robežu tuvumā.

ĢĒRBSIMIES PAPĪRĀ!

Šis lozungs nemaz nav tik smieklīgs, kā pirmajā acūmirklī liekas. Ungārijas šūšanas rūpniecības darbinieki sākuši masveidā ražot papīra apģērbu. Pieprasījums, kā liekas, būs liels.

SENA NOLIKTAVA

Krakovā arheologi atklājuši senu celtniecības materiālu noliktavu. Šajā noliktavā nebija ne ķieģeļu, ne dēļu. Paleolīta laikmeta ļaudis šādus celtniecības materiālus nepazina. Tur atradās mamutu kaulu gredas. No šiem kauliem mūsu senči cēla savus mājokļus.

PIENS

PĀRVĒRSTS BISKVĪTĀ

Austrālijas zinātnieki izstrādājuši metodi, kā saglabāt svaigu pienu veselu gadu. Tas nepieciešams zemēs ar karstu klimatu. Piens tiek pārvērsts ļoti garšīgā biskvītā. It sevišķi tas patiks bērniem.

VECPUIŠU «TAISNĪBA»

Indijā, Naqalandes štātā, vecpuišu savienība pieprasīja nodokļu pazemināšanu neprecētajiem. To nepieciešams darīt tā vienkāršā iemesla dēļ, apliecina savienība, ka vecpuiši palīdz sabiedrībai cīnīties ar iedzīvotāju pieaugumu.

MAŠĪNA — PEDAGOGS

Lai bērni nebaidītos no publiskas uzstāšanās un tiktu valā no liekas kautrības, beļģu pedagogiem palīgā nāca zinātnieki. Viņi izgudroja mašīnu, kura precīzi reģistrē bērnu atbildes pie mikrofonā.

Ja bērns, atbildot uz uzdotajiem jautājumiem, nebaidās un nekautrējas, augstjutīgie mikrofoloni to reģistrē un apbalvo eksaminējamo ar konfekti.

ĀTRVILCIENIEM

Tomskas gultņu rūpnīcas dzelzceļa vagonu gultņu ceļā pabeigta gultņu ārējā gredzena automātiskās apstrādes līnijas montāža.

Tomskā izgatavotie gultņi ļauj palielināt vilcienu kustības ātrumu līdz 200 kilometriem stundā.

VISVECĀKAIS KOKS

Japānā, Jakushimas salā, atrasts visvecākais koks pasaulē. Tas ir ciedrs, kura apkārtmērs — 16 metri. Izpētīts, ka kokam ir 7200 gadu.

TREŠĀ VIETA EIROPĀ

Trešo vietu Eiropā un septīto vietu pasaulē ieņem Polija cinka ražošana. Tas bija iespējams ar vismodernākā cinka kombināta palīdzību, kas uzcelts Mestečkā-Sunskā. Kombināts jau tagad apmierina pusi cinka patēriņa Polijā.

HAIZIVJU MEDĪBAS

Dažu pēdējo gadu laikā pie Austrālijas krastiem haizivis aprijušas vairāk nekā 370 cilveku. Austrāliešu zinātnieku grupa Teo Brauna vadībā atklāja, ka haizivis dzīvi reaģē uz mūziku. Pietiek ielaist ūdenī ierīces, kas atskaņo kādu melodiju, un haizivis satīngst, citas, it kā ieklausoties, sāk ritmiski kustināties, vēl citas — krīt transā. Vislielāko iespaidu uz haizivīm atstājot Brāmsa «Šūpla dziesma».

LUDMILA KAČKALDA-LEBEDEVA
vingrojums ar apli...

AGITA RĪTIŅA vingrojums ar
apli...

Māksla soļo kopā ar sportu

ĢIRTA TEMPELMAŅA foto

Latvian National Library

zvaigzne

INDEKSS
77153
Cena 30 kop.